

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
İSLÂM HUKUKU ANA BİLİM DALI

HANEFÎ MEZHEBİNDE VESÂYET

Yüksek Lisans Tezi
Yalchen Bahjat Ibrahim IBRAHİM

Ankara 2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
İSLÂM HUKUKU ANA BİLİM DALI

HANEFÎ MEZHEBİNDE VESÂYET

Yüksek Lisans Tezi

Yalchen Bahjat Ibrahim IBRAHİM

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Hadi Ensar CEYLAN

Ankara 2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
İSLÂM HUKUKU ANA BİLİM DALI

Yalchen Bahjat Ibrahim IBRAHİM

HANEFÎ MEZHEBİNDE VESÂYET

Yüksek Lisans Tezi

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Hadi Ensar CEYLAN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1. Doç. Dr. Mehmet Ali AYTEKİN

2. Doç. Dr. Oğuzhan TAN

3. Dr. Öğr. Üyesi Hadi Ensar CEYLAN

Tez Savunması Tarihi: 02/07/202

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Dr. Öğr. Üyesi Hadi Ensar CEYLAN danışmanlığında hazırladığım “HANEFÎ MEZHEBİNDE VESÂYET (Ankara.2024)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 02.07.2024

Yalchen Bahjat Ibrahim IBRAHİM

ÖN SÖZ

Tez mevzumuzu "Hanefî Mezhebinde Vesâyet" olarak seçtik. Çalışmamızda, genel bir vesâyet incelemesi yerine, Hanefî mezhebi dâhilindeki ihtilâfların tafsîlatlı bir sûrette aksettirildiği derinlemesine bir tahkikât yapmayı hedefledik. Hanefî mezhebini tercih etmemizin temel nedeni, bu mezhebin vesâyet müessesesine dâir şâmil ve teferruatlı bir literatür sunmasıdır.

Bu çalışma, Hanefî mezhebinde vesâyetin şartları ve hükümlerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Hanefî mezhebine göre vesâyet, fiil ehliyeti bulunmayan veya eksik olan kişilerin haklarının ve menfaatlerinin korunması amacıyla oluşturulan bir yetki ve sorumluluk kurumudur. Bu durum, özellikle gayri mümeyyiz küçüklerin veya akıl hastalığı gibi sebeplerle fiil ehliyeti bulunmayan bireylerin korunmasını kapsamaktadır.

Hanefî mezhebinde vesâyet, bir velînin bulunmadığı durumlarda devreye girer ve bu kişilerin haklarını temsil etmek, korumak, işletmek ve tasarruf etmek için yetkilendirilen bir kişiye verilir. Vesâyetin başlangıcı ve uygulanması muayyen kaidelere bağlıdır. Vesâyet altındaki kişilerin himayesi evvela baba veya dedeye aittir. Ancak, baba veya dede hayatta değilse vesâyet altındaki kişilerin mallarını idare etmek üzere vâsî tayin olunur. Bu durumda, baba veya dede tarafından bir vâsî tayin edilmemişse, Kâdî tarafından bir vâsî tayin edilir.

Vesâyetin devamı için belirli şartların yerine getirilmesi zaruridir. Vesâyet akdinin kurulabilmesi için tarafların rızası önemlidir. Ayrıca, vâsî, vesâyet altındaki kişinin

haklarını ve çıkarlarını en iyi şekilde temsil etmek, korumak ve gerektiğinde önlemler almakla yükümlüdür. Vasî, vesâyet altındaki kişinin malını ve kişisel haklarını uygun bir şekilde idare etmelidir. Hanefî mezhebinde vesâyetin sona ermesi belirli durumlara bağlıdır. Bunlar arasında vasî nin ölümü, vesâyet müddetinin sona ermesi, vesâyet altındaki kişinin reşit olması veya vesâyet altındaki kimsenin fiil ehliyetini yeniden kazanması yer almaktadır.

Bu vesileyle, tez çalışmam süresince maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen saygıdeğer hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hadi Ensar CEYLAN'a en derin şükranlarımı sunarım. Ayrıca, eğitimimin ders aşamasında değerli katkılarını aldığım İslâm Hukuku Anabilim Dalı'nın tüm öğretim üyelerine teşekkür ederim. Tezimin mevcut hale gelmesinde önerileri ve değerlendirmeleri ile büyük katkılar sunan tez jürisi üyeleri, kıymetli hocalarım Doç. Dr. Mehmet Ali AYTEKİN ve Doç. Dr. Oğuzhan TAN'a da derin şükranlarımı sunarım.

Bunun yanı sıra, Türkiye'de yüksek lisans eğitimimi tamamlamam için bana burs sağlayan ve bu imkânı sunan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na (YTB) minnettarlığımı ifade etmek isterim. YTB'deki değerli hocalarıma, YTB Personel Daire Başkanı Ali KURT'a, YTB Ankara Ofisi Koordinatörü Muhammed AĞAR'a ve Fatih HACIBEKTAŞOĞLU'na, gösterdikleri himaye ve desteklerden ötürü içtenlikle teşekkür ederim. Son olarak, kıymetli aileme, bu süreç boyunca bana göstermiş oldukları sınırsız destek ve sabır için en derin teşekkürlerimi sunarım.

Yalchen Bahjat Ibrahim IBRAHİM

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞİÇERİK VE YÖNTEM	1
Konunun Önemi	1
Konunun Amacı	3
Araştırma Problemi	4
Araştırma Amacı	5
Konunun Sınırlandırılması	7
Konunun Sunulması	8
Kaynakların Değerlendirilmesi	9

BİRİNCİ BÖLÜM

VESÂYET KAVRAMI VE VESÂYETİN DİĞER HUKUKİ TASARRUFLARLA İLİŞKİSİ

1.1. Vesâyet Kavramı.....	19
1.2. Vesâyetin Diğer Hukuki Tasarruflarla İlişkisi	24
1.2.1. Velâyet.....	26
1.2.2. Vekâlet.....	28

1.2.3. Hadâne.....	31
1.2.4. Vasiyet.....	33
1.3. Vesâyetin Önemi Amacı Hükmü ve Meşruiyeti.....	36
1.3.1. Vesâyetin Önemi	36
1.3.2. Vesâyetin Amacı.....	37
1.3.2.1. Malın Korunması.....	37
1.3.2.2. Malın Güçlendirilmesi.....	38
1.3.2.3. Kişisel Çıkarların Gözetilmesi	39
1.3.3. Vesâyetin Hükmü.....	40
1.3.4. Vesâyetin Meşruiyeti	43
1.3.4.1. Kur'an-ı Kerim'de Vesâyet.....	44
1.3.4.2. Sünnette Vesâyet.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

VESÂYETİN UNSURLARI VE ŞARTLARI

2.1. Mûsî (Vasî Tayin Eden).....	51
2.1.1. Mûsînin Şartları	51
2.2. Mûsâ İleyh (Vasî)	53
2.2.1. Vasîliğin Şartları.....	54
2.2.2. Vasî Çeşitleri	57
2.2.2.1. Vasî-yi Muhtar	58

2.2.2.2. Vasî'nin Vasîsi.....	60
2.2.2.3. Vasîyyul-Kâdî	61
2.2.3. Sayı Açısından Vasî	65
2.2.4. Vasîler Arasında Malın Korunması ve Paylaşımı	69
2.3.5. Vesâyetin Çeşitleri.....	70
2.2.6. Süresi Açısından Vesâyet.....	71
2.3. Mûsâ bih (Vesâyet Altındaki).....	72
2.3.1. Vesâyetin Sebepleri.....	72
2.3.2. Hacir (Kısıtlılık)	73
2.3.2.1. Çocukluk.....	74
2.3.2.2. Cünûn (Akıl Hastalığı).....	74
2.3.2.3. Ateh (Akıl Zayıflığı).....	76
2.3.2.4. Sefih ve Tebzîr (Savurganlık).....	76
2.3. Sîga (İrade Beyanı)	78
2.4. Vesâyeti Kabul ve Reddetme Zamanı.....	79
2.4.1. Vasî'nin Vesâyeti Kabulü	79
2.4.2. Vasî'nin Vesâyeti Reddi	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VASÎ'NİN TASARRUF YETKİSİ SORUMLULUĞU VE VESÂYETİN SONA ERMESİ

3.1. Vasî'nin Tasarruf Yetkisi ve Sınırı.....	82
---	----

3.2. Vasî'nin Mûsîye Yönelik Sorumlulukları	85
3.3. Vasî'nin Mûsâ Aleyh Yönelik Tasarrufları	86
3.4. Vasî'nin Mali İbadetler Konusundaki Tasarrufları.....	88
3.4.1. Mûsâ Aleyhin Malının Zekâtı	89
3.4.2. Mûsâ Aleyhin Fitre Zekâtı.....	89
3.4.3. Mûsâ Aleyh Adına Kurban Kesimi	91
3.4.4. Mûsâ Aleyh Adına Sadaka Vermek	91
3.5. Vasî'nin Mali Muameleler Hakkındaki Tasarrufları	92
3.5.1. Vasî'nin Alım Satım İşlemlerindeki Tasarrufları	94
3.5.2. Vasî'nin Mûsâ Aleyhin Mallarını Kiraya Verme Tasarrufları.....	98
3.5.3. Vasî'nin Mûsâ Aleyhin Malından Hibe (Bağış) Vermesi.....	99
3.5.4. Vasî'nin Mûsâ Aleyhin Malından Rehin Vermesi.....	100
3.5. Vasî'nin Mûsâ Aleyhin Tasarrufları İçin Vekil Tayin Etmesi	102
3.6. Vasî'nin Şahitliği	103
3.6.1. Vasî'nin Mûsâ Aleyh Lehine Şahitliği.....	103
3.6.2. Vasîlerin Üçüncü Bir Vasî'nin Tayini Hakkında Şahitlikleri.....	104
3.6.3. Vasî'nin Azledildikten Sonra Şahitliği	105
3.7. Vesâyet Akdinin Sona Ermesi ve Sonuçları	106
3.7.1. Vasî'nin Azledilmesi ve İstifası.....	107
3.7.2. Vesâyet Sebebinin Kalkması.....	109
3.7.3. Vesâyetin Sona Ermesinin Sonuçları ve Vasî'nin Muhasebesi	111

SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA	115
ÖZET.....	124
ABSTRACT	126

KISALTMALAR

b.	ibn/bin
Hız.	Hazreti
md.	madde
ö.	ölüm
sav	sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
t.y.	tarih yok
vb.	Ve benzeri
Bkz.	Bakın

GİRİŞ

İÇERİK VE YÖNTEM

Konunun Önemi

İslâm hukukunda vesâyet, fiil ehliyeti bulunmayan veya eksik olan kişilerin hak ve çıkarlarını korumayı amaçlayan bir yetki ve sorumluluk kurumudur. Bu durum, özellikle gayri mümeyyiz küçüklerin veya akıl hastalığı gibi sebeplerle fiil ehliyeti bulunmayan bireylerin korunmasını içerir. Vesâyet bir velinin bulunmadığı durumlarda devreye girer. Bu kapsamda, vesâyet altındaki kişilerin haklarını temsil etmek, korumak, işletmek ve tasarruf etmek üzere yetkilendirilen bir kişi atanır. Eğer baba veya dede hayatta değilse ve bir vasî belirlenmemişse, bu durumda Kâdî tarafından bir vasî atanır. Vesâyetin sürdürülmesi belirli şartlara bağlı olarak devam eder.

Klasik Hanefî fıkıh literatüründe vesâyet ve vasî tayini, vasiyet kavramının bir alt kategorisi olarak değerlendirilmiş ve bu nedenle bağımsız bir başlık altında ele alınmamıştır. Vasiyet ve vesâyet, kökenleri aynı olmakla birlikte her ikisi de vefat sonrasıyla ilgili tasarrufları ifade eden kavramlardır. Bu terimlerin zaman zaman birbirinin yerine kullanıldığı görülmüştür, ancak aralarında önemli farklar bulunmaktadır.

Vasiyet, bir kişinin ölümünden sonra belirli bir mal veya menfaati, teberru (bağış) maksadıyla karşılıksız olarak istediği bir şahsa veya bir hayır kurumuna temlik (devretme) etmesini ifade eder. Vesâyet ise, bir kişi yaşarken veya ölümünden sonra, başka bir

kişiden belirli bir görevi yerine getirmesini istemesi, anlamına gelir. Bu görev, genellikle bir kişinin küçük çocuklarını veya edâ ehliyeti bulunmayan ve eksik olanların mallarını koruma ve işletme, onlar adına mallarında tasarrufta bulunma yetki ve sorumluluğunu ifade eder. Bu bağlamda, vesâyetle ilgili hükümler genellikle fûrû fıkıh kaynaklarında muamelat konuları arasında yer almaktadır. Muamelat bölümünde vasiyet ana başlığı altında incelenen vesâyet konusu, farklı yönleri vurgulamak amacıyla Vasî-Evsiyâ ve Îsâ gibi alt başlıklar açılarak detaylandırılmıştır. Vesâyet, eda ehliyetine sahip olmayan kimseler, yani kısıtlılar hakkında da geçerli olduğundan, bu konu hacir (kısıtlılık) kısmında da ele alınmaktadır. Vesâyetin diğer bazı yönleri ise velâyet, vekâlet, hadâne (küçük çocukların bakımı), Kazâ (Yargı), nafaka, büyü (alışverişler), rehin (ipoteke) ve şehâdet gibi başlıklar altında değerlendirilmekte ve ilgili konularla bağlantılı olarak hükümleri detaylandırılmaktadır.

Vesâyet, küçüklerin yanı sıra diğer ehliyetsizler ve eksik ehliyetliler için Kâdî tarafından vasî tayini konusu da eklenince vasiyetin ana çerçevesinin ötesine geçer. Bu nedenle, modern dönem İslâm hukuku çalışmalarında Vasiyet-Îsâ ayrımı ve vasî tayinini “Îsâ” kelimesiyle karşılayıp onu vesâyet ten belli ölçüde ayırma çabası hayli netleşmiştir. Ahkâmü's-sıgar türü eserlerde çocuklarla ilgili fikhî hükümler meselecî bir metotla ele alınmıştır. Bu eserler, çocukların hukukî statüsü, bakımı, eğitimi ve mali hakları gibi konuları kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Modern dönemde ahvâl-i şahsiyye alanında yapılan İslâm hukuku çalışmaları, vesâyeti ya bağımsız bir başlık altında ya da aile hukuku bölümü içerisinde detaylı bir şekilde ele almaktadır.¹

¹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilleth*, 10: 131; Ali Bardakoğlu, “Vesâyet,” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43: 66-70.

Klasik Hanefî fıkıh literatüründe muamelat konuları genellikle ayrıntılı bir biçimde ele alınırken vesâyet gibi bazı konular tam anlamıyla incelenmemekte ve daha çok farklı yönlerine atıfta bulunmaktadır. Bu çalışmada, vesâyet konusunu muamelat bölümü çerçevesinde ayrıntılı bir şekilde ele alarak konuyla ilgili bütün hükümlerin derlenmesi amaçlanmaktadır. Amacımız, vesâyetle ilgili Hanefî fıkıh literatüründeki hükümleri sistematik bir şekilde bir araya getirerek vesâyet konusuna dair müstakil ve kapsamlı bir çalışma ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, Hanefî mezhebine ait temel kaynaklar ve şerhler taranarak vesâyetin hukuki boyutları, uygulanma şartları ve sonuçları incelenmiştir.

Konunun Amacı

Her akademik çalışmanın başlığını içerik olarak yeterince doldurması gerektiği kabul edilir. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı, Hanefî mezhebinde vesâyet konusunu kapsamlı bir şekilde ele alarak ayrıntılandırmaktır. Yüksek lisans tezi olarak yapılan bu çalışma, konuyu temel kaynaklara dayanarak derinlemesine incelemeyi ve aynı zamanda günümüz bilimsel çalışmalarından da yararlanmayı hedeflemektedir.

Her akademik çalışmanın kendine özgü bir soru alanı ve bu alanın boşluklarını dolduracak cevapları vardır. "Hanefî Mezhebinde Vesâyet" adlı yüksek lisans tezimizin soru alanlarını şu şekilde daha detaylı bir şekilde belirtebiliriz:

1. Vesâyet ile vasiyet arasındaki hukuki bağlantı ve etkileşim nasıl açıklanabilir?
2. Vesâyetin diğer hukuki tasarruflarla (velâyet, vekâlet, hadâne, vb.) olan ilişkisi nasıldır?
3. Vesâyetin temel unsurları ve geçerlilik şartları nelerdir?

4. Vasî çeşitleri nelerdir ve bu çeşitlerin tanımları nelerdir?
5. Vesâyeti kabul ve reddetme zamanı ve şartları nasıl belirlenir?
6. Vasî'nin mûsîye karşı olan yükümlülükleri ve sorumlulukları nelerdir?
7. Vasî'nin mûsâ aleyh üzerinde yapabileceği hukuki tasarrufların geçerlilik koşulları nelerdir?
8. Vasî'nin mali ibadetlerle ilgili karar ve tasarrufları nasıl değerlendirilmelidir?
9. Vasî'nin mali işlemler ve muameleler üzerindeki tasarruf yetkisi hangi şartlara bağlıdır?
10. Vesâyet akdinin sona ermesi ve bu sonucunun neler olduğunu nasıl değerlendirilir?

Yukarıda belirtilen soru alanlarını, tezimizde ele alarak cevap vermeye çalıştığımız temel soru alanları olarak detaylı bir şekilde inceledik. Bu incelemeler, Hanefî mezhebi içerisinde vesâyet konusunun anlaşılmasına ve tartışılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır

Araştırma Problemi

Bu çalışmada Hanefî mezhebinde vesâyet konusu kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmanın önemli noktaları şunlardır:

- I. Vesâyet akdinin tanımı, şartları, vesâyeti gerektiren sebepler ve vesâyetin sona ermesi gibi konular Hanefî mezhebindeki hukukçuların görüşleri doğrultusunda ele alınmıştır. Hanefî fıkıh ekolünün önemli düşünürlerinin vesâyet konusundaki yaklaşımları ve hukuki değerlendirmeleri detaylı bir şekilde incelenmiştir.

- II. Hanefî fıkıhıyla ilgili kaynaklardan derlenen metinler ve ilgili literatür, vesâyet konusunun Hanefî mezhebi içindeki yerini ve önemini daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu kaynaklar arasında Hanefî mezhebine ait klasik eserler, modern akademik çalışmalar ve yorumlar bulunmaktadır. Bu materyallerin sistemli bir şekilde incelenmesi ve doğru bir şekilde yorumlanması, tezinizin akademik sağlamlığını artıracak ve konuya ilişkin kapsamlı bir anlayış geliştirmenize olanak tanıyacaktır.
- III. Hanefî fakihlerinin görüşleri derlenerek mümkün olduğunca uyumlu bir şekilde sunulmuştur. Farklı Hanefî fakihlerinin vesâyet hakkındaki görüşleri karşılaştırılarak ortak noktalar ve farklılıklar belirlenmiştir. Böylece, Hanefî mezhebinin vesâyet konusundaki genel eğilimleri ve hukuki yaklaşımları daha iyi anlaşılabilecektir.
- IV. Vesâyet, bir vasiyet türü olarak kabul edilir ve bu yönüyle tez konumuzla ilişkilidir. Ancak, çalışmamızda mal varlığının bir kısmının verilmesi anlamındaki vasiyeti derinlemesine araştırma ihtiyacı hissetmedik. Bu çalışmada odak noktamız vesâyetin kendisidir.

Araştırma Amacı

Bu çalışma, Hanefî mezhebi fıkıh eserlerinde müteferrik olarak bulunan vesâyet konusunu sistematik bir şekilde bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Hanefî fakihlerinin vesâyetle ilgili görüşleri, çeşitli kaynaklarda farklı müteaddit bablarda münderiç olup, ba'zı kısımlar yalnızca muayyen eserlerde mündemiştir. Bu araştırma, bu dağınık bilgileri derleyerek Hanefî mezhebi dahilindeki ihtilafları mukayeseli bir surette arz

etmektedir. Bu vesileyle, Hanefî fakihlerinin vesâyet konusundaki görüşlerini tek bir yerde toplayarak, okuyucuların vesâyetle ilgili bilgiye erişim için birçok kaynağa başvurmalarına gerek kalmadan, kapsamlı ve bütüncül bir bilgi edinmeleri hedeflenmektedir.

Bu çalışma, Hanefî mezhebinde vesâyetin şartları ve hükümleri nedir ve nasıl olmalıdır, konusunu detaylı bir şekilde ele almaktadır. Amacımız, birden fazla sebepten dolayı kişi veya kişilere vasî olma durumunun ortaya çıkabileceği durumları tartışmak ve bu durumların nasıl oluştuğu ve kimin kime vasî olabileceği konusundaki şartları belirlemektir. Vesâyet altındaki bir kişinin Müslüman olması durumunda, Vasî'nin de Müslüman olması gerekmektedir. Çünkü bir gayrimüslim kişinin Müslüman bir kişi üzerinde velâyet hakkına sahip olamaz. Eğer gayrimüslim bir kişi atanmışsa, Kâdî bu kişiyi vasî olarak azleder ve yerine Müslüman birini atar.

Vesâyet edilen kişilerin haklarının tamamen vasîye geçtiği göz önünde bulundurulur. Hak hususunda büyük bir özen gösterilmesi gerekmektedir. Vesâyet, Hanefî mezhebinde icab ve kabul esasına dayanarak tesis edilir. Bu sebeple, vasî olarak belirlenecek kişinin, çocuğa ne kadar yakın olursa olsun, vesâyet görevini gönüllü olarak kabul etmesi ve sorumluluklarını etkin bir biçimde yerine getireceğini taahhüt etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, isteksiz bir vesâyet ataması çocuk için olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Vasî olan kişinin, vesâyet ettiği kişinin haklarını öncelikli olarak gözetmesi gerekmektedir. Yetimler, çocuklar, engelliler ve yaşlılar gibi yardıma muhtaç kişilere vasî olmak ve bu sorumluluğu uygun bir şekilde yerine getirmek büyük önem taşır. Bu ça-

lışmanın genel amacı, Hanefî mezhebinde vesâyet konusunu detaylı bir şekilde ele almak ve vesâyet kavramını değerlendirmektir.

Konunun Sınırlandırılması

çalışmamızın başlangıcında, vesâyet müessesesini genel hatlarıyla ele almayı planlamıştık. Ancak gerçekleştirdiğimiz literatür taraması, vesâyet konusuna ilişkin genel perspektif sunan ve modern hukuk ile mukayeseli çalışmalara odaklanan araştırmaların yoğunlukta olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, konunun yüzeysel bir incelemesinden ziyade daha derinlemesine ve analitik bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini göstermiştir.

Bu nedenle, genel nitelikli bir vesâyet çalışması yerine, derinlemesine ve kendi mezhebi içindeki ihtilafların detaylı bir şekilde yansıtıldığı bir çalışma yapmayı hedefledik. Hanefî mezhebini tercih etmemizin temel sebebi, bu mezhebin vesâyet müessesesine dair kapsamlı ve ayrıntılı bir literatür sunmasıdır. Hanefî mezhebi, vesâyet müessesesini derinlemesine ele almış ve bu konuda geniş bir birikim oluşturmuştur. Dolayısıyla, vesâyet konusuna dair özgün ve derinlikli bir katkı sağlamak amacıyla Hanefî mezhebi üzerine yoğunlaşmak uygun bulunmuştur.

Bu tezde, Hanefî mezhebinin vesâyet konusundaki detaylı ve kapsamlı hükümlerini inceleyerek, mezhep içi ihtilafları ve uygulamaları derinlemesine analiz etmeyi amaçlamaktayız. Bu suretle, vesâyet müessesesinin Hanefî mezhebinde nasıl yapılandırıldığını, hangi koşullar altında uygulandığını ve sonuçlarını ayrıntılı bir şekilde ortaya koymayı hedeflemekteyiz.

Tezimizin bu yönü, vesâyet konusuna dair literatürdeki mevcut çalışmalar arasında özgün bir yer edinerek, konunun daha iyi anlaşılmasına önemli bir katkı sağlayacaktır.

Konunun Sunulması

Tez çalışmamız, giriş bölümüyle başlayıp üç ana bölüm ve sonuç kısmıyla tamamlanmıştır. Giriş bölümünde tezin içeriği, yöntemi ve önemi detaylı bir şekilde açıklanmış, ayrıca çalışmanın kapsamı, sunuluş biçimi, kullanılan yöntemler ve literatür hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci Bölüm'de vesâyet kavramı ele alınmış, diğer hukuki tasarruflarla ilişkisi incelenmiş ve vesâyetin hukuki önemi, amacı, hükmü ve meşruiyeti üzerinde durulmuştur.

İkinci Bölüm'de vesâyetin temel unsurları olan mûsî, vasî, mûsâ bih ve irade beyanı başlıkları altında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu bölümde vesâyetin nasıl yürütüldüğü, vesâyet akdini oluşturan unsurlar ve şartları, vasî çeşitleri, vesâyetin türleri, sebepleri ve irade beyanı gibi alt başlıklarından oluşmaktadır.

Üçüncü Bölüm'ün başlığı " Vasî'nin Tasarruf Yetkisi, Sorumluluğu ve Vesâyetin Sona Ermesi" olarak belirlenmiştir. Bu bölümde vasî'nin sahip olduğu yetki ve sorumluluklar ile vesâyetin sona erme durumları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde yapılan çalışmanın genel bulguları özetlenmiş ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Kaynakça bölümünde tez sürecinde yararlanılan klasik ve modern kaynaklar alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

Kaynakların Değerlendirilmesi

Çalışmamızda Hanefî mezhebinin klasik eserlerinden kronolojik bir sıraya göre faydalanmayı hedefledik. Bu süreçte öncelikle erken dönem kaynaklarına odaklandık ve mezhep imamlarının görüşlerini aktaran eserleri inceledik. İmâm Ebû Hanîfe'nin talebesi Muhammed Şeybânî'nin (ö. 189/805) naklettiği görüşlerin yer aldığı Zâhiru'r-Rivāye eserleri bu bağlamda önem arz etmektedir. Daha sonrasında, mezhep görüşlerinin sistemli bir şekilde toplandığı ve bunların şerhlerinin yapıldığı eserlere başvurulmuştur. Bu eserler arasında şunlar bulunmaktadır:

Seraḥsî'nin (ö. 483/1090) *"el-Mebsût"*, Samarkandî'nin (ö. 539/1144) *"Tuḥfetu'l-Fukahā"*, Kāsānî'nin (ö. 587/1191) *"Badā'i' al-Şanā'i'"*, Burhānaldīn Mergīnānî'nin (ö. 593/1197) *"el-Hidāye"*, Mevsılî'nin (ö. 683/1284) *"el-İhtiyār li-ta'līl al-Muḥtār"*, Zeyl'eî'nin (ö. 743/1342) *"Tabyīnū'l-Hakāik Şerḥ Kenzū'd Kekaiḳ"*, Bābartî'nin (ö. 786/1384) *"el-İnāye Şerḥul Hidāye"*, Aynî'nin (ö. 855/1451) *"el-Bīnāye fī Şerḥi'l-Hidāye"*, İbn Hümām'ın (ö. 861/1457) *"Şerḥu Fetḥu'l-kadīr"*, Molla Hüsrev'in (ö. 885/1480) *"Dürerü'l-Hukkām"*, İbn Nuceym'in (ö. 970/1563) *"el-Bahrü'r-Raiḳ"*, Haskefî'nin (ö. 1088/1677) *"el-Durru'l-Muḥtār"*, İbn 'Ābidīn'in (ö. 1252/1836) *"Redd el-Muḥtār"*. Bu eserler, çalışmanın temel kaynakları olarak belirlenmiş ve üzerlerine yazılan şerhler de detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Kaynakların değerlendirilmesi kapsamında, Hanafî mezhebinin görüşlerinin toplandığı fetva kitaplarına başvurulmuştur. Bu bağlamda, Ebû'l-Mehāsin Kādīḥān'ın (ö. 592/1196) *"Fetāwā Kādīḥān"*, Hfızüddīn el-Bezzāzî'nin (ö. 827/1424) *"el-Fetāwa'l-Bezzāziyye"*, Ebû 'l-Hasen Suḡdî'nin (ö. 461/1068) *"Nütef fī'l-Fetāwā"* ve Ebû 'l-Feth

Velvālicī'nin (ö. 540/1146) "*Fetāvā 'l-Velvālicīyye*" Bu eserler, Hanefî mezhebinin vesâyet konusundaki görüşlerini sistematik bir şekilde sunarak araştırmamızın temel kaynaklarını oluşturmuştur. Vesâyetle ilgili hükümler, bu eserler aracılığıyla metodolojik bir temele oturtulmuş ve mezhebin görüşlerinin anlaşılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Böylece, araştırmamızda Hanafî mezhebinin vesâyet konusundaki yaklaşımını derinlemesine inceleyerek, konunun tarihsel ve hukuki bağlamını daha iyi anlamamız mümkün olmuştur.

Kur'an'dan elde edilen şer'î hükümleri değerlendirirken, Ahkâmu'l-Kur'ân türündeki eserlerden faydalandık. Örneğin, Cessâs'ın (ö. 370/980) "*Ahkâmü'l-Kur'ân*" ve Kırtubî'nin (ö. 671/1273) "*el-Câmi'li-ahkâmi'l-Kur'n*" ve adlı eserleri bu bağlamda önemli örneklerdir. Çalışmamızda yer alan hadîsleri, klasik hadîs kaynaklarına dayanarak inceledik. Bu bağlamda, Kütüb-i Sitte olarak bilinen meşhur hadîs eserleri de örnek olarak gösterilebilir.

Çalışmada karşılaştığımız ve kullandığımız kavramları açıklamak üzere öncelikle Nesefî'nin (ö. 537/1142) "*Tilbetü't-talebe fi'l-ıstılâhâti'l-fıkhiyye*", İbn Manzûr'un (ö. 711/1311) "*Lisānu'l-Arab*", Feyyûmî'nin (ö. 770/1368) "*el-Mısbāhu'l-Munîr*" ve Konevî'nin (ö. 978/1570) "*Enîsu'l-Fukahâ*" eserlerine başvurduk. Ayrıca, bazı terimleri açıklarken Tehānevî'nin (ö. 1158/1745) "*Keşşāfu İstılâhâti'l-Funûn*" eserinden de istifade ettik.

Çalışmamızın tematik çerçevesinde, çağdaş İslâm hukuku alanında yapılan çalışmalardan önemli ölçüde istifade ettik. Bu bağlamda, özellikle "*Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*" nin çeşitli şerhleri ile Ömer Nasuhi Bilmen'in (1883-1971) "*Hukûk-ı İslâmîyye ve İstılâhât-ı Fıkhiyye Kāmûsu*" ve Vehbe Zühaylî'nin (1932-2015) "*el-Fıkḥul*

İslāmī ve Edilletuh" gibi kaynaklara sıkça başvurduk. Bu eserler, çalışmamızın teorik çerçevesini oluşturmakta önemli rol oynamıştır.

Konumuz hakkındaki çağdaş araştırmalar bakımından İslâm Araştırmaları Merkezi, Tez Merkezi ve benzeri diğer akademik kaynaklardan elde ettiğim verilere dayanarak Türkiye ve Arap dünyasındaki literatür üzerine derinlemesine bir inceleme gerçekleştirdim. Ayrıca DergiPark gibi akademik platformlarda yayımlanan makalelere odaklanarak kapsamlı bir literatür taraması yaptım. Vesâyet konusuyla ilgili pek çok çalışma bulunmasına rağmen, fıkhi ve hukuki kaynaklar bağlamında mezheplere özgü derinlemesine bir araştırma bulamadım. Bu eksikliği gidermek ve Hanefî mezhebi çerçevesinde vesâyet konusunu detaylı bir şekilde ele alarak özellikle mezhep içindeki ihtilafları gözler önüne sermek amacıyla bu çalışmayı gerçekleştirmeyi hedefledim. Mevcut literatür genellikle İslâm hukuku ve modern hukuk arasındaki vesâyetin karşılaştırmalı incelemelerine odaklanmakta olup, vesâyetin genel yönlerini ele almakta ve farklı fıkıh mezhepleri arasındaki genel benzerlikler ve farklılıkları vurgulamaktadır.

Bu araştırma, Hanefî mezhebinin vesâyet konusundaki özgün bakış açısını ortaya koyarak, mezhep içindeki ihtilafların derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Böylece, Hanefî fıkının vesâyet konusundaki kuramsal çerçevesinin netleştirilmesi ve bu alandaki akademik literatüre önemli bir katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Literatür çalışmaları sonucunda bulduğum bazı önemli çalışmalar şunlardır:

- I. Abdullah Rababah'ın, 2005 yılında Ürdün Üniversitesi'nde tamamladığı "İslâm Hukukunda ve Ürdün Aile Hukuku Kanununda Vesâyet" başlıklı doktora tezi, İslâm hukukundaki vesâyet kurumunu kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Tez, vesâyetin İslâm hukukundaki temel kavramlarını, şer'î kaynaklardaki yerini ve gelişimini ayrıntılı bir şekilde inceler. Ayrıca, farklı fıkıh mezheplerinin vesâyet konusundaki görüşlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirir ve bu mezhepler arasındaki benzerlikleri ile farklılıkları ortaya koyar.

Özellikle, tez Ürdün aile hukuku kanunu'nda vesâyetin nasıl düzenlendiğini detaylı bir şekilde açıklar. Bu bağlamda, Ürdün'ün yanı sıra Irak, Mısır ve Suriye gibi diğer Arap ülkelerinin aile hukuku kanunlarında vesâyet hükümlerinin nasıl benimsendiğini açıklamaktadır. Abdullah Rababah'ın çalışması, Arap dünyasında vesâyet konusunun hukuki ve kültürel bağlamını anlamak isteyenler için önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bu çalışma, vesâyet üzerine yapılan literatüre önemli bir katkı sağlamış olup, araştırmalarım için vazgeçilmez bir referans kaynağı niteliği taşımaktadır.

- II. Şevket Topal'ın, 2006 yılında Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi'nde yayımlanan "Korumaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslâm Hukûkunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi" başlıklı makalesi, İslâm hukuku perspektifinden velâyet ve vesâyet kavramlarını korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve gözetimi bağlamında ele almaktadır. Bu çalışma, vesâyetin maddi ve manevi ihtiyaçların karşılanması için gereken hukuki çerçeveyi detaylandırarak tartışmaktadır.

Topal, makalesinde velâyet ve vesâyet yetkilerinin tarihsel evrimini ve İslâm hukukundaki yerini ayrıntılı olarak inceleyerek, modern hukuki uygulamalarla karşılaştırmalı bir analiz sunmaktadır. Ayrıca, bu yetkilerin uygulanmasında karşılaşılan pratik zorlukları ve daha etkin bir kullanım için önerilerde bulunmaktadır. Bu bağlamda, Topal'ın çalışması, vesâyet konusunun kapsamını genişleterek modern yaklaşımlarla derinlemesine bir karşılaştırma imkanı sağlamaktadır.

Topal'ın makalesi, vesâyet yetkisinin İslâm hukukundaki teorik ve pratik önemini anlamak için önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Vesâyet ve velâyet kavramlarının bu şekilde detaylı bir şekilde ele alınması, bu hukuki kavramların uygulama alanlarını ve teorik temellerini daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Makale ayrıca, vesâyet konusundaki literatür taramasına önemli bir katkı sunarak konunun daha geniş bir perspektiften ele alınmasını sağlamaktadır.

- III. Ali Bardakoğlu, 2013 yılında Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde vesâyet konusunu bağımsız bir başlık altında incelemiştir. Bu çalışmasında, İslâm hukukunda vesâyetin önemini ve uygulama alanlarını detaylı bir şekilde ele almıştır. Bardakoğlu, vesâyetin tarihsel gelişimini ve çağdaş yorumlarını kapsayan geniş bir perspektif sunarak, konuyu kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir. Bu inceleme, vesâyet üzerine yapılan akademik çalışmalarda önemli bir referans kaynağı olarak kabul edilmektedir.

Bardakoğlu'nun çalışması, İslâm hukukunda vesâyetin kapsamını ve uygulamalarını anlamak açısından değerli bir kaynak olarak tezime katkı sağlamaktadır. Vesâyetin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini ve günümüzdeki uygulamalarını detaylı bir şekilde açıklayarak, İslâm hukuku perspektifinden vesâyet konusunu daha iyi kavramamıza yardımcı olmaktadır. Bardakoğlu'nun perspektifi, vesâyetin çeşitli açılardan ele alınmasını sağlayarak, tezimin teorik altyapısını güçlendirmektedir.

Bu çalışma, vesâyet konusundaki literatür taramasına önemli bir katkı sunmuş ve konunun geniş bir çerçevede değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Bardakoğlu'nun vesâyet konusundaki derinlemesine analizi, tezimin önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Bu yönüyle, Bardakoğlu'nun çalışması, tezimin bilimsel değerini artıran önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

- IV. Buşallak Yusufun, 2016 yılında Mohamed Boudiaf M'sila Üniversitesi'nde tamamladığı "Cezayir Hukuku ve İslâm Hukuku Açısından Küçük Yaşta Çocukların Vesâyeti" başlıklı yüksek lisans tezi, Cezayir yasaları ve İslâm hukuku hükümleri çerçevesinde vesâyet konusunu detaylı bir şekilde ele almaktadır. Cezayir yasama organı, vesâyetile ilgili hükümleri Cezayir Aile Hukuku'na dahil etmiş olup, bu hükümleri İslâm hukuku'ndan esinlenerek düzenlemiştir. Özellikle Aile Hukuku'nun 222. maddesi, vesâyet konusunda özel hükümler bulunmadığı durumlarda İslâm hukukuna başvurmayı gerektirmektedir.

Yusuf'un tezi, Cezayir aile hukuku kanunu'nda vesâyetin nasıl düzenlendiğini ayrıntılı bir şekilde açıklamakta ve bu düzenlemelerin pratik uygulamalarını ve İslâm hukukuyla olan ilişkisini ele almaktadır. Çalışma, Cezayir hukuku ve İslâm hukuku perspektifinden vesâyet konusunu karşılaştırmalı olarak inceleyerek, bu iki hukuk sistemi arasındaki benzerlikler ve farklılıkları ortaya koymaktadır.

Buşallak Yusuf'un bu çalışması, Cezayir aile hukuku'nun vesâyet konusundaki düzenlemelerini anlamak ve bu düzenlemelerin İslâm hukuku ile olan bağlantılarını görmek açısından değerli bir kaynak olarak tezime katkı sağlamaktadır. Özellikle, Cezayir hukuku ve İslâm hukuku arasındaki etkileşimi ve bu etkileşimin vesâyet uygulamalarına nasıl yansıdığını anlamak açısından önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

- V. Mehmet Ali Aytekin'in, 2019 yılında *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi'nde* yayımlanan "Vasiyet Ayeti Bağlamında Sünnetin Kur'an-ı Kerim'i Nesh Etmesi" başlıklı makalesi, Kur'an-ı Kerim'deki vasiyet ayetlerinin sünnet tarafından nasıl etkilendiği ve değiştirildiği üzerine kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Aytekin, bu çalışmasında, vasiyetle ilgili Kur'an ayetlerinin sünnet tarafından değiştirilip değiştirilmediği meselesini ele alarak, farklı görüşleri tartışır.

Makalede, hadis ve fıkıh kaynaklarından örneklerle, sünnetin vasiyet ayetleri üzerindeki etkileri detaylandırılır ve bu bağlamda ortaya çıkan ihtilaflar aydınlatılır. Özellikle, bu değişimlerin Hanefî mezhebi çerçevesinde nasıl değerlendirildi-

rildiğine dair önemli bilgiler sunulmaktadır. Aytekin'in çalışması, İslâm hukukunda vasiyet ve nesh süreçlerinin anlaşılması açısından kıymetli bir kaynak teşkil etmektedir.

Aytekin'in makalesi, vasiyet ayetlerinin sünnet tarafından nasıl nesh edildiği ve bu sürecin metodolojisi hakkında ayrıntılı bir analiz sunarak, Hanefî mezhebinde vasiyet konusunun nesh ve uygulama boyutlarını anlamak isteyenler için kapsamlı bir kaynak teşkil etmektedir. Bu çalışma, İslâm hukukunda vasiyetin yeri ve sünnetin bu konudaki rolünü derinlemesine anlamak isteyen akademisyenler ve araştırmacılar için değerli bir referans niteliğindedir.

- VI. Burcu Gizem Aydoğdu'nun 2020 yılında Atatürk Üniversitesi'nde tamamladığı "Aile Hukukunda Vesâyet ve Uygulamada Vesâyet Davaları" başlıklı yüksek lisans tezi: modern hukuk çerçevesinde vesâyet konusunu ele almakta ve uygulamada vesâyet davalarının nasıl işlendiğine odaklanmaktadır. Tezde modern Türk aile hukukunda vesâyetin yasal düzenlemeleri ve uygulamaları incelenmektedir. Ancak, bu tezde İslâm hukuku kapsamında vesâyet konusuna değinilmemiştir.
- VII. Selami Kurtulan'ın, 2022 yılında Erciyes Üniversitesi'nde tamamladığı "İslâm Hukuku'nda Vesâyet ve Modern Hukukla Mukayesesi" başlıklı yüksek lisans tezi, İslâm hukukundaki vesâyet konusunu modern hukukla karşılaştırarak farklı fıkıh mezhepleri arasındaki genel benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymaktadır. Kurtulan'ın çalışması, İslâm hukukundaki vesâyet uygulamalarının modern

hukuktaki karşılıklarını ve bu iki hukuk sisteminin Vesâyet konusundaki yaklaşımlarını detaylı bir şekilde ele almaktadır.

Kurtulan'ın tezi, İslâm hukuku ve modern hukuk perspektifinden vesâyet konusunu karşılaştırmalı olarak incelemesi bakımından tezime önemli katkılar sunmaktadır. Çalışma, İslâm hukukundaki vesâyet hükümlerini modern hukukla karşılaştırarak, özellikle farklı fıkıh mezheplerinin vesâyet konusundaki görüşlerini ve uygulamalarını değerlendirmektedir. Bu yönüyle, Kurtulan'ın çalışması, tezimin ana konularından biri olan vesâyet uygulamalarının karşılaştırmalı analizine önemli bir temel oluşturmaktadır.

Kurtulan'ın bu çalışması, İslâm hukukundaki vesâyet hükümlerini modern hukuktaki düzenlemelerle karşılaştırmak ve aralarındaki benzerlikler ile farklılıkları belirlemek açısından değerli bir kaynak olarak tezime katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda, Kurtulan'ın tezi, tezimin İslâm hukuku bağlamında vesâyet konusunu ele alan bölümünde önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. arasındaki genel benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymaktadır.

VIII. Murat Çelikdemir ve Melahat Arıkan'ın, 2022 yılında Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi'nde yayımladıkları "Osmanlı'da Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Vesâyet Kurumu: Ayıntâb'daki Uygulaması (1750-1806)" başlıklı araştırma, Osmanlı İmparatorluğu'nda vesâyet sisteminin işleyişi üzerine derinlemesine bir analiz sunmaktadır. Araştırmacılar, Gaziantep Şer'iyye Sicilleri'ni ince-

leyerek dönemin sosyal ve hukuki bağlamında korunmaya muhtaç çocukların durumunu ele almışlardır.

Bu süreçteki vesâyet davalarını ve alınan kararların detaylarını açıklığa kavuşturarak, Osmanlı toplumunda vesâyetin nasıl uygulandığını ve çocukların korunmasına yönelik nasıl bir yaklaşım benimsendiğini ortaya koymuşlardır. Çelikdemir ve Arıkan'ın bu çalışması, Osmanlı döneminde sosyal adalet ve hukukun işleyişi hakkında önemli bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Vesâyet kurumunun tarihsel ve kültürel bağlamını anlamak açısından önemli bir kaynak sunan bu araştırma, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki vesâyet uygulamalarının detaylarını gözler önüne sermektedir.

Araştırma, özellikle vesâyetin tarihsel ve kültürel bağlamını anlamak isteyenler için önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki vesâyet sisteminin işleyişine dair derinlemesine bir analiz sunarak, modern vesâyet uygulamalarının tarihsel temellerini anlamak açısından da değerli bilgiler sunmaktadır. Çelikdemir ve Arıkan'ın çalışması, vesâyet konusundaki tarihsel perspektifi genişleterek, tezimin kapsamını ve derinliğini artırmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

VESÂYET KAVRAMI VE VESÂYETİN DİĞER HUKUKİ TASAR- RUFLARLA İLİŞKİSİ

1.1. Vesâyet Kavramı

Vesâyet terimi, Arapça kökenli bir kavram olup (وصي) "vasî" kökünden türetilmiş ve (إيصاء) îsâ masterından gelmektedir.² Bu terim, "eklemek, bitişmek; birinden bir

² İbn Manzûr, *Lisānü'l-‘Arab*, 15: 394.

işî üzerine almasını istemek"³ gibi çeşitli anlamları içermektedir. îsâ mastarı "Vasiyet etmek" anlamına gelir. Türk Dil Kurumu'na göre vasî , "*Bir yetimin veya akılca zayıf, hasta birinin malını yöneten kimse*"⁴ olarak tanımlanmaktadır. Vesâyet, bir kişinin vefatından sonra onun adına işlerini yürütmek üzere birini görevlendirmesi veya hayatta iken gıyaben ya da vefatı sonrasında birinden bir şey yapmasını talep etmesi ve bu kişiyi vasî olarak atamasıdır.⁵

Hanefî fıkıh literatüründe "Vasî" terimi, daha çok bir kişinin vefatından sonra belirli bir şeyi yapmak üzere bir başka kimseyi görevlendirmesi anlamında kullanılır.

Hanefî kaynaklara göre, vesâyet hem vefat sonrası hem de yaşayan bireyler için uygulanabilen bir tasarruf olarak görülmektedir.⁶ Vesâyet, Hanefî kaynaklarında bir kişinin mal varlığı ve genel hakları üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi ve sorumluluğunu ifade eden önemli bir hukuki kavramdır.

³ *el-Mevsû,tü'l-fıkhiyye, el-Kuveyt*, 43:167; Bardakoğlu, "Vesâyet," *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43: 66-70.

⁴ "Vasî," Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> (12.07.2023).

⁵ Nesefî, *Tılbetü't-talebe fi'l-ıstılâhâti'l-fıkhiyyel-Fıkhiyye*, 169.

⁶ Kādîhân, *Fetāvā Kādîhân*, 3: 418; Bezzazî, *el-Fetāvā'l-Bezzāzîyye*, 2: 566; Haskefî, *el-Dürrü'l-Muhtâr*, 732; Kādîzâde, *Netâicü'l-efkâr tekmlletü Fethî'l- kadîr*, 10: 440;

Vesâyet, İslâm Ansiklopedisi’nde şu şekilde tanımlanmıştır: “*edâ ehliyeti bulunmayan veya eksik olan kişilerin mali varlıklarını ve genel haklarını koruma, yönetme ve onlar adına tasarrufta bulunma yetki ve sorumluluğunu ifade eder*”.⁷

Vesâyetin uygulanmasında kişinin akıl sağlığı, erginlik durumu ve genel ehliyet durumu göz önünde bulundurulur. Bu sebeple, reşit olmayan çocuklar, yetimler, akıl sağlığı yerinde olmayan bireyler veya kısıtlı haklara sahip olan bireyler vesâyetin uygulama alanına girebilir. Edâ ehliyeti, bireylerin hukuki işlemlerde bulunma ve tasarruflarda bulunma yeteneğini ifade eder.

Reşit olmayan bireyler, yetimler, akıl sağlığı yerinde olmayanlar veya kısıtlı haklara sahip kişiler, edâ ehliyetine tam olarak sahip değildirler veya bu ehliyetleri eksik olarak kabul edilir. Vesâyet, bu durumda söz konusu kişilerin haklarının korunmasını ve mal varlıklarının düzenli bir şekilde yönetilmesini amaçlayan bir koruma ve destek mekanizmasıdır.

Vesâyet, söz konusu bireylerin hem mal varlıklarını hem de genel haklarını koruma amacı taşır ve aynı zamanda mal varlıklarının düzenli bir şekilde yönetilmesini sağlar. Hanefî fıkhında vesâyet, bireylerin genel refahını ve çıkarlarını gözetken kapsamlı bir hukuki mekanizmadır.

Hanefî fıkıh literatürü, vasiyet ve vesâyet terimlerini genellikle benzer şekilde kullanmıştır. Her ikisi de İslâm hukukunda malın veya sorumluluğun bir kişiden diğerine devriyle ilgilidir, ancak, daha sonraki dönemlerde özellikle modern İslâm hukuku çalışmaları içerisinde bu iki terim arasında belirli farklılıklar ve ayrımlar ortaya konmuş-

⁷ Bardakoğlu, “Vesâyet,” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43: 66-70.

tur. Vasiyet, fıkıh terminolojisinde bir kişinin ölümünden sonra belirli bir mal veya menfaati, bağış maksadıyla karşılıksız olarak istediği bir şahsa veya bir hayır kurumuna devretmesini ifade eder.⁸

Vesâyet ise fıkıh terminolojisinde bir kişinin yaşarken veya ölümünden sonra, başka bir kişiden belirli bir görevi yerine getirmesini istemesini ifade eder. Bu görev genellikle bir kişinin küçük çocuklarını veya edâ ehliyeti bulunmayan ve eksik olanların mallarını koruma, işletme ve bu mallarda tasarrufta bulunma yetkisini ve sorumluluğunu içerir.

Mevsılî'nin "*el-İhtiyârli-ta 'lîli 'l-Muhtâr*" adlı eserinde vesâyet şu şekilde tanımlanmıştır: *Vasiyet edenin yokluğunda veya ölümünden sonra, onun menfaatlerine dair borçlarını ödemek, ihtiyaçlarını karşılamak, ve varislerinin menfaatlerini temin etmek gibi işleri yapma talebidir, ayrıca vasiyetlerini yerine getirme ve bunun gibi diğer işler.*"⁹ Mevsılî'nin tanımına göre; vesâyet, vasîyet ve vekâlet kavramları benzer anlamlarda kullanılmıştır.

Bu kavramlar, bir kişinin uzak bir yerde olması veya vefatı sonrasında, malını, evlatlarını koruma ve yönlendirme amacıyla bir başkasını yetkilendirmesi ve vasîyet etmesi olarak tanımlanmıştır. Mevsılî'nin tanımına göre vesâyet, sadece vefat sonrasında değil, aynı zamanda kişinin uzak bir yerde olması durumunda da geçerli olabilir. Diğer kaynaklarda ise genellikle vasiyyet, kişinin vefatı sonrasında gerçekleşen bir görevlendirme olarak ele alınırken, kişinin hayatta iken bir temsilci veya vasî tayin etmesi vekâlet işlemi olarak kabul edilmektedir.

⁸ Konevî, *Enîsu 'l-fukahâ*, 111; Nesevî, *Kenzü 'd-dekâik*, 668.

Mevsılî'nin tanımı, diğer kaynaklardan daha geniş kapsamlıdır ve vesâyet kavramını hem vefat sonrası hem de kişinin uzakta olduğu durumları kapsayacak şekilde ele almaktadır. vesâyet le vekâlet kavramları arasında anlam yakınlığı bulunsa da vekâlet, bir kimsenin birini hayatta olduğu süre içinde kendi adına bir iş yapmaya yetkili kılmasını ifade ederken, vesâyet ise ölümünden sonra başlamak üzere yetki vermesini ifade eder.

Ḳādīhān "*Fetāvā Ḳādīhān*" adlı eserinde vesâyet ve vekâlet arasındaki ayrımı açıklarken şu ifadeleri kullanır: "Bir kişi, 'Ölümümün ardından sen vekilim olacaksın.' derse, bu ifade vesâyet kapsamına girer. Ancak, 'Hayatım boyunca sen vekilimsin.' ifadesi ise bir vekalet anlamına gelir. Yani, vesâyet ve vekâlet, zaman açısından farklı dönemlerde benzer görevleri veya yetkileri ifade eder. Vesâyet, ölüm sonrası, vekalet ise hayatta iken işlerin yerine getirilmesi anlamında kullanılır."¹⁰

Molla Hüsrev'in "*Dürerü'l-hükkām fî şerhi Ğureri'l-aḥkām*" adlı eserinde "*Vesâyet bir kimsenin hayatta iken yokluğunda veya vefatından sonra, onun adına bir şeyin yapılmasını istemektir*" şeklinde tarif edilmiştir.¹¹ Dolayısıyla Molla Hüsrev de Mevsılî gibi düşünmektedir.

Çağdaş İslâm hukukçuları, vesâyet ve vasiyet konularını farklı şekilde tanımlamışlardır. Vasiyeti ölümden sonrasına dayalı teberruda bulunmaya, vesâyeti ise kişinin

⁹ Mevsılî, *el-İhtiyār li-ta'lîl*'l-Muḥtār, 5: 62.

¹⁰ Ḳādīhān, *Fetāvā Ḳādīhān*, 3: 439; İbn 'Ābidîn, *Reddū'l-Muḥtār ale'd-Dürri'l-Muḥtār*, 6: 700.

¹¹ Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkām fî şerhi Ğureri'l-aḥkām*, 2: 426.

küçük çocuklarını koruyup gözetilmesi üzere bir vasî tayin etmesi anlamına tahsis etmişlerdir.

Çağdaş dönem İslâm hukukçularından Ömer Nasuhi Bilmen'e göre, vesâyet, *“bir kişinin çocuklarının işlerinde ve mallarında tasarruf etmek üzere atanan kişinin haiz olduğu bir sıfat”* şeklinde tanımlanmaktadır. Bu açıklama, vesâyetin genellikle çocukların çıkarlarını koruma amacı taşıdığını vurgular. Vesâyet sahibi, çocukların işlerini ve mallarını yönetme yetkisine sahiptir.¹²

Diğer bir Çağdaş İslâm hukukçusu olan Vehbe Zuhaylî ise, vesâyeti daha geniş bir perspektifte ele alır. Zuhaylî'ye göre, vesâyet, bir kişinin, kısıtlılık veya benzeri bir sebeple başka birinin işlerini düzenleme yetkisi verilen bir görev olarak ifade edilir. Bu tanıma göre vesâyet, yaş ve cinsiyete bağlı olarak ele alınmadığı daha geniş bir perspektifi ifade eder.¹³

1.2. Vesâyetin Diğer Hukuki Tasarruflarla İlişkisi

Hanefî fıkıh literatüründe vesâyetin diğer hukuki tasarruflarla olan ilişkisi, temsil yollarının çeşitli perspektiflerden incelenmesi bağlamında önem arz etmektedir. Bu kapsamda, vesâyet, velâyet, vekâlet, hadâne ve vasiyet kavramları arasındaki ayrımların ayrıntılı bir şekilde belirlenmesi, vesâyetin daha derinlemesine anlaşılmasına önemli bir katkı sunacaktır.

¹² Bilmen, *Kāmūs*, 5: 116.

¹³ Zühaylî, *el-Fıkhü'l-Hanefiyyü'l-Müeyesser*, 1: 818.

Mevsılî'nin "*el-İhtiyār li-ta 'lîl-Muhtâr*" adlı eserinde vesâyet; vasiyet ve vekâlet kavramları benzer anlamlarda kullanılmıştır ve "*bir kişinin uzak bir yerde olması veya vefatının ardından malını, evlatlarını koruma ve yönlendirme amacıyla bir başkasını yetkilendirmesi ve vasiyet etmesi*"¹⁴ olarak tanımlanmıştır.

İbn Nüceym'in "*el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*" eserinde ortaya koyduğu anlayışa göre, velâyet kavramı daha geniş bir çerçevede ele alınmış ve farklı temsil yolları bu kavramın altında yer almıştır. Velâyet kavramı hiyerarşik bir düzen içinde sıralanmış ve temsil yetkisinin sınırları belirlenmiştir. Aile büyükleri, velâyetin en üst düzeyinde bulunmakta, daha alt seviyede ise vekil olarak adlandırılan temsilciler yer almaktadır. İki seviye arasında ise vasî olarak adlandırılan temsilciler yer almaktadır. En alt seviyede ise vakıf nâzırı gibi temsil yetkisi açısından ele alınan unsurlar yer almaktadır.¹⁵

İbn Nüceym'in yaklaşımı, velâyeti merkeze koyarak diğer temsil yollarını bu merkezin etrafında şekillendirmiştir. Bu bağlamda, Mevsılî'nin *el-İhtiyār* eserinde kullanılan kavramların benzer anlamlar içermesi, İbn Nüceym *el-Eşbâh* eserinde velâyet perspektifiyle birleştirildiğinde vesâyetin daha kapsamlı bir çerçevede değerlendirilebileceği ortaya koymaktadır.

Bu kavramlar arasındaki ayrımların belirlenmesi, vesâyetin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ancak, bu iki yaklaşımda da dikkate değer bir diğer kavram hadâne'dir. Hadâne kavramı, temsil yolları içinde farklı bir boyutu temsil eder ve vesâyetle bağlantılı olduğu için burada hadâne konusundan da bahsedilmiştir. Aşağıda, vesâyetin, velâyet, vekalet, hadâne ve vasiyet kavramlarıyla ilişkisi ele alınmıştır.

¹⁴ Mevsılî, *el-İhtiyār li-ta 'lîl-Muhtâr*, 4: 373.

1.2.1. Velâyet

Velâyet, sözlükte “*yakın olmak, yakınlık*” anlamındaki (*Vely*) kökünden türeyen bir terimdir ve “*sevmek, yönelmek, yardım etmek bir işin sorumluluğu kendi üstünde olmak*” gibi anlamları içerir. Velâyet, ıstılahta “*bir kişinin bir işi yapmaya yetkisinin olmasını ifade eder*” şeklinde tarif edilmektedir.¹⁶ Velâyet ve vesâyet kavramları, İslâm hukuku perspektifinden değerlendirildiğinde, bu ayrımın belirleyici bir kriterle tanımlanması zor bir meseledir.¹⁷ Bu durum, çocuğun birinci dereceden yakınları olan baba ve dede gibi kişilerin her iki yetkiyi de eş zamanlı olarak kullanma yetkisine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

Baba ve dede yaşamıyorsa, nefis ve mal üzerindeki velâyet ayrılır. Nefs üzerindeki velâyet genellikle asabeye, yani yakın akrabaya geçerken, mal üzerindeki velâyet olan vesâyet, babanın tayin ettiği vasîye devredilir. Bu durumda, velâyet ve vesâyet yetkileri arasında bir ayrım söz konusu olacaktır. Baba, kendi yaşamı sırasında bir vasî belirlemişse, belirlenen kişi küçüğün resmî vasîsi olacaktır. Aksi takdirde, vasî belirleme hakkı dedeye geçecek olup dede de bulunmuyorsa bu yetki Kâdiya intikal edecektir.¹⁸

¹⁵ İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-Nezâ'ir*, 133.

¹⁶ Haddâd, *el-Cevheretü'n-Nire*, 1:298; Meydânî, *el-Lübabfi Şerhi'l-Kitab*, 2: 138.

¹⁷ Topal, “*Korumaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslâm Hukûkunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi*”, 263.

¹⁸ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 4: 213; İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-Nezâ'ir*, 133; Muhammed Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-Şer'iyye Fi'l-Ahv âli's-Şaḥsiyye*, 434; Genç, “*İslam*

Hanefî mezhebinde yetki dağılımında bazı farklılıklar mevcuttur; bazı yetkiler ve-
liye tanınırken vasî ye tanınmamıştır. Örneğin, veli evlendirme yetkisine sahiptir; ancak
vasî ye böyle bir yetki verilmemiştir. Vasî'nin yetkileri genellikle mal yönetimiyle sınırlı
olup, evlendirme gibi konulara dair yetkisi bulunmamaktadır.¹⁹

Velâyet doğumla başlarken, vesâyet, mûsînin vefatı veya hâkimin görevlendirme-
si ile başlamaktadır. Velâyetin kapsamı, bir kişinin yasal ve mali kararlarını alma yetki-
sini içerirken, vesâyet daha özel bir yetkiyi temsil eder Bu bağlamda, velâyet terimi, bir
kişinin genel yaşamı üzerinde de geniş bir etki alanına sahiptir. Öte yandan, vesâyet
terimi sadece mal varlığı üzerindeki belirli yetkileri içerir ve genellikle mülkiyet yöne-
timiyle sınırlıdır.²⁰

Netice itibarıyla, velayet ve vesâyetin temel amacı, küçük veya kısıtlı bireylerin
korunması, mal varlıklarının yönetilmesi ve yalnızca bu bireylerin çıkarlarına hizmet
eden tasarrufların yapılmasıdır. Ancak, bu iki kavram arasında, tasarruf yetkilerinin
kökeni ve velayette bulunan bazı yetkilerin vesâyette bulunmaması gibi noktalarda fark-
lılıklar ortaya çıkmaktadır.

Hukukunda Velâyetin Mahiyeti", 7/6: 204; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*,
1: 268.

¹⁹ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 4:213; İbn Nüceym, *el-Eşbâḥ ve'n-Nezâ'ir*, 133; Muham-
med Kadri Paşa, *el-Ahkâmü'ş-Şer'iyye Fi'l-Ahvâli'ş-Şaḥsiyye*, md. 38.

²⁰ Yunus Apaydın, "Velâyet". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43: 15-19.

1.2.2. Vekâlet

Vekâlet, vesâyet gibi bir temsil türüdür. Vekâlet, sözlükte “birine güvenmek, bir işi güvenilir birine bırakmak”²¹ anlamında kullanılan (*Vekil*) kökünden türeyen bir terimdir. Istılahta, bir kimsenin kendi yetkisiyle gerçekleştirebileceği bir işi başkasına yapma yetkisi verdiği hukuki bir terimdir.²² Örneğin, bir kişinin kendi başına satabileceği bir malı başkasının satması için onu yetkilendirmesi bir vekâlettir. Aynı şekilde.²³

Bir kişinin kendisini temsil etmesi için diğer birine yetki vermesi olarak bilinen vekâlet, Mecelle’de “*Bir kimse işi başkasına tefvîz etmek, ol işde onu kendi yerine ikame eylemektir.*” şeklinde tanımlanmıştır.²⁴ Hanefî fakihleri vekâleti “*hukukî işlem yetkisinin ve koruma işinin vekile tevdi edilmesi, bir başkasının hukukî işleme yetkili kılması*”²⁵ olarak tanımlarlar. Bu bağlamda vekâlet müessesesi, bir kişinin bir diğerini kendi adına hukuki işlemlerde temsil etmesine olanak tanır. Hanafî fakihleri, vekâletin temelde bir yetki devri olduğunu ve vekilin, vekâlet verenin hukuki hak ve yükümlülük-

²¹ İbn Manzûr, *Lisānü’l-‘Arab*, 15: 273; Ali Haydar Efendi, *Dürer’ül-Hükkām Şerh-u Meceleet’il Ahkām*, md. 1449.

²² Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 2: 380; Meydânî, *el-Lübab*, 3: 342.

²³ Kudurî, *el-Muhtasar*, 115.

²⁴ Hacı Şerif Ahmed Reşid Paşa, *Rûhu’l-Mecale*, 8: 27.

²⁵ Mergînânî, *el-Hidāye Şerhu Bidayetil Mübtedi*, 3:136; Bābartî, *el-‘Ināye Şerhul Hidaye*, 6:100; İbn Nüceym, *el-Baḥrür Râ’ik Şerhu Kenzû’d-Deḳā’ik*, 7: 139.

lerini yerine getirme yetkisine sahip olduğunu belirtirler. Vekâlet umumi ve hususi olarak ikiye ayrılmaktadır.²⁶

1. Umumi Vekâlet: Müvekkilin vekile geniş bir yetki vermesidir. Bu tür vekâlette, müvekkil, vekile belirli bir konuda değil, genel olarak temsil etme yetkisi verir. Vekil, müvekkili adına bir dizi farklı işlemi gerçekleştirme yetkisine sahiptir. Bu tür vekâlet genellikle daha geniş çerçevede ve genel hükümlerle düzenlenir.²⁷

2. Hususi Vekâlet: Müvekkilin belirli bir konuda vekile yetki vermesidir. Yani, müvekkil, vekile sadece belirli bir işlemi gerçekleştirme veya belirli bir alanda temsil etme yetkisi verir. Bu tür vekâlet, genellikle belirli bir iş veya konuyla sınırlıdır.

Tanımından anlaşılacağı üzere, vekâlet kavramı, bir bireyin yaşarken yapabileceği işi başkasına devretme eylemini ifade eder. Vekâlet ve vesâyet, temsil yönü açısından benzerlik gösterse de vesâyet, kişinin vefat etmesi üzerine devreye giren bir yetkilendirme biçimidir ve bu nedenle vekâletten ayrılır. Örneğin, bir kişi bir başkasına “sen vefatımdan sonra beni temsil et” derse, bu kişi vesî olur; ancak aynı kişi, henüz hayatta iken başkasına “sen şu anki iş için beni temsil et” derse, bu kişi vekil olur.²⁸

Vekâlet ve vesâyet arasındaki temel farklardan biri, vekil ve vasî'nin görev üstlenme süreçleridir. Bu açıdan bakıldığında, vesâyetin akdi, vasî'nin bilgisi olmaksızın

²⁶ İbn 'Ābidīn, *Reddū'l-Muhtār*, 5: 509

²⁷ Köse, *"İslam Hukukunda Temsil Kavramı ve Vekalet-Temsil İlişkisi"* 245.

²⁸ Kādīhān, *Fetāvā Kādīhān*, 3: 439; *el-Fetāvā'l-Hindīyye*, 6: 94.

sahih kabul edilirken, vekâletin akdi, vekilin haberi olmaksızın geçerli değildir. Ek olarak, vekilin müvekkili adına haberi olmadan tasarrufta bulunması caiz değildir. Ancak vasî'nin, vasî olarak atanmadan gerçekleştirdiği tasarruflar hem vasî liği geçerli kılmakta hem de bu işlemleri caiz kılmaktadır.

Vekil ve vasî arasındaki bir diğer fark, görevden feragat konusunda ortaya çıkmaktadır. Vekâlet, her iki taraf için de bağlayıcı olmayan bir anlaşmadır. Zira bağlayıcılık olmadığından dolayı vekil ve müvekkil, istedikleri zaman vekâlet anlaşmasını sonlandırabilirler. Ebû Hanîfe, vekilin istifa edebilmesi için müvekkilin hazır bulunmasını şart koştur.²⁹

Diğer bir perspektiften bakıldığında ise vasî, mûsînin yanında vesâyeti kabul ettikten sonra mûsînin gıyabında vesâyetten ayrılamaz. Zira mûsî, vasîye güvenerek başka bir vasî tayin etmeme kararı alarak vasîye güvenmiştir. Bu bağlamda, vasî görevinden çekildiğinde mûsî ve mûsînin bıraktıkları üzerinde potansiyel zararlar göz önüne alındığında, vasî'nin görevi reddetmesi kabul edilemez.

İbn Nüceym, "*el-Eşbâh ve'n-Nezâ'ir*" eserinde vekâlet ile vesâyet arasındaki farkları vurgularken ortaya koyduğu temel ayrımları şu şekilde belirtmiştir: "*Vekâlet sahibi, kendisini görevden alabilir. Ancak vesâyet, kabul edildikten sonra geri alınmaz. Vekâletin geçerli olması için kabul şartı aranmazken, vesâyet için kabul şarttır. Vekil, vekâlet vereni bağlayan şartlara uymakla yükümlüdür, ancak vesâyetçi böyle bir*

²⁹ Burhānuddīn el-Buhārī, *Zahiretül Burhanīyye*, 15: 176; Zeyl'eī, *Tebyinül Hakāik Şerhu Kenzüd Dekā'ik*, 4: 286; 'Āynī, *el-Bināye fī Şerhi'l-Hidāye*, 9: 305.

kısıtlamaya tabi değildir. Vekâlet, kişinin ölümünden sonra geçerli değildir, ancak vesâyet ölüm sonrası da geçerlidir. Vesâye, İslâm'ı kabul etme şartına tabidir."³⁰

Vesâyet ile vekâlet arasındaki diğer bir fark ise vesâyet altındaki kişinin tam edâ ehliyetine sahip olduğunda vesâyetin sona ermesidir. Diğer yandan, vekâlette, istenilen işlerin tamamlanması veya müvekkilin vekili görevden alması sonucu vekâlet sona erer. Bu iki kavram arasındaki fark, vesâyetin daha çok koruyucu bir rol üstlendiğini ve vesâyet altındaki kişinin yetenekleri geliştikçe bu koruyucu görevin sona erdiğini gösterirken vekâletin daha çok iş birliği amaçladığını ve vekâlet ilişkisinin müvekkil veya vekil tarafından sonlandırılabilirdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak hem vekâletin hem de vesâyetin temel amacı, insanlara yardım etmek ve onların yaşamlarındaki zorlukları gidermektir. Ancak, vesâyet vefat sonrası bir görevlendirme sürecini ifade ederken, vekâlet kişinin hayatta iken kendi yapabileceği bir işi başkasına yaptırmak amacını taşır. Bu nedenle bu iki kavram, görevlendirme ve iş birliği açısından farklılık gösterir.

1.2.3. Hadâne

Hadâne sözlükte “göğüs, kanat; çocuğu kucağına almak, beslemek ve bir şeyi yanına almak” anlamına gelen bir ifadedir. İstilah olarak küçüklerin ve bu hükümler altındaki bireylerin doğru bir şekilde büyütülmesi, korunması, gözetilmesi ve eğitilmesi

³⁰ İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-Nezâ'ir*, 327.

amacıyla kanun koyucu tarafından belirlenen hak, yetki ve sorumlulukları ifade eder. Bu hak ve sorumlulukları üstlenen kişiye ise “*hâdın (hâdine)*” denir.³¹

İslâm hukuku bağlamında küçüklerin hukuki statüsü ve hakları, doğum anından itibaren üç temel velâyet türü aracılığıyla düzenlenmektedir. Bu velâyet türleri, küçüğün şahsına bağlı hakların kullanımını içeren doğrudan velâyet (el-velâyet ale’n- nefis), küçüğün mal varlığının korunması ve yönetilmesiyle ilgili olan malî velâyet (el-velâyet ale’l-mal), ve küçüğün bedensel ve ruhsal gelişiminin sağlanması, gözetimi ve eğitimiyle ilgilenen hadâne velâyetini içerir.

Velâyet terimi, yalnızca bakım ve gözetimi ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda terbiye ve eğitimi de içeren geniş bir perspektifi içerir. Velâyet ile hadâne velâyeti arasında içsel bir bağ bulunmaktadır ve genellikle evlilik birliği devam ettiği sürece, bu iki velâyet türü anne ve baba tarafından birlikte üstlenilir, bu durumda çatışma yaşanmaz.³² Dolayısıyla, bu kavramlar arasında en üst düzeyde olanı velâyettir. Hadâne ve vesâyet ise genellikle velâyetin bir alt türü olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, küçüklerin hukuki statüsü ve haklarının korunması için dikkatle düzenlenmiş bir sistem ortaya çıkmaktadır.

Vesâyet durumu, babanın mevcut olmaması ve babanın yetki vermesi durumunda ortaya çıkarken hadâne durumu baba varken annenin lehine gerçekleşir. Boşanma durumlarında çocuğun bakım ve eğitime ilişkin sorumluluğun genellikle annelere verildiği kabul edilmiştir. Bu bağlamda, “*Hadâne*” kavramı ortaya çıkmış ve evliliğin sona

³¹ Kāsānī, *Badā’i al-Şanā’ifi Tertibi’ş-Şerai*, 4: 40; İbn Nüceym, *el-Baḥrür Râ’ik Şerḥu Kenzü’l- Dekā’ik*, 4: 179.

³² Ali Bardakoğlu, “Hidâne,” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 17: 467-471.

ermesiyle birlikte ortaya çıkan çocuk bakım hakkı, genellikle annelere tanınmış bir hak-
tır.

Şayet anne bu ehliyeteye sahip değilse ailenin diğer Kadın üyeleri arasında küçüğün en iyi şekilde yetiştirilmesi için bir iş bölümü ve sorumluluk paylaşımı oluşturulmuştur.³³ Hadâne; küçüğün bakımı, büyütülmesi terbiyesi, korunması, eğitimi, yiyecek ve içecek temini, yıkanma ve giydirme gibi görevleri içermektedir. Vesâyet ve hadâne durumları, küçüğün en elverişli koşullarda gelişimini ve eğitimi sağlama amacını taşırlar; ancak aralarında bazı önemli ayrımlar bulunmaktadır.³⁴

Sonuç olarak vesâyet durumu müsînin vefatıyla ortaya çıkarken hadâne evliliğin sona ermesiyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Vasî'nin yetki sınırları veliye yakındır. Zira mal ve kısmen de olsa vasiyeti altındaki kişi üzerindeki tasarrufları geçerlidir. hadâne'nin yetki sınırları ise küçüğün terbiyesi ve yetiştirilmesi ile sınırlıdır.

1.2.4. Vasiyet

Vasiyet kelimesi, sözlükte “*bitiştirmek, bağlamak; önermek*” anlamına gelir.³⁵ İstilahta vasiyet, bir kişinin ölümünden sonra belirli bir mal veya menfaati, teberru (bağış) maksadıyla karşılıksız olarak istediği bir şahsa veya bir hayır kurumuna temlik (devret-

³³ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3:299; Meydânî, *el-Lübab*, 4: 254.

³⁴ Kāsânî , *Bedaiü's-Sanai' fî Tertibi's-Şerai*, 4:41.

³⁵ Feyyûmî, *el-Misbahül Münir Fî Garibiş Şerhil Kebîr*, 254.

me) etmesini ifade eder.³⁶ Her ne kadar bir temsil çeşidi olarak karşımıza çıkmasa da vasiyet ve vesâyet arasında yakın bir ilişki vardır. Vasiyet ve vesâyet, kökenleri aynı olmakla birlikte, her ikisi de vefat sonrasıyla ilgili bir tasarrufu ifade eden kavramlardır.

Vasiyet, Hanefî klasik fıkıh literatüründe vesâyetin bir türü olarak kabul edilmiştir. Vesâyet ise bir kişi yaşarken veya ölümünden sonra, başka bir kişiden belirli bir görevi yerine getirmesini istemesi anlamına gelmektedir. Bu görev, genellikle bir kişinin küçük çocuklarını veya edâ ehliyeti bulunmayan ve eksik olanların mallarını koruma ve işletme, onlar adına mallarında tasarrufta bulunma yetki ve sorumluluğunu içerir.³⁷

Vasiyet, mal sahibinin vefatından sonra malını belirli bir kişiye veya hayır kurumuna teberra ederek devretme niyetini taşır. Bu, malın dağıtılmasını ölüm sonrası belirli bir düzen ve hükümle düzenler. Vesâyet ise, velinin ölümünden sonra mali gözetimi sağlamak için bir vasî atama anlamına gelir. Vasiyet durumunda teberra söz konusu iken, vesâyet durumunda ise yetki ve sorumluluk devri öne çıkar.

Vesâyet kavramı, özellikle küçükler ve diğer ehliyetsiz veya kısmi ehliyetli kişiler için mahkeme tarafından bir vasî atanması gerekliliği durumunda genişler. Bu durum, vasiyetin temel çerçevesinden önemli ölçüde farklılık gösterir. Klasik literatürdeki

³⁶ Kādîzâde, *Netaic el-AfkarFî Keşif el Rumuz ve'l Asrar*, 411; Şeyhzâde, *Mecmaü'l-Enhur fî Şerhi Mülteka'l-Ebhur*, 2: 591; Neseî, *Kenzü'd-dekâik*, 668; Abdüsselam Arı, "Vasiyet," *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 42: 552-555.

³⁷Samarḳandî, *Tuhfetu'l-Fukahā*,3:206: İbn Hümam, *Şerhu Fethü'l-Ḳadir*,10:410.

Vasiyet-İsâ ayrımı ve vasî atama sürecini "İsâ" kelimesiyle belirtme çabası, modern İslâm hukuku çalışmalarında daha net bir şekilde tanımlanmıştır.³⁸

Vesâyetin fikhî hükümleri klasik fıkıh kitaplarımızda genellikle vasiyet başlığı altında ele alınır.³⁹ Ancak, muhteva farklılıklarını daha net bir şekilde ifade etmek için genellikle vasî, evsıyâ, İsâ gibi alt başlıklar kullanılır. Konu, çeşitli yönleriyle ele alınmış olup; lakît, hacr, nikâh, nafaka, hadâne, büyü ve Kazâ gibi konular işlenmiştir. Ayrıca, ahkâmü's-sıgâr türü eserlerde çocuklarla ilgili fikhî hükümler meselecî bir metotla ele alınmıştır. Bu konunun doktrin çerçevesi, ancak bu bilgilerin tümü birleştirilerek netleşmektedir. Modern dönemde ahvâl-i şahsiyye alanında yapılan İslâm hukuku çalışmaları da bu tür eserlerdir.⁴⁰

Vasiyet, bir tür "*Teberru*" işlemidir, yani gönüllü olarak malın başka birine devredilmesini ifade eder. Vasiyet yapan kişi, malını kime bırakmak istediğine karar verirken, kabule gerek duymaz. Örneğin, bir kişi malını bir camiye veya fakirlere vasiyet edebilir ve bu vasiyet doğrudan geçerli olur. Vesâyet ise doğrudan vasî ile mûsî arasında karşılıklı bir akit olduğu için kabul şarttır.⁴¹

Nihayetinde vasiyet ve vesâyet, kökenleri aynı olmasına, vefat sonrasını ilgilendirmesine ve kısmen benzer olmalarına rağmen, birinin bağış işlemi olarak tanımlanırken diğerinin bir görevlendirme veya yetki verme işlemi olarak nitelendirilmesi önemli bir ayrımı ifade eder.

³⁸ Bilmen, *Kāmūs*, 5: 116.

³⁹ Kādîzâde, *Netaic el-Afkar Fî Keşif el-Rumuz ve'l Asrar*, 411.

⁴⁰ Bardakoğlu, "Vesâyet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43: 66-70.

1.3. Vesâyetin Önemi Amacı Hükümü ve Meşruiyeti

1.3.1. Vesâyetin Önemi

Vesâyet altındaki bireylerin hukuki korunması ve himayesi, toplumsal adaletin ve insan haklarının teminat altına alınması adına kritik bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda yer alan bireyler arasında hukuken tasarruf yeteneği bulunmayan küçükler, akıl hastalığı nedeniyle fiil ehliyeti olmayanlar ve sınırlı akıl zayıflığına sahip olanlar bulunmaktadır. Bu kişilerin haklarının güvence altına alınması, dinî ve insani bir sorumluluk olarak değerlendirilmektedir.

Vesâyet, özellikle anne ve babanın velâyet görevini yerine getirememesi durumunda devreye giren bir koruyucu mekanizmadır. Bu durumda çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak ve genel refahını sağlamak amacıyla yetkin bir vesâyetçi atanabilir. Bu düzenleme, İslâm hukukundaki adalet ilkelerine dayanmakta olup toplum içindeki zayıf ve muhtaç bireylerin haklarını koruma amacını taşımaktadır.

Genellikle, çocukların haklarını gözetme ve mal varlıklarını etkin bir şekilde yönetme sorumluluğu, birinci derecedeki yakınları ve velileri olan baba ve dede tarafından yerine getirilir. Ancak, bu kişilerin bulunmaması durumunda bir vasî tarafından belirlenen veya Kâdî tarafından tayin edilen bir Vesâyetçi devreye alınır.⁴²

İslâm hukukundaki vesâyet düzenlemesi, sosyal adaletin ve toplumsal dayanışmanın önemli bir yansımasıdır. Hukuki açıdan zayıf durumda olan bireylerin korunması,

⁴¹ Zuhaylî, *el-fıkh'l islami ve edilletuh*, 9: 25.

⁴² Bardakoğlu, “Vesâyet”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43: 66-70.

toplumun genel refahına katkı sağlar. Bu kavram, adaletin tesis edilmesi, savunmasız bireylerin güvenliğinin sağlanması ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi açısından büyük önem taşır. Vesâyet, sadece bireyin kişisel haklarını korumakla kalmaz, aynı zamanda mal varlıklarının etkin bir şekilde yönetilmesini sağlar. Bu sayede bireyin finansal güvenliği teminat altına alınarak geleceğine dair mali açıdan sürdürülebilir bir temel oluşturulur.

1.3.2. Vesâyetin Amacı

Hanefî mezhebi içerisinde vesâyet düzenlemesi, hukuki bir mekanizma olarak büyük bir öneme sahiptir. İslâm hukuk sistemi, her hukuki hükmün toplumsal ve bireysel düzeyde belirli bir işlevi yerine getirmesi gerektiği ilkesini benimser ve bu hükümlerin özenle oluşturulduğunu kabul eder.

Bu hükümler, bireylerin menfaatlerini koruma ve olası zararları önleme amacıyla titizlikle tasarlanmıştır. Vesâyetin amacının temelinde vesâyet altındaki kişinin ve mülkünün korunması yatar. Özellikle, kendi işlerini yönetme yeteneğine sahip olmayan kişiler için vesâyet, kişinin mülkiyetini ve çıkarlarını koruma işlevini taşır. Ancak bu işlev sadece koruma ile sınırlı değildir; aynı zamanda mülk ve çıkarların en iyi şekilde idare edilmesini hedefler.

1.3.2.1. Malın Korunması

Vesâyet, velâyetin bir türü olarak kabul edilir ve mal varlığı üzerinde güçlü yetkilere sahipken kişisel haklar bakımından daha sınırlı bir velâyet biçimidir. Temel olarak,

vesâyet yetim çocukların korunması ve maddi-manevi haklarının gözetilmesi amacıyla kurulmuştur. Hanefî mezhebinde yetimlerin mal varlıklarının korunması konusunda babadan sonra en yetkili kişi vasî olarak kabul edilir. Babanın ölümü durumunda yetki genellikle dedeler veya atanmış vasîler tarafından devralınır. Hanefî mezhebine göre, küçük çocukların mal varlıklarının yönetiminde babanın atadığı vasî, dededen daha fazla yetkiye sahiptir.⁴³

Mecelle’de açıkça ifade edildiği üzere “Çocukların malları hususunda birinci sorumlu babadır, baba vefat etmişse onun vasî tâyin ettiği kişi, vasî de vefat ederse dededir, dede de vefat ederse onun tâyin ettiği vasî dir, o da vefat ederse hâkimin tâyin ettiği vasî dir.”⁴⁴ Vasîler, reşit olmayan bireylerin tüm maddi ve kişisel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdürler.

Bu yükümlülükler arasında mirasın temini, malların yönetimi ve idaresi de bulunmaktadır. Vesâyet, altındaki bireylerin mal varlığını hukuksal bir çerçevede koruma amacını taşır. Özellikle küçük yaştaki veya sınırlı zihinsel kapasiteye sahip bireyler için mal varlığının korunması hayati bir önem taşır. Bu sayede vesâyet altındaki kişilerin mülkleri, yasal düzenlemelerle güvence altına alınarak güvenli bir şekilde yönetilir.

1.3.2.2. Malın Güçlendirilmesi

Vesâyet, aynı zamanda malın büyütülmesi ve değerinin artırılması amacını taşır. Bu nedenle, vesâyet sahibi uygun yatırım fırsatlarını değerlendirerek mal varlığını artı-

⁴³ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5: 69.

⁴⁴ Mecelle, md. 974.

rabilir. Bu, vesâyet altındaki kişinin geleceğini daha güvenli hale getirmek için finansal planlamayı içerir. Küçük veya kısıtlı kişilerin mallarını koruyup işletmek, onlara fayda sağlamak amacıyla vesâyet kullanılır.

İslâm hukukunda, meşru ticareti teşvik etmek ve yetimlerin mallarının ziyan olmasını engellemek için vasîlere yetimlerin mallarıyla ticaret yapma izni verilmiştir. Hz. Muhammed'in (sav) *"Kim, mal sahibi bir yetime veli olursa bu malla ticaret yapsın, malın zekâtını yiyip bitirmesine terk etmesin."*⁴⁵ sözü bu konuda rehberlik eder.

Hanefî fıkhrına göre de vasî, çocuğun mal varlığından alım-satım yapabilir veya işleterek artırabilir. Örneğin, vasî mûsâ aleyhin malını mudârebe⁴⁶ (sermaye ortaklığı) yoluyla işletebilir veya bir başkasına mudârebe sermayesi olarak verebilir. Vasî atanmasının temel amacı, yetimlerin menfaatlerini gözetmek ve haklarını korumaktır.⁴⁷

1.3.2.3. Kişisel Çıkarların Gözetilmesi

Vesâyet, bireyin kişisel çıkarlarını koruma amacını taşır. Bu kapsamda yaşam standartlarını yükseltmeyi, geleceği güvence altına almaya yönelik çabaları içerir. Vasî

⁴⁵ Tirmizî, *"Zekât,"* 15 (no.641).

⁴⁶ Mudârebe: Bir tarafın sermaye koyması, diğer tarafın işletmeyi üstlenmesiyle kurulan kâr paylaşımı esasına dayalı bir ortaklıktır.

⁴⁷ Şeybânî, *el-Asl*, 4:120; Kāsânî, *Bedaiü's-Sanai' fî Tertibi's-Şerai*, 5:153; Kārî, *Fethu Babi'l-Înaye bi-Şerhi'n-Nikaye*, 3: 44; İbn 'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 708; *el Fetâvâ'l-Hindîyye*, 6:148.

nin sorumluluklarından biri de mûsâ aleyhin eğitimidir. Özellikle çocuğun küçük yaşta olması ve vesâyete tabi olması, diğer kısıtlılık durumlarından daha önceliklidir.

Bu noktada küçüğün eğitimi büyük önem taşır, çünkü henüz hayata hazır değildir. Mûsâ aleyhin dini, sosyal ve mesleki açıdan eğitimi için erken önlemler almak önemlidir. Vasî, mûsâ aleyhin eğitimi için gerekli gördüğü harcamaları yapabilir. Eğer mûsâ aleyh yetenekliyse Kur'an ve ahlak eğitimi için çocuğun malından harcama yapabilir. Eğer yetenekli değilse dinî hayatı için gerekli olan eğitim harcamaları yapılır.⁴⁸

Ayrıca vasî, mûsâ aleyhin geleceğiyle ilgili kararlar alabilir. Örneğin, meslek edinme sürecini desteklemek amacıyla çıraklık yapmasına izin verilebilir veya ticari faaliyetlerde bulunmasına izin verilebilir. Bu yetki, vasî'nin küçüğe ticari faaliyetlerde bulunma yetkisi verme yetkisini içerir. Benzer şekilde, vasî, küçüğün menfaatine olan anlaşmaları da onaylayabilir.⁴⁹

1.3.3. Vesâyetin Hükmü

Mûsinin geride küçük yaşta çocuklar bırakması ve bu çocukların mallarının zayi olma tehlikesiyle karşı karşıya kalması durumunda bir vasî atanması zorunludur. Bu, çocukların ve mallarının güvenliği için alınması gereken bir tedbirdir. Eğer çocukların

⁴⁸ Merğînânî, *Muhtârâtü'n-nevâzil*, 717; İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-Nezâ'ir*, 253; İbn 'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 725.

⁴⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 16: 38; Merğînânî, *el-Hidâye*, 3: 151; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 2: 214; İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve n-Nezâ'ir*, 253; Meydânî, *el-Lûbab*, 5: 200.

velâyetini üstlenebilecek bir dede veya başka bir veli bulunmuyorsa vasî atanması vacip hâle gelir.

Hız. Peygamber (sav) bu konuda şöyle buyurmuştur: “*Bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi, kişiye günah olarak yeter.*”⁵⁰ Bu hadîs, bireyin sorumluluğu altındaki kimselere karşı olan yükümlülüklerini ihmal etmemesi gerektiğini açıkça belirtmekte ve bu bağlamda vasî atanmasının önemini vurgulamaktadır. Bu, İslâm hukukunda sorumluluk bilincinin ne kadar önemli olduğunu göstermekte ve bireyin geride bıraktığı aile üyeleri ve mallarının korunmasını temin etmeyi amaçlamaktadır.

Serahsî’nin “*el-Mebsût*” eserinde, vesâyet konusunda detaylı bir tanım bulunmaktadır. Bu tanıma göre, vesâyet farz veya vacip değildir; çoğu ulema tarafından mendup (tavsiye edilen) bir sözleşmedir. Yani, vesâyet bir yükümlülük değil, kişinin isteği ve tercihi doğrultusunda yapılması gereken bir uygulamadır. Bu nedenle, vesâyetin yerine getirilmesi mecburiyeti bulunmamakla birlikte kişinin isteği ve tercihi doğrultusunda yapılması gereken bir uygulamadır.⁵¹

İbn Âbidîn “*Reddû’l-Muhtâr*” adlı haşiyesinde vasiyeti dört kısma ayırmıştır: “*Farz, müstehap, mubah ve mekruh Vasiyetler. Farz Vasiyetler, emanetlerin ve belirsiz borçların geri verilmesi gibi yasal olarak gereklidir. Müstehap vasiyetler ise kefaretlere, namaz ve oruç fidyeleri gibi dinî vecibeler için yapılması önerilen vasiyetlerdir. Mubah vasiyetler, yabancılar ve akrabalar dâhil zenginlere yapılan vasiyetleri kapsar. Son*

⁵⁰ Ebû Dâvûd, “*Zekât*,” 45 (no. 1692).

⁵¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 27: 142.

olarak mekruh vasiyetler günahkâr ve isyankâr kişilere yapılan hoş karşılanmayan vasiyetleri ifade eder.”⁵²

Vesâyet, vasîler açısından son derece önemli ve büyük bir sorumluluğu içeren bir müessesedir. Vesâyetin temel amacı, eda ehliyetine sahip olmayanların mallarını ve haklarını korumak, bunları en iyi şekilde yönetmek ve ilgili kişilerin çıkarlarını gözetmektir. Vasî, bu yükümlülükleri üstlenirken her adımında adaletli, dürüst ve dikkatli olmalıdır. Bu denli ağır bir yükümlülüğün bilincinde olan vasîler, görevlerini ifa ederken karşılaşılabilecekleri zorlukları ve riskleri de göz önünde bulundurmalıdırlar. Resulullah (sav) bir hadîsinde Ebû Zer’e şöyle demiştir: “*Ey Ebû Zer, seni güçsüz görüyorum. Kendim için istediğim gibi senin için de isterim. İki kişi üzerine âmir olma ve yetim malına velilik yapma.*”⁵³ Bu sebeplerle, vasî'nin vesâyeti hemen kabul etmemesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Ebû Yûsuf (ö. 182/798) ve İbn Âbidîn gibi bazı alimler, vesâyetin kabul edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Ebû Yûsuf’a göre, vasiyet “ilk kabulde hata, ikincisinde ihanet, üçüncüsünde ise hırsızlık” anlamına gelir. İbn Âbidîn’in haşiyesinde şu ifadeler yer verilmiştir: “*Vasiyet alanın bunu kabul etmemesi gerektiği açıktır, zira bu durum risk içermektedir.*”⁵⁴

⁵² İbn ‘Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 548.

⁵³ Ebû Dâvûd, “*Vesaya*,” 4. (no. 2868).

⁵⁴ Kâdîhân, *Fetāvā Kâdîhân*, 3: 439; Hindî, *el-Fetāvā't-Tatarhâniyye*, 20: 58;

İbn ‘Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 548; *el-Fetāvā'l-Hindîyye*, 6: 142;

Öte yandan, bazı alimler vasî'nin kim olursa olsun adaleti sağlayamayacağı görüşündedir. "*Vasî, Ömer bin Hattab bile olsa, adaleti yerine getiremez.*"⁵⁵ Ebû Muṭî' el-Belhî ⁵⁶ (ö.199/814) bu durumu şöyle ifade etmiştir: "*Yirmi yıl süresince yürüttüğüm yargulamalarda bir kişinin dahi yeğeninin malıyla ilgili adil bir davranış sergilediğine tanık olmadım.*"⁵⁷ İmâm Şafî'î'nin (ö. 204/820) şu sözü çokça bilinir: "*Mirasa ilişkin vasiyetlere yalnızca aptallar veya hırsızlar karışır.*" ⁵⁸ Bu sözler, Vesâyetin önemini ve ciddiyetini vurgulamaktadır.

1.3.4. Vesâyetin Meşruiyeti

Vesâyet, hem yetimlerin hem de akıl zayıflığı veya başka bir sebep ile yardıma muhtaç kişilerin korunmasını amaçlayan bir ilkedir. Bu ilke, kişinin kendi işlerini yönetebilecek yaşa gelmeden önce atanmış bir vasî tarafından gerçekleştirilen bir tür temsil yetkisi olarak tanımlanır. Vesâyet, yardıma muhtaç kişilerin hem bedenlerini hem de mülkiyetlerini koruma amacını taşır ve bu korumayı bir görev olarak kabul eder.

Vesâyetin meşruiyeti, Kur'an'daki bazı ayetlerden, peygamberin hadîslerinden ve sahabelerin uygulamalarından türetilmiştir. Şer'i metinlerde vesâyetin açıkça ifade edil-

⁵⁵ Kāḍīhān, *Fetāvā Kāḍīhān*, 3: 439; İbn'Ābidīn, *Reddū'l-Muḥtār*, 6: 700;.

⁵⁶ Ebû Hanīfe'nin talebesi ve ona nispet edilen "*el-Fıkhü'l-ekber* ile *el-Fıkhü'l-ebsaṭ*," adlı eserlerin râvisi.

⁵⁷ İbn'Ābidīn, *Reddū'l-Muḥtār*, 6: 700.

⁵⁸ Kāḍīhān, *Fetāvā Kāḍīhān*, 3: 439; İbn'Ābidīn, *Reddū'l-Muḥtār*, 6: 700; *el-Fetāvā'l-Hindīyye*, 6: 137;.

diği bir metin bulunmasa da vesâyetin anlamını ve amacını anladıktan sonra bu meşruyeti destekleyen delillere ulaşmak mümkündür. Vesâyetin farklı yönleri, İslâm metinlerinde desteklenir. Kur'an-ı Kerim'de yetimlerin bakımı, mal varlığının korunması ve geliştirilmesi ile ilgili ayetler bulunmaktadır.⁵⁹

Vesâyet, vasiyetin bir türü olduğu için genellikle vasiyetle ilgili ayetler ve hadîsler referans gösterilir.

1.3.4.1. Kur'an-ı Kerim'de Vesâyet

Kur'an'da yetimlerin korunması, haklarının verilmesi ve mallarının muhafazası hususunda birçok ayet bulunmaktadır. Bu ayetler, çeşitli surelerde yer almakta olup, yetimlerin hakları, bakımı ve mallarının yönetimi konularına özellikle odaklanmaktadır. Kur'an'da yetimlerle ilgili olarak sıkça vurgu yapılan hususlar, onların korunması, mallarının haksız yere alınmaması ve yetimlere karşı adaletli davranılmasıdır.

*“Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (de geri alacaklar) diye o malları israf ile ve tez elden yemeyin. Zengin olan (veli) iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak da Allah yeter.”*⁶⁰

İslâm hukukunda yetimlerin mal varlıklarının korunması ve geliştirilmesi, velâyet görevini üstlenen kişilere yönelik Allah'ın emriyle düzenlenmiştir. Allah, yetimlerin mal varlıklarını evlenme yaşına geldiklerinde ve akıl sağlıkları yerinde olduğunda ver-

⁵⁹ Bakhit, *Mefhum al-Vasiyah wa Arkanuha fi al-Fiqh al-Islami*, 150.

⁶⁰ 4 /el-Nisâ: 6.

melerini emretmektedir. Bu emir hem erkek hem de Kadın yetimleri kapsar, yani sadece erkek çocuklarının mal varlıklarını içmez. Mal varlıklarının devredilmesi için yerine getirilmesi gereken iki ana şart vardır: yetimlerin evlenme çağına gelmeleri ve akıl sağlıklarının yerinde olması.⁶¹

*“Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir mal bırakacaksa anaya, babaya, yakınlara uygun bir biçimde Vasiyet etmek Allah’tan korkanlar üzerine bir borçtur.”*⁶²

Bu ayet, Allah’ın vasiyeti farz kıldığını ve kişinin bu farzı yerine getirmekle yükümlü olduğunu göstermektedir. Yani, bir kişi öldüğünde ve geride küçük yaştaki çocuklar bıraktığında ve bu çocukların kaybolmasından veya mallarının zarar görmesinden endişe ediliyorsa, ölen kişi vasiyet yapmalıdır. Bu vasiyet, Allah’ın bir farzıdır ve kişinin ölümünden sonra çocuklarının refahını ve mal varlıklarının korunmasını sağlama görevini yerine getirmesini gerektirir. Başka bir deyişle, vasiyet, ölen kişinin sorumluluğunda olan çocukların ve mal varlıklarının geleceğini güvence altına alma amacı taşır ve bu görevi yerine getirmek farzdır.⁶³

*“Ey iman edenler! Birinize ölüm gelip çatınca vasiyet esnasında içinizden iki adalet sahibi kişi aranızda şahitlik etsin. Yahut seferde iken başınıza ölüm musibeti gelmişse sizden olmayan, başka iki kişi şahit olsun.”*⁶⁴

⁶¹ Kurtubî, *el-Cāmi ‘li-aḥkāmī ‘l-Ḳur’ān*, 3: 89.

⁶² 2 /*el-Bakara*:180.

⁶³ Cessās, *Ahkāmü ‘l-Kur’ān*, 1: 164.

⁶⁴ 5/*Māide*: 106.

Bu ayet, İslâm hukukunda vesâyetin meşruiyetini ve önemini vurgulayan bir emir içermektedir. Allah, müminlere vesâyetin tanımını yapmalarını ve bu konuda şahitlik etmelerini tavsiye etmektedir. Vasiyet, mal veya yetki devrinin bir yoludur ve bu nedenle vasiyete şahitlik etmek, vasiyetin meşru bir şekilde gerçekleştiğini doğrulayan bir işarettir.⁶⁵

*“Allah’ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı akli ermezlere (reşit olmayanlara) vermeyin; o mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.”*⁶⁶

Ayette geçen *el-süfahâ* terimi, düşünce kapasiteleri zayıf olan veya mali konularda yetersiz bilgi sahibi oldukları için finansal işlemleri doğru bir şekilde yönlendiremeyen kişileri tanımlamak için kullanılır. Bu terim, aynı zamanda zihinsel veya akıl sağlığı sorunları yaşayan bireyleri de içerebilir. Dolayısıyla bu terim, finansal konularda kısıtlı anlayışa veya yeteneğe sahip olan veya zihinsel engellerle mücadele eden kişileri ifade etmek için kullanılır.⁶⁷

Söz konusu ayet, bu kişilerin mali varlıklarını yönetme konusundaki sınırlamalara dikkat çekerek mali varlıklarının doğru bir şekilde idare edilmesi için bir vekil atanmanın gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu vesileyle mali varlıklarının uygun bir şekilde yönetilmesini sağlamak amacıyla uygun bir şekilde karar verecek kişilere ihtiyaç vardır.

⁶⁵ Taberî, *Cāmiu’l-Beyân An Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, 154.

⁶⁶ 4 /*el-Nisâ*: 5.

⁶⁷ Taberî, *Cāmiu’l-Beyân An Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, 3: 65.

*“Sana yetimler hakkında soruyorlar. De ki: Onları iyi yetiştirmek (yüz üstü bırakmaktan) daha hayırlıdır. Eğer onlarla birlikte yaşarsanız, (unutmayın ki) onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah, işleri bozanla düzelteni bilir. Eğer Allah dileseydi, sizi de zahmet ve meşakkate sokardı. Çünkü Allah güçlüdür, hakîmdir.”*⁶⁸

Cessās, bu ayeti şöyle yorumlar: *“İnsanlardan bazıları, yetimler hakkında nasıl davranmaları gerektiği konusunda sorular sorarlar. Allah, onlara bu ayet aracılığıyla şöyle cevap verir: ‘Onları iyi yetiştirmek (bakım ve koruma altına almak), onları yüz üstü bırakmaktan daha hayırlıdır.’ Yetimlere yardım etmek, onların iyi bir eğitim almasını ve ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak, büyük bir iyilik ve sevaptır. Ayrıca ayet, yetimlerle birlikte yaşarken onların sizin kardeşleriniz olduğunu hatırlamanız gerektiğini vurgular. Allah, işleri düzelten ve bozanı bilir ve istediği gibi düzenler.”*⁶⁹

1.3.4.2. Sünnette Vesâyet

Hiz. Peygamber'in hadîslerinde, yetimlerin bakımı, malı ve haklarının korunması konularında detaylı uyarılar bulunmaktadır. Bu hadîsler, toplumun yetimlere karşı sorumluluğunu vurgulayarak onların haklarını koruma gerekliliğini açıkça ifade etmektedir. İslâm'da, yetimlerin bakımı ve malının korunması önemli bir değerdir ve Hiz. Peygamber (sav) toplumu bu konuda teşvik etmiştir. Hadîsler, yetimlere zor durumlarında yardım edilmesini, adil davranılmasını ve ihtiyaçlarının karşılanmasını vurgular.

⁶⁸ 2/el-Bakara: 220.

⁶⁹ Cessās, *Ahkāmü'l-Kur'ân*, 2: 12.

Hız. Peygamber'in hadîsleri, yetimlerin bakımı ve haklarının korunması konusunda ayrıntılı rehberlik sağlar. Bu hadîsler, toplumun yetimlere karşı büyük bir sorumluluk taşıması gerektiğini vurgular ve İslâm'ın insan haklarına verdiği önemi ortaya koyar. Ayrıca, yetimlerin mallarının korunmasının hayati derecede önemli olduğunu belirtir. Yetimlerin miraslarının adil bir şekilde yönetilmesi, kötüye kullanılmaması ve gelecekleri için güvence altına alınması toplumsal bir sorumluluktur. Hız. Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

*“Kim, mal sahibi bir yetime veli olursa, bu malla ticaret yapsın, malın zekâtını yiyip bitirmesine terk etmesin.”*⁷⁰

Bu hadîs, yetim bir çocuğun mal varlığına vasiyet yoluyla sahip olan kişinin sadece malı korumakla yetinmemesi gerektiğini öğretmektedir. Malın sadece bekletilmesi, zaman içinde değer kaybına yol açabilir. Örneğin, biriktirilen paranın enflasyon nedeniyle değeri azalabilir veya taşınmaz malların bakımı ve değerinin korunması için yatırımlar gerekebilir. Bu nedenle malın verimli bir şekilde yönetilmesi ve kullanılması, yetimin mülkiyetini korumak için kritiktir.

Hız. Peygamber (sav) ayrıca, yetimlerin haklarını korumanın vesâyet yoluyla da mümkün olduğunu öğretmiştir. Yani bir kişi, vesâyet yaparak yetim bir çocuğun malını koruyabilir ve bu malı yetimin iyiliği için büyütebilir. Örneğin, malı işletme veya yatırım yapma yoluyla gelir elde ederek yetim çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilir ve onun geleceğini güvence altına alabilir. Bu, yetimlerin haklarının korunması ve onların yaşamlarının daha iyi bir şekilde sürdürülebilmesi için son derece önemlidir.

⁷⁰ Tirmizî, "el-Zekat," 15 (no, 641).

Hız. Peygamber'den (sav) yetim çocukların korunması ve himayesi konusunda son derece önemli bir hadîs aktarılmıştır. Hadîs şu şekildedir: “*Ben ve yetimi himaye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız.*”⁷¹ Hız. Peygamber, bu sözleri söylerken işaret parmağı ile orta parmağını birbirine yakın, fakat biraz aralık olarak gösterdi. Bu hadîs, yetim çocukların himayesinin İslâm'da ne kadar büyük bir değere sahip olduğunu ve bu görevi üstlenenlerin cennete layık görüldüğünü vurgular.

Hadîs, İslâm'ın yetimlerin korunması ve bakımı konusundaki büyük önemini gösterir. Bu görev sadece fiziksel koruma değil, aynı zamanda yetimlerin çıkarlarının gözetilmesini, mal varlıklarının korunmasını ve büyütölmesini içerir. Bu görevler genellikle vasiyet yoluyla yerine getirilir ve yetimlerin haklarının korunması için önemlidir.

Sonuç olarak vesâyet kavramı, İslâm hukukunda adaletin temini ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi amacıyla ortaya çıkan önemli bir hukuki mekanizmadır. Özellikle küçük yaşta olanlar, akıl sağlığı zayıf bireyler veya ebeveynlerini kaybetmiş olanlar gibi hukuken tasarruf yeteneğı olmayan bireylerin haklarını koruma ve refahlarını güvence altına alma görevini üstlenir. Vesâyetin önemi, adaletin tesis edilmesi ve toplumun en savunmasız üyelerinin korunması noktasında kritiktir. Bu kavram, çocukların güvenliğini, eğitimini ve genel refahını sağlamayı amaçlar. Aynı zamanda mal varlıklarının etkili bir şekilde yönetilerek, geleceklerinin finansal açıdan güvence altına alınması hedeflenir.

⁷¹ Buğârî, “*el-Edeb*,” 24 (no, 6005).

İKİNCİ BÖLÜM

VESÂYETİN UNSURLARI VE ŞARTLARI

Vesâyetin temel unsurları dört ana başlık altında incelenebilir: mûsî (Vasî Tayin Eden), mûsâ ileyh (Vasî), mûsâ bih (Vesâyet Altındaki) ve sîga (İrade Beyanı) akdin kuruluşunu sağlayan sîga, vesâyet akdinin geçerliliğini sağlayan unsurdur ve bu unsurların doğru şekilde yerine getirilmesi, vesâyet akdinin geçerliliği ve uygulanabilirliği açısından hayati önem taşır.

Hanefî mezhebine göre vesâyet, klasik akit mantığına dayanır; icap ve kabul esasları ile kurulur. İcap, mûsînin talebiyle ortaya çıkan irade beyanıdır; kabul ise vasî nin bu irade beyanını kabul etmesiyle gerçekleşir.⁷² Mûsî, vesâyet akdini başlatan kişidir ve vesâyetini gerçekleştirmek istediği kişiyi belirler. Vasî ise mûsînin vesâyetini kabul eden kişidir. Mûsâ bih, vesâyetin konusudur. Akdin kuruluşunu sağlayan sîga ise vesâyet akdinin geçerliliğini sağlayan unsurdur.

Bu bölümde mûsî, vasî, mûsâ bih ve sîga unsurları detaylı bir şekilde ele alınarak vesâyetin nasıl uygulanacağı, vesâyet akdini oluşturan temel unsurlar ve şartlar incelenmiştir.

⁷² İbn ‘Âbidîn, *Redd el-Muhtâr*, 6: 550.

2.1. Mûsî (Vasî Tayin Eden)

Mûsî, vefatından sonra geride bıraktığı küçük veya kısıtlı olan evlatlarının gözetilmesi, mallarının korunması ve yönetilmesi, yasal sorumlulukların üstlenilmesi ve vasiyetinin yerine getirilmesi amacıyla vasî tayin yetkisine sahip olan kişidir.⁷³ Mûsî, vesâyet ettiği evlatlar üzerinde velâyet sahibi olmalıdır. Babanın küçük çocuklarına yönelik velâyeti bulunmaktadır.

Hanefî mezhebine göre, bir vasî tayin etmek için çocuğun velâyeti sahibi olması şarttır ve velâyetin asıl sahibi olarak baba kabul edilir. Eğer baba vefat etmiş ve bir vasî belirlememişse, velâyet hakkı dedeye geçer. Eğer baba ve dede, veya onların vasîleri, herhangi bir kişiyi vasî olarak tayin etmemişlerse, vasî tayini Kâdîya düşer.

2.1.1. Mûsînin Şartları

1. **Akıl ve Baliğ Olmak:** Hanfî fakihlerin vesâyetin geçerliliği için ittifak ettiği bir gerekliliktir. Vesâyet edenin tercih yeteneği bulunmalı ve vesâyet edilen işleri yerine getirebilme kapasitesine sahip olmalıdır. Çocuklar ve akıl sağlığı yerinde olmayan bireyler vasî tayin edemezler. Hanefî mezhebinde, mümeyyiz bir çocuk

⁷³ Kādîhân, *Fetāvā Kādîhân*, 3: 439; Mevslî, *el-İhtiyār*, 5: 62; İbn Hümam, *Şerhu Fethü'l-Kadî*, 411; *el-Fetāvā'l-Hindîyye*, 6: 440.

sadece kendi teçhiz ve defn işlemleri için vasiyette bulunabilirken, diğer konularda vasiyette bulunabilmesi için akıl ve baliğ olması şart görülmektedir.⁷⁴

2. **Hürriyet:** Vesâyet edenin özgür olması da bir diğer önemli şarttır. Yani köle veya cariye olmamalıdır. Çünkü köle veya cariyelerin vesâyet hakları kabul edilmez. Kendilerine ait bir velâyet hakkı bulunmadığı için başka bir kişiyi vasî olarak atama yetkileri de yoktur. Köleler, efendilerinden izin almadan herhangi bir alım-satım veya sözleşme yapamazlar çünkü bu konuda yetki sahibi değildir. Dolayısıyla, köleler başka bir kişi üzerinde de velâyet yetkisine sahip olamazlar.⁷⁵

3. **Reşîd Olmak:** Reşîd terimi, bir kişinin mal varlığını uygun bir şekilde korumasını ve harcamasını sağlayacak fikrî olgunluğa sahip olmasını ifade eder. Hanefî fıkıh âlimleri arasında, vasiyet eden kişinin reşîd olma şartı konusunda çeşitli görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İmâm Ebû Hanîfe, sefih sebebiyle mali tasarrufları kısıtlanan kişilerin vasiyette bulunmasını geçerli kabul ederken, Muhammed Şeybânî ve Ebû Yûsuf ise sefih kişilerin başkasına vasiyet etmesini geçersiz

⁷⁴ Kāsānî, *Bedaiü's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai*, 7: 334; Zeyl'eî, *Tabyînü'l-Hakâik*, 6: 185; Hindî, *el-Fetāvâ't-Tatarhâniyye*, 20: 58; Cezîrî, *el-Fıkh'ale'lmezâhibi'l-erba'a*, 3:279.

⁷⁵ Kāsānî, *Bedaiü's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai*, 7: 334; Zeyl'eî, *Tabyînü'l-Hakâik*, 10: 149; İbn 'Âbidin, *Reddü'l-Muhtâr*, 6: 701; *Fetāvāyi Hindîyye*, 13: 177, Bilmen, *Kāmûs*, 5: 123.

saymışlardır. Çünkü sefih kişiler, mallarını doğru bir şekilde yönetme yeteneğine sahip olmadıkları için kendi çıkarları için zararlı olabilecek eylemlerde bulunabilirler. Sefih bir babanın çocukları üzerinde vasiyet hakkı alınmamaktadır, çünkü sefih bir baba, çocuklarının işlerini doğru bir şekilde yönetme yeteneğine sahip değildir ve bu nedenle vasiyeti geçerli kabul edilmez. Sefih sebebiyle mali tasarrufları kısıtlanan kişilerin vasiyetleri geçerli kabul edilmemektedir.⁷⁶

4. **Velâyet:** Hanefî mezhebine göre, vasî'nin tayin edebilmesi için çocuğun mûsînin velâyeti altında olması gerekmektedir. Temelde, vasî tayin etme hakkı babaya aittir. Dolayısıyla, dedenin küçük veya kısıtlı üzerindeki velâyet hakkı, babanın kinden sonra gelir.⁷⁷

2.2. Mûsâ İleyh (Vasî)

Vesâyette vasî ve vasî'nin yetkileri merkezi bir önem taşır. Vasî, bir kimsenin ölümünden sonra mal varlığı üzerinde tasarrufta bulunmak, borçlarını ödemek, geride bıraktığı çocuklar ile kısıtlılarla ilgilenmek, işlerini yönetmek, mali varlıklarını idare etmek için tayin edilen kişidir. Vasî, vesâyeti altında bulunan küçük yaştaki yetim çocukların reşit olana kadar mallarının idaresi gibi tüm maddi ve şahsi ihtiyaçlarının karşı-

⁷⁶ Merğînânî, *el-Hidāye*, 3: 28; *el-Mevsuatü'l-Fıkhiyye el-Kuveyt*, 43: 184; Bekir Topaloğlu "Reşîd," TDV İslâm Ansiklopedisi, 35: 11; Rubaaba, *el-Vesayâ Fi'l-Fıkhi'l-İslāmî*, 110.

⁷⁷ Merğînânî, *el-Hidāye*, 4: 540; Mevslî, *el-İhtiyār*, 4: 390.

lanmasından sorumludur. Vasîlerin görevi, çocukların reşit yaşına erişmeleriyle sona erer.⁷⁸

Vesâyet, İslâm Hukuku'nda icab ve kabul esasına dayanarak tesis edilir. Bu sebeple, vasî olarak belirlenecek kişinin, çocuğa ne kadar yakın olursa olsun, vesâyet görevini gönüllü olarak kabul etmesi ve sorumluluklarını etkin bir biçimde yerine getireceğini taahhüt etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, isteksiz bir vesâyet ataması çocuk için olumsuz sonuçlar doğurabilir.

2.2.1. Vasîliğin Şartları

1. **Müslüman Olmak:** Vesâyet altındaki bir kişinin Müslüman olması durumunda vasî'nin de Müslüman olması gerekmektedir. Çünkü bir gayrimüslim kişinin Müslüman bir kişi üzerinde velâyet hakkına sahip olamaz. Eğer gayrimüslim bir kişi atanmışsa Kâdî bu kişiyi, daha önce ifade ettiğimiz gibi, vasî likten azleder ve yerine Müslüman birini atar. Ancak, görevden alınmadan önce gerçekleştirdiği işlemler ve yaptığı tasarruflar geçerli olacaktır.⁷⁹ Eğer Kâdî tarafından azledilmeden önce Müslüman olursa, vesâyet durumu devam edecektir. Zimmî bir

⁷⁸ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 25; Kādîhân, *Fetāvā Kādîhân*, 3: 513; İbn Hümām, *Şerḥu Fethü'l-Kadîr*, 10: 411; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 597.

⁷⁹ *el-Fetāvā'l-Hindîyye*, 6: 138; Cezîrî, *el-Fıkḥ 'ale'l-mezāhibi'l-erba'a*, 3: 310.

kişinin Müslümanı vasî olarak atanması caizdir. Aynı şekilde, adil olma şartıyla zimminin zimmiyi vasî olarak tayin etmesi de geçerlidir.⁸⁰

2. **Akıl ve Baliğ Olmak:** Bir kişinin vasî olarak atanabilmesi için, buluğ çağına erişmiş olması ve akli başında olması gerekmektedir. Bu nedenle, henüz erginlik çağına ulaşmamış veya zihinsel yetenekleri yerinde olmayan bireyler vasî olarak atanamazlar, velilerinin izni olsa bile bu atama geçerli değildir. Bu kişilerin velâyet veya vesâyet altında olmaları gerekmektedir ve başka bir kişinin vasîsi olmaları mümkün değildir. Eğer böyle bir kişi vasî olarak atanırsa, Kâdî bu atamayı geçersiz kılar ve vasîlik görevine uygun niteliklere ve vasıflara sahip birini atar. Kâdî tarafından azledilmeden önce gerçekleştirdiği işlemler geçerli kabul edilmez. İmâm Ebû Hanîfe'ye göre ise, eğer bir çocuk vasî olarak atanmış ve daha sonra buluğ çağına erişmişse, bu atama geçersizdir. Muhammed Şeybânî ve Ebû Yûsuf'a göre ise geçerli olarak kabul edilir.⁸¹

3. **Hür Olmak:** Vesâyetin sağlanması için gereken bir diğer şart özgürlüktür. Bu nedenle, köle statüsündeki bir kişi, efendisinin izni dahi olsa vesâyet görevine atanamaz. Kölenin vesâyetin gerektirdiği sorumlulukları tam anlamıyla yerine getirmesi beklenemez. Kölenin kendi üzerinde tam bir yetkiye sahip olmadığı

⁸⁰ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 25; *el-Fetāvā'l-Hindîyye*, 6: 138; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, 10: 133; Bilmen, *Kāmûs*, 5: 181.

⁸¹ İbn 'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 701; *el-Fetāvā'l-Hindîyye*, 6: 138; Bilmen, *Kāmûs*, 5:181.

düşünüldüğünde, mal varlığı üzerinde veli konumundaki bir vasî olması mümkün değildir. Hanefî mezhebinde bir kişinin kendi mükâteb kölesini vasî tayin etmesiyle ilgili olarak İmâm Ebû Hanîfe'nin görüşü şöyledir: Eğer mükâteb kölenin efendisi olan mûsî öldüğünde geride sadece küçük yaşta varisler kalıyorsa, mûsînin kendi mükâteb⁸² kölesini vasî tayin edebileceği görüşündedir.⁸³ Muhammed Şeybânî ve Ebû Yûsuf'a göre, varisler küçük yaşta olsa bile köle vasî olarak tayin edilemez.⁸⁴

4. **Adaletli Olmak:** Eğer bir kişi vesâyet görevini yerine getirecekse bu kişinin adaletli olması gerekmektedir. Adalet terimi, burada dürüstlük ve güvenilirlikle bağlantılıdır, fâsıklıkla zıt bir anlamda kullanılır. Dolayısıyla, bir fâsık güvenilir bir kişi olmadığı için vasî olarak atanamaz. Eğer bir kişi vasî olarak atanmış ve sonradan fâsık bir hâl almışsa, bu kişi vasî olarak görevden alınır ve yerine adaletli biri vasî olarak atanır. Seraḥsî'ye göre, bir kişi fâsık olarak biliniyorsa bu kişi vasî olarak atanamaz. Kâdî, böyle bir durumda bu kişiyi vasîlikten azleder

⁸² Mükâtebe: Köle ve sahibi arasında yapılan bir tür sözleşme ve anlaşmadır. Bu anlaşma, kölenin sahibine karşı belirli bir miktarda para ödeme taahhüdünü içerir. Ödemeler tamamlandığında köle özgürleşir, bu köle de mükâteb olarak adlandırılır.

⁸³ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 25; Mergîṇānî, *el-Hidāye*, 4: 529; Mevsilî, *el-İḥtiyār*, 5: 67; Zeyl'eî, *Tabyînü'l-Haḳāik*, 6: 207; İbn'Âbidîn, *Reddû'l-Muḥtâr*, 6: 702; Meydānî, *el-Lübāb*, 4: 171.

⁸⁴ Sadrüşşer'îa, *Metnû'n-Nḳāye Muhtasarü'l-Vikāye fî Mesaili'l-Hidāye*, 200.

ve yerine adaletli birini vasî olarak atar. Hanefî fakihler ise, Kâdî'nın azletmeden önce kişinin vasî liğinde sahih yaptığı tasarrufların geçerli olduğunu kabul ederler. Ancak bu kişi, Kâdî azletmeden önce tövbe eder ve durumunu düzeltirse, Kâdî bu kişiyi vasî olarak görevde tutabilir.⁸⁵

Vesâyetin sağlanması için cinsiyet şartı bulunmamaktadır. Kadınlar da vesâyet yetkisine sahip olabilir, çünkü kadınlar, hukuki sorumlulukları yerine getirebilme yeteneğine sahiptirler ve aynı zamanda kendi mal varlıklarını yönetme konusunda yasal haklara sahiptirler.⁸⁶

2.2.2. Vasî Çeşitleri

Vasîlik kavramı ve şartları detaylı bir şekilde incelendikten sonra, vesâyetin yapıldığı şekil ve vasî'nin sahip olduğu yetkilere bağlı olarak çeşitleri ortaya çıkar. Vasî, yetki veren kişi açısından üç farklı şekilde sınıflandırılabilir. İlk olarak vasî-yi muhtâr (Seçilmiş Vasî), mûsî vefat etmeden önce doğrudan belirlediği bir vasî tayin eder. Diğer bir yetki veren ise vasîyyu'l-Kâdî (Atanmış Vasî) durumunda vasî, bir Kâdî tarafından atanmıştır ve görevini onun belirlediği kurallara göre yerine getirir. Bir diğer durum ise

⁸⁵ Kâdîhân, *Fetāvā Kâdîhân*, 3:418; Zeyl'eî, *Tabyînü'l-Hakâik*, 6: 207; *el-Fetāvā 'il-Hindîyye*, 6: 137.

⁸⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 6: 171; *el-Fetāvā l-Hindîyye*, 6: 138.

vasîel-vasî'dir. Bu vasî, kendi vasîsini seçme yetkisine sahiptir. Yani, bir vasî olan kişi, kendi ölümü veya yetersizliği durumunda yerine geçecek bir vasî belirleyebilir.⁸⁷

Vasî'nin sahip olduğu yetkiler genel veya özel nitelikte olabilir. Genel yetkiler, vesâyetin kapsamıyla ilgili geniş yetkileri içerirken özel yetkiler belirli konular veya faaliyetlerle sınırlı olabilir. Ayrıca, vasî'nin yetkileri süresi geçici veya kalıcı olabilir. Geçici yetkiler belirli bir süre için atanırken kalıcı yetkiler vesâyetin varlığı boyunca devam eder. Vesâyeti konu açısından vasî çeşitleri de farklılık gösterebilir. Bu hususlar, çalışmamızda ayrıntılı bir şekilde incelenerek vasî lik kavramının farklı boyutları da ele alınmıştır. Vasî, yetki veren kişi açısından üç farklı şekilde sınıflandırılabilir. Bunları şu şekilde açıklamak mümkündür:

2.2.2.1. Vasî-yi Muhtar

Seçilmiş vasî anlamına gelen vasî-yi muhtar, vefat eden kişinin geride kalan küçük yaştaki çocukları veya hukuki kısıtlılığı bulunan kişilerin bakımı ve mali işlerinin yönetimi için vasî olarak tayin edilen kişilerdir. Bu tayin işlemi genellikle çocuğun babası, dedesi, annesi veya velâyet hakkına sahip diğer kişiler tarafından yerine getirilir.⁸⁸

⁸⁷ Kurtulan, "İslam Hukuku'nda Vesâyet ve Modern Hukukla Mukayesesi," (yüksek lisans tezi), 29.

⁸⁸ Kâdîhân, *Fetāvā Kâdîhân*, 3: 447; Bilmen, *Kāmūs*, 5: 116; Ebü Zehre, *el-Ahvalü's-Şahsiyye*, 480; Çelikdemir, "Osmanlı'da Korumaya Muhtaç Çocuklar ve Vesayet Kurumu:Ayıntâb'daki Uygulaması (1750-1806)," 4.

I. Babanın Vasîsi: Fakihler, vasî'nin atanma ve seçim yetkisinin babaya ait olduğu konusunda hemfikirdirler. Çünkü babanın küçük çocukları ve hüküm altındaki kişiler üzerinde velâyeti bulunmaktadır. Dolayısıyla, babanın ölümü durumunda vefat etmeden önce belirlediği küçük çocuklarının ve hüküm altındaki kişilerin vesâyetini devralacak bir vasî tayin etme yetkisi vardır⁸⁹.

II. Dedenin Vasîsi: Hanefî mezhebine göre asıl vesâyet hakkı babaya aittir. Dolayısıyla dedenin velâyet hakkı, babanınkinden sonra gelir. Babanın vefatı sonrasında herhangi bir vasî belirlemediyse çocukların velâyeti dedeye geçer. Zira dede, torunlara daha yakındır ve onlara daha fazla şefkat gösterir. Bu durumda, dedenin vefatı hâlinde, torunların velâyetini üstlenecek bir vasî tayin etme yetkisi, babanın ölümünden sonra dedeye aittir. Çünkü baba yokluğunda dede, babanın yerini alır ve vesâyet bakımından babanın yerine geçer.⁹⁰

III. Annenin Vasîsi: Hanefî mezhebinde annenin vasî tayin etme hakkıyla ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüş, Muhammed Şeybânî'ye dayanır ve annenin vasî tayin etme hakkının olduğunu savunur. Ancak bu hak, babanın, dedenin veya Kâdî tarafından tayin edilen bir vasî'nin olmadığı durumlarda geçerlidir. Bu durum, genellikle annenin mal bıraktığı zamanlarda ortaya çıkar ve annenin vasîsi, yalnızca malları koruma yetkisine sahiptir; gayrimenkul satışı yapamaz, ancak taşınabilir malların satışı

⁸⁹ Kādîhân, *Fetāvā Kādîhân*, 3: 446; Hindî, *el-Fetāvā't-Tatarhâniyye*, 20 :53; Şeyhzâde, *Mecmaü'l-Enhur*, 2: 726.

⁹⁰ Şeybânî, *el-Cāmiu's-Sağîr*, 532; Cessās, *Şerhu Muhtasari-Taḥavî*, 4: 195; Serahsî, *el-Mebsût*, 28: 23; Velvalici, *Fetāvā 'l-Velvaliciyye*, 5: 351; Şeyhzâde, *Mecmaü'l-Enhur*, 2: 726.

mümkündür ve ticaret için alım ve satım yapılabilir. Bu kısıtlama ortadan kalktığında annenin çocukları üzerinde vasî tayin etme hakkı bulunmaz.

Muhammed Şeybānī, annenin küçük çocuğunun malı üzerinde koruyucu velâyete sahip olduğunu ve aynı şekilde kişisel koruma velâyetine sahip olduğunu savunarak bu görüşü desteklemektedir. Bu sebeple, annenin mal bıraktığı durumlarda vasî tayin etme hakkı, babanın vasî tayin etme hakkıyla aynı şekilde kabul edilir. Hanefî mezhebi içindeki ikinci görüş ise, bir annenin çocukları üzerinde vesâyet hakkının olmadığını savunur. Bu görüşe göre, bir annenin hayatta iken çocukları üzerinde velâyet hakkı bulunmadığı için, dolayısıyla vefatından sonra da vesâyet hakkı mevcut olmamaktadır. Vasî tayin etmek için çocuk üzerinde velâyet sahibi olmak şart olarak görülmektedir.⁹¹

2.2.2.2. Vasî'nin Vasîsi

Hanefî mezhebine göre, vasî'nin de vasî tayin etme hakkı vardır. Bu durumda ikinci vasî hem birinci vasî'nin hem de vasîsi bulunduğu kimsenin vasîsi olmaktadır. Vasî'nin de vasî tayin edebileceği görüşünü, vasîyi dedeye kıyasla şu şekilde açıklamaktadırlar: *“Nasıl ki dede, babanın olmaması halinde baba yerine geçiyorsa, vasî de babanın yerine geçtiği için kendisi de vasî tayin edebilir.”*⁹²

Hanefî mezhebinde bir kişi vasî tayin ettiğinde yetkilerini vasîye devreder. Bu sebeple, Şâfiîlerin vekile benzeterek vasî seçemeyeceği yönündeki görüşüne karşı şu yanıt

⁹¹ Seraḥsī, *el-Mebsūt*, 28: 110; Kāḍīhān, *Fetāvā Kāḍīhān*, 3: 456; Hindī, *el-Fetāvā't-Tatarḥaniyye*, 20 : 94; İbn 'Ābidīn, *Reddū'l-Muḥtār*, 6: 706.

⁹² İbn Nuceym, *el-Eşbāḥ ve'n-Nezā'ir*, 255; İbn 'Ābidīn, *Reddū'l-Muḥtār*, 6: 706.

verilir: “*Mûsî, vasî'nin de bir gün öleceğini bilir; bu yüzden vasî'nin de bir vasî belirlemesine izin vermiştir. Ancak vekâlet durumunda, müvekkil hayattayken kendi işlerini kendisi de halledebilir; bu nedenle vekil, müvekkilinin izni olmadan başka birine vekalet vermemelidir.*”⁹³

2.2.2.3. Vasîyyul-Kâdî

Tayin edilen vasî anlamına gelen vasîyyul-Kâdî, vefat eden kimsenin vasî tayin etmemesi durumunda Kâdî tarafından tayin edilen vasîdir. Bu kimseye vasîyyul-Kâdî veya vasî-yi mansub da denilmektedir. Hanefî mezhebinde aslında babanın bir vasî belirlemesi esastır. Dolayısıyla, dedenin küçük veya kısıtlı üzerindeki velâyet hakkı babanınkinden sonra gelmektedir. Eğer baba vefat etmiş ve geride herhangi bir vasî bırakmamışsa, bu durumda dedenin vasî tayin hakkı vardır. Eğer baba ve dede veya vasîleri herhangi bir kimseyi vasî tayin etmemişlerse bu durumda vasî tayini Kâdîya geçmektedir.⁹⁴

Kâdînın atadığı vasî, seçilmiş vasî olan vasî-yi muhtar gibidir ve onun gibi davranır; küçüklerin tam manasıyla faydalanabileceği her konuda işlem yapar, onların işlerini

⁹³ Kâdîhân, *Fetāvā Kâdîhân*, 3: 446; Mergînânî, *el-Hidāye*, 4: 535; Mevsilî, *el-İhtiyār*, 4: 388; Zeyl'eî, *Tabyînü'l-Hakâik*, 6: 209; Bābartî, *el-İnaye Şerhul Hidāye*, 10: 505.

⁹⁴ Samarkandî, *Tuhfetü'l-fukahā*, 3: 220; Mergînânî, *el-Hidāye*, 4: 540; Mevsilî, *el-İhtiyār*, 4: 390; Bezzāzî, *el-Fetāvā 'l-Bezzāzîyye*, 2: 573; İbn'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 722; 22; Çelikdemir, "Osmanlı'da Korumaya Muhtaç Çocuklar ve Vesyayet Kurumu: Ayıntâb'daki Uygulaması (1750-1806)," 4.

denetler, mallarını korur ve artırır, hukuki süreçlerini yürütür. Kâdî, seçilmiş vasî olan vasî-yi muhtarı azletme ve yerine başkasını atama hakkına sahiptir, ancak bu sadece belirli durumlar için mümkündür.⁹⁵ Eğer bir baba, akıllı bir kişiye vesâyet ederse ve vasî daha sonra akıl sağlığını kaybederse Kâdî bu durumda akıl sağlığını kaybetmiş kişinin yerine yeni bir vasî atayabilir. Eğer baba, çocuğu, bir kâfire veya bir fâsık insana vesâyet ederse Kâdî, böyle bir durumda bu kişiyi vesâyetten azleder ve yerine başka bir vasî tayin edebilir.

Eğer mûsî iki kişiye vesâyet etmişse ve bu vesâyeti üstlenen kişilerden biri vefat ederse ve yerine yeni bir vasî belirlenmemişse Kâdî vefat eden vasî yerine başka bir vasî tayin edebilir. Yani vefat eden vasî yerine başka bir vasî tayin edebilir. Eğer vasî vesâyet sorumluluğunu yerine getirmekten acizse veya vesâyet görevini ihmal ediyorsa Kâdî bu kişiyi vasîlikten azledip yerine başka bir vasî atayabilir.⁹⁶

Vasî-yi muhtar ve vasîyyul-Kâdî arasında önemli farklar bulunmaktadır.⁹⁷ Bu iki vasî çeşidi arasındaki farklar, maddeler hâlinde aşağıdaki gibidir:

I- Vasîyyul-Kâdî küçüğün malından kendi çıkarına bir şey satın almak veya küçüğün malını kendi adına satmak yetkisine sahip değildir. Buna karşılık vasî-yi muhtar için durum farklıdır; eğer yapılan bir alım veya satış küçüğün açık bir faydasını sağlıyorsa bu durumda böyle bir işlem yapılabilir. İmâm Ebû Hanîfe'ye göre, vasî-yi muhtar, yetimin malını asıl değerinden yarı değeri fazlasına satın alabilirken kendi malını değerinden düşük fiyata yetime satabilir. Vasîyyul-Kâdî benzer yetkilere sahip değildir. Ebû

⁹⁵ Merğînânî, *el-Hidāye*, 4: 535; Mevsilî, *el-İhtiyār*, 4: 388.

⁹⁶ İbn Nüceym, *el-Eşbāḥ ve'n-Nezā'ir*, 253.

⁹⁷ İbn Nüceym, *el-Eşbāḥ ve'n-Nezā'ir*, 253; İbn 'Ābidîn, *Reddū'l-Muhtār*, 6: 722.

Yūsuf ve Muhammed Şeybānī ise vasî'nin, yetimin malının-bizzat satın almasını mutlak olarak caiz görmez.⁹⁸

II- Vasî-yi muhtar, İmâm Ebū Hanîfe'ye göre vesâyet konusunda herhangi bir şekilde kısıtlamaz. Bu anlayışa göre, bir kişi birini yalnızca belirli bir konuda vasî olarak tayin etse dahi, bu vasî sadece o belirli konuda değil, aynı zamanda vesâyetin sorumlu olduğu tüm konularda vasî olur. Bir kişi, bir başkasını borçlarını ödemek için vasî olarak atarsa, diğer birini ise geride bıraktığı evlatlarını korumak için vasî tayin ederse, bu iki vasî tüm işleri birlikte yapar ve her konuda yetkilidirler. Öte yandan vasî yyul-Kâdî bir tür Kâdîlik makamının vekili olduğu için Kâdî'nin belirli konularda vasî ataması yeterlidir; çünkü vasîyyul-Kâdî bir vekil gibidir ve diğer konularda yetki sahibi olmaz.⁹⁹

III- Kâdî, kendi atadığı vasî aracılığıyla miras miktarını sorgulama veya bu konuda konuşma yetkisine sahipken vasî-yi muhtara karşı böyle bir yetkisi bulunmamaktadır.¹⁰⁰

IV- Vasî-yi muhtar, kendisinden sonra bir başkasını vasî tayin edebilme yetkisine sahipken vasîyyul-Kâdî ise kendisinden sonra bir başkasını vasî tayin edebilme yetkisine sahip değildir.¹⁰¹

⁹⁸ Şeybānī, *el- 'Camiul Kebîr*, 303; Seraḥsî, *el-Mebsût*, 14: 37; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4:389; İbn Nüceym, *el-Eşbāḥ ve 'n-Nezā'ir*, 270; İbn 'Ābidîn, *Reddū 'l-Muhtâr*, 6: 708; *el-Fetāwāl-Hindīyye*, 3: 175;.

⁹⁹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4: 391; İbn Nüceym, *el-Eşbāḥ ve 'n-Nezā'ir*, 253.

¹⁰⁰ İbn 'Ābidîn, *Reddū 'l-Muhtâr*; 6:722; Bilmen, *Kāmūs*, 5: 205.

¹⁰¹ İbn Nüceym, *el-Eşbāḥ ve 'n-Nezā'ir*, 253.

V- Vasî-yi muhtar, vesâyeti altındaki bir yetim çocuğun geleceğiyle ilgili önemli kararlar alma yetkisine sahiptir. Örneğin, çocuğun meslek edinmesini desteklemek amacıyla bir usta ile çıraklık yapmasına izin verebilir veya ücret karşılığı onu çalıştırabilir. Vasîyyul-Kâdî ise yetimin meslek edinmesi amacıyla bir ustanın yanında çırak olarak verilmesine izin verebilir, ancak ücret karşılığı onu çalıştırma yetkisine sahip değildir.¹⁰²

VI- Vasî-yi muhtar, yetimin malını başkasına kiralama yetkisine sahip iken vasîyyul-Kâdî yetimin malını başkasına kiralama yetkisine sahip değildir.¹⁰³

VII- Vasî-yi muhtar, bir davada yetimin malını mahkeme kararıyla kabzetme¹⁰⁴ yetkisine sahipken, yani teslim alma yetkisine sahipken, vasîyyul-Kâdî ise bu yetkiye Kâdî tarafından özel olarak izin verilmedikçe sahip değildir.¹⁰⁵

VIII- Vasî-yi muhtar muhtaç olduğu durum dışında yetim malından yararlanamaz, vasîyyul-Kâdî ise hizmetlerine karşılık olarak bir ücret alabilir.¹⁰⁶

IX- Vasî-yi muhtar vesâyeti kabul ettikten sonra mûsînin vefat etmiş olması durumunda haklı bir neden olmaksızın kendisini vesâyetten çıkaramaz. Ancak, vasî yyul-

¹⁰² İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve 'n-Nezâ'ir*, 253.

¹⁰³ İbn 'Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, 6: 722; Bilmen, *Kāmūs*, 6: 206.

¹⁰⁴ Kabz, bir hukukî işleme dayalı olarak işlemin konusu olan malın hak sahibi tarafından teslim alınmasını ifade eden fıkıh terimidir.

¹⁰⁵ İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve 'n-Nezâ'ir*, 253; İbn 'Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, 6: 722.

¹⁰⁶ İbn 'Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, 6: 722; Bilmen, *Kāmūs*, 5: 205.

Kâdî ise Kâdî'nın haberi olduğu durumlarda ve uygun bir sebep varsa kendisini vesâyetten çıkarabilir.¹⁰⁷

X- Eğer vasî-yi muhtar, vesâyetle ehliyetli değilse veya ihaneti tespit edilirse Kâdî bu vasîyi azletme yetkisine sahiptir. Vasîyyul-Kâdî ise herhangi bir sebeple Kâdî tarafından azledilebilir.

XI- Vasîyyul-Kâdî, vesâyeti altındaki çocuğun malını, babasına, oğluna veya doğrudan ailesine şahitliklerin geçerli olmaması nedeniyle onlara satamaz. vesâyeti altındaki çocuk için bu kişilerden bir şey satın alamaz. Bu tür işlemler, yalnızca vasî-yi muhtar tarafından gerçekleştirilebilir.¹⁰⁸

Vasî-yi muhtar ile vasîyyul-Kâdî arasındaki farklar, özellikle davranışları ve icraatları bağlamında incelendiğinde daha belirgin hâle gelir. Vasî-yi muhtar ve vasî yyul-Kâdî'nin icraatları arasında temel bir ayrım bulunmamakla birlikte, belirgin farklar genellikle vasî-yi muhtarın eylemlerinin daha geniş bir kapsama sahip olmasıyla ortaya çıkar. Bu, vasî-yi muhtarın, mûsinin verdiği vesâyet yetkisini doğrudan kullanma hakkına sahip olmasıyla ilişkilendirilirken vasîyyul-kâdî durumunda Kâdî adına bir vekil olarak hareket eder ve daha sınırlı bir yetki alanına sahiptir.

2.2.3. Sayı Açısından Vasî

Hanefî mezhebine göre, vesâyeti üstlenmek için bir vasî seçilebileceği gibi birden fazla vasî de seçilebilir. Bu vasîler birbirlerine destek olurlar ve vesâyetle ilgili işleri

¹⁰⁷ İbn 'Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, 6: 700; Bilmen, *Kāmūs*, 5: 205.

¹⁰⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, 7: 760; Karkutî, *Ri'ayat al-Yatim*, 78.

birlikte üstlenirler. Ancak, birden fazla vasî atanması durumunda her bir vasî'nin tek başına tasarruf yetkisine sahip olup olamayacağı tartışılan bir konudur. Birden fazla vasî atanması durumunda Hanefî mezhebine göre her bir vasî'nin tek başına tasarruf yetkisine sahip olup olamayacağına dair görüşler farklılık gösterir.

I- Eğer mûsî birden fazla vasî tayin etmiş ve her birine belirli bir görev vermişse, o zaman her bir vasî, kendisine verilen görevde bağımsız olarak hareket etme yetkisine sahiptir, yani her biri kendi göreviyle ilgili kararları alma yetkisine sahiptir ve diğer vasî ye danışmadan hareket edebilir. Bu konuda fukaha hemfikirdir.

II- İlgili vasî, yetkileri çerçevesinde kendi başına işlem yapabilir ve diğer vasîlerle koordinasyona ihtiyaç duymaz. Dolayısıyla, şer'î yetkilerin sınırları içinde hareket edildiği sürece, vasî tarafından gerçekleştirilen işlem geçerli ve bağlayıcı olacaktır. ¹⁰⁹

III- Fakihlere göre, eğer mûsî birden fazla vasî tayin eder ve her birine belirli bir görev vermezse, bu durumda her bir vasî diğerinden habersiz tek başına veya diğer vasî'nin izni olmadıkça tasarrufta bulunamayacağı konusunda hemfikirdirler.

IV- İki vasî den biri vefat ettiğinde veya vasîlerden biri ehliyetini kaybettiğinde yerine geçecek kişinin tayin edilmesi konusunda Hanefî âlimleri arasında ihtilaf vardır. Bu konuda iki ayrı görüş bulunmaktadır:

a- İmâm Ebû Hanîfe ve Muhammed Şeybânî'ye göre, bir vasî vefat ederse ve vefat eden vasî yerine başka bir vasî tayin etmemişse, bu durumda Kâdî vefat eden vasî

¹⁰⁹ *el-Fetāvā 'l-Hindīyye*, 6: 145.

yerine yeni bir vasî tayin eder. Mûsî tek vasî'nin tasarrufuna razı olmadığına göre, geride iki vasî olması gerekmektedir.¹¹⁰

b- Ebû Yûsuf'a göre, bir Kâdînın vefat eden vasî'nin yerine geçecek kişiyi tayin etme yetkisi yoktur; bu yetki, hayatta olan vasî ye aittir. Eğer vefat eden vasî, geride kalan vasîyi kendi yerine vasî atarsa bu durumda hayattaki vasî tek başına tasarruf yetkisine sahiptir.¹¹¹

İmâm Ebû Hanîfe ve Muhammed Şeybânî'ye göre, iki veya daha fazla vasî görevlendirilmişse her bir vasî diğerinden habersiz tek başına veya diğer vasî'nin izni olmadıkça tasarrufta bulunamayacağı konusunda hemfikirdirler. İki vasî birbirinden habersiz hareket edemezler.¹¹² Bu meselede İmâm Ebû Hanîfe ve Muhammed Şeybânî'nin temel dayanağı, vasîyi vekil statüsünde kabul etmeleridir. İki vekil de diğerinden habersiz tasarrufta bulunamayacağı gibi, vasîler de tek başlarına tasarruf edemezler. Bu görüşü destekleyen bir diğer argüman ise mûsînin her ikisini de vasî olarak tayin etmiş olmasıdır. Bu durum tek bir vasî'nin tek başına işlem yapmasını kabul etmediği anlamına gelir. Dolayısıyla, tek başına işlem yapma yetkisi yoktur.¹¹³

¹¹⁰ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 20; Merğînânî, *el-Hidāye*, 4: 534; Bābartî, *el-İnaye Şerḥul Hidaye*, 10: 505; *el-Fetāvā'l-Hindīyye*, 6: 139.

¹¹¹ Bābartî, *el-İnaye Şerḥul Hidaye*, 10: 505.

¹¹² Şeybânî, *el-Asl*, 11: 246; Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 19; Merğînânî, *el-Hidāye*, 4: 531; Şeyḥzāde, *Mecmaü'l-Enhur*, 2: 721; Meydānî, *el-Lübāb*, 5: 374.

¹¹³ Şeybânî, *el-Asl*, 11; Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 20; Sadrüşşerîa, *Metnü'n-Nḳaye*, 3: 598; Kārî, *Fethu Babi'l-İnaye bi-Şerḥi'n-Niḳaye*, 3: 440.

İmâm Ebû Hanîfe ve Muhammed Şeybânî, vasîlerin genellikle birlikte hareket etmeleri gerektiği sonucuna varmışlardır. Ancak, bazı özel durumlarda vasîlerin tek başlarına istihsanen tasarrufta bulunabileceği görüşündedirler. Örneğin, vesâyet vasiyetle iç içe geçtiğinden vasî'nin ölümüyle birlikte cenaze ve defin işlemlerini yapması ve giderlerini karşılaması gibi durumlarda bir vasî tek başına bu işlemleri gerçekleştirebilir.¹¹⁴ Benzer şekilde, küçükler için zorunlu olan temel ihtiyaçların (yiyecek ve giyecek gibi) alınması da tek bir vasî tarafından gerçekleştirilebilir.¹¹⁵

Her vasî'nin tek başına gerçekleştirebileceği bir başka işlem ise, ölen kişinin geride bıraktığı borçların ödenmesidir. Mûsînin ardında bıraktığı borçları her vasî, diğerinin onayına ihtiyaç duymadan ödeyebilir ve mûsînin haklarını koruma amacıyla hareket edebilir. Aynı şekilde, emanet malların tesliminde de her bir vasî tek başına hareket edebilir.¹¹⁶ Ayrıca, hediye kabulü veya ücret tahsili gibi fikir alışverişi ve planlama gerektirmeyen işlerde tek başına hareket etmenin uygun olduğunu düşünmüşlerdir.¹¹⁷

Ebû Yûsuf'a göre ise, her iki vasî de birbirinden bağımsız ve izinsiz olarak işlem yapabilir. Çünkü her bir vasî, mûsînin ölümünden sonra onun yerini alır ve yetkilerini devralır. Velâyet de bu durumu onaylar; bu yüzden her bir vasî, mûsînin verdiği yetkiyi-

¹¹⁴ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28:20; Mergînânî, *el-Hidāye*, 4: 532; Sadrüşşerîa, *Metnü'n-Nḳaye*, 3: 598; Bezzāzî, *el-Fetāvā'l-Bezzāzîyye*, 2: 573.

¹¹⁵ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 20; Suḡdî, *Nüteffî'l-Fetāvā*, 2: 328; Mergînânî, *el-Hidāye*, 4: 532; Bezzāzî, *el-Fetāvā'l-Bezzāzîyye*, 2: 573.

¹¹⁶ Şeybânî, *el-Asl*, 11: 246; Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 20; Mergînânî, *el-Hidāye*, 4: 532; Meydānî, *el-Lübāb*, 5: 374.

¹¹⁷ Zeyl'eî, *Tabyînü'l-Haḳāik*, 4: 275; Bezzāzî, *el-Fetāvā'l-Bezzāzîyye*, 2:573.

le tek başına veli konumundadır ve dolayısıyla tek başına tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir. Ebū Yūsuf'un bu konudaki temel dayanağı, vesâyeti velâyet gibi görmesidir. Velâyet, tecezzi yani bölünmeyi kabul etmez. Örneğin, nikâh velâyetine sahip kardeşler gibi, yetkilendirme konusunda bölünmezliği ve her birinin tam yetkilendirme hakkına sahip olmasını örnek gösterir. Bu da her bir vasî'nin diğerinden bağımsız olarak hareket edebileceğini ifade eder.¹¹⁸

2.2.4. Vasîler Arasında Malın Korunması ve Paylaşımı

Hanefî mezhebine göre, vasîler arasında malın korunması ve paylaşımı konusunda ihtilaf yaşanması durumunda öncelikle malın durumu detaylı bir şekilde incelenir. Eğer mal bölünebilir nitelikte ise, yani fiziksel olarak ikiye ayrılabilir durumdaysa mal iki vasî arasında eşit olarak bölünür ve her biri kendi hissesini koruma altına alır. Böylece, malın adil bir şekilde paylaşımı sağlanmış olur.

Eğer mal bölünebilir nitelikte değilse, yani fiziksel olarak bölünemez veya bölünmesi mümkün değilse, Hanefî mezhebine göre vasîler bu durumda malı güvendikleri üçüncü bir kişiye emanet edebilirler. Bu kişi, malı koruma ve yönetme sorumluluğunu üstlenerek vasîler arasındaki ihtilafların çözülmesine yardımcı olur.¹¹⁹

¹¹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 28 :20; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5: 67; Velvalici, *Fetāvā'l-Velvaliciyye*, 5: 354.

¹¹⁹ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahavî*, 4:208; Suğdî, *el-Nütef fi'l-Fetāvā*, 2:329; *el-Fetāvā'l-Hindîyye*, 6: 142; İbn 'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 706.

2.3.5. Vesâyetin Çeşitleri

Belirli ve muayyen bir konuyla sınırlanmayan genel bir vesâyet olabilir veya belirli ve muayyen bir konuyla sınırlı özel vesâyet olabilir.

1. **Genel Vesâyet:** Belirli bir konu ile sınırlanmayan, geniş kapsamlı bir vesâyet şeklidir. Örneğin, bir mûsî, “*Seni çocuklarımla vasî si olarak atadım.*” diyerek genel bir vesâyet oluşturabilir. Bu konuda Hanefî âlimleri arasında genel bir mutabakat bulunmaktadır.¹²⁰
2. **Özel Vesâyet:** Belirli ve muayyen bir konu ile sınırlı olan ve daha spesifik bir alanı kapsayan vesâyet türüdür. Örneğin, bir mûsî, *Seni çocuklarımla ticari işleri için vasî olarak atadım.* şeklinde belirli bir konu ile ilgili özel bir vesâyet oluşturabilir.

Vasîyyul-Kâdî vekil olduğundan belirli ve muayyen konularda vasî olarak atanabilir. Ancak özel vesâyet konusunda özellikle vasî-yi muhtarın belirli ve muayyen bir konuyla sınırlandırılıp sınırlandırılmaması konusunda Hanefî fakihleri arasında ihtilaflar bulunmaktadır. İmâm Ebû Hanîfe ve Muhammed Şeybânî’ye göre, vasî'nin muayyen bir konuyla sınırlandırılması geçersizdir. Bu anlayışa göre, bir kişi birini yalnızca belirli bir konuda vasî olarak tayin etse dahi, bu vasî sadece o belirli konuda değil, aynı zamanda vesâyetin sorumlu olduğu tüm konularda vasî olur. Örneğin, bir kişi bir başkasını borç-

¹²⁰ Hindî, *el-Fetâvâ't-Tatarhâniyye*, 20: 63.

larını ödemek için vasî olarak atarsa, diğer birini ise geride bıraktığı evlatlarını korumak için vasî tayin ederse, bu iki vasî tüm işleri birlikte yapar ve her konuda yetkilidirler.¹²¹

Ebū Yūsuf, vasî'nin belli bir alanla sınırlandırılmasını caiz görmekte ve iki kişinin sadece tayin edildikleri konuda vasî olacakları görüşündedir. Zira mûsîher vasîyi kendisine güvendiği konuda vasî tayin etmiştir. Dolayısıyla mûsinin gözettiği yarar zarar dengesi için her vasî, tayin edildiği konuda vasî olmaktadır.¹²²

2.2.6. Süresi Açısından Vesâyet

Vesâyette esas olan vesâyet altındaki kişinin reşit olana kadar vesâyetin devam etmesidir. vesâyetin sona erdirilmesi için geçerli bir neden olmadıkça bu süre devam eder. Ancak, vasîyyul-Kâdî, vesâyeti kalıcı veya geçici olarak belirli bir zaman dilimine kadar sınırlayabilir. Bu prensibe göre, vesâyet kalıcı ve geçici vesâyet olmak üzere ikiye ayrılır.

Geçici vesâyet, kalıcı vesâyete benzer, ancak belirli mukayyet bir süreyle sınırlıdır. Bu süre belirli bir zaman dilimi olabilir veya başka bir kişi belirli bir kişinin gelmesine kadar, örneğin “*Belirli bir kişinin gelmesine kadar sen benim vasî'msin.*” diye şart koşarsa bu kişi o süre boyunca vasî olur. Ancak diğer kişi geldiğinde ilk vasî görevini

¹²¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 28: 26; Zeyl'eî, *Tabyînü'l-Hakâik*, 6: 207; İbn 'Ābidîn, *Reddū'l Muhtâr*, 6: 723.

tamamlar ve vesâyeti alan kişi görevi devralır. İmâm Ebû Hanîfe'ye göre, ikinci vasî geldiğinde her iki vasî de vasî olur.¹²³

2.3. Mûsâ bih (Vesâyet Altındaki)

Vesâyetin konusu olan mûsâ bihi, vefat etmiş bir babanın ardında bıraktığı küçük çocuklarla birlikte edâ ehliyeti kısıtlı olan, sonradan ehliyeti kısıtlanmış veya akıl hastalığı/akıl zayıflığı nedeniyle kısıtlanmış bireyleri içerir. Bu kişiler, kendi mali işlerini yönetme kapasitesine sahip olmadıkları için varlıklarının korunması ve idaresi için bir vasî ye ihtiyaç duyarlar.

2.3.1. Vesâyetin Sebepleri

İslâm hukukunda vesâyet uygulaması, edâ ehliyetine sahip olmayan veya kendi işlerini yürütemeyen kişiler için kullanılır. Bu kavram genellikle hacir kavramı çerçevesinde incelenir. Vesâyet ve hacir arasında sıkı bir ilişki mevcuttur; çünkü birey genellikle önce hacir sebebiyle kısıtlanır ve ardından vesâyet akdi kurulur. Vesâyetin temel sebebi hacirdir. Bu konuyu daha detaylı ele alabilmek için önce hacir ve hacirin sebeplerini inceleyeceğiz.¹²⁴

¹²³ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 25; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4: 391.

¹²⁴ Kurtulan, "İslam Hukuku'nda Vesâyet ve Modern Hukukla Mukayesesi," (yüksek lisans tezi), 41.

2.3.2. Hacir (Kısıtlılık)

İslâm hukukunda bireyin belirli koşullar altında hukuki tasarruflardan menedilmesini ifade eder.¹²⁵ Kelime sözlükte “engellemek, yasaklamak, kısıtlamak”¹²⁶ anlamlarını içerir. Mecelle’de hacir, “bir şahs-ı mahsûsu tasarruf-ı kavlisinden mendir ve bu kişiye mahcur denir” olarak tanımlanmıştır.¹²⁷ Hanefî mezhebinde kısıtlılık sebepleri olarak küçüklük, kölelik, akıl hastalığı ve akıl zayıflığı kabul edilmiştir.¹²⁸ Ancak, Hanefî mezhebi içinde sefahin kısıtlanması konusu tartışmalıdır.

Muhammed Şeybânî ve Ebû Yûsuf, sefahi hacir sebebi olarak görürken İmâm Ebû Hanîfe ve Züfer, sefahi hacir sebebi olarak görmemektedir.¹²⁹ Hacir, hükmî ve kazâî olmak üzere iki temel kısma ayrılmaktadır. Hükmî hacir, mahkeme kararı olmaksızın şer’in gerektirdiği durumlarda belirlenen kişileri kapsar. Örneğin, çocuklar, mecnunlar yani akıl hastaları ve akıl zayıflığı olanlar. Diğer yandan kazâî hacir ise mahkeme kararıyla uygulanan bir tedbirdir ve sefih, borçlular, iflas edenler gibi kişileri kapsar.¹³⁰

Bu konuda derinlemesine bir değerlendirme yapacak ve hangi kısıtlama sebeplerinin vesâyeti gerektirdiği hususunu ele alacağız.

¹²⁵ İbn Nüceym, *el-Baḥrû’r-Raiḳ Şerḥu Kenzi’d-Deḳaiḳ*.

¹²⁶ Tehānevî, *Keşşāfû ıṣṭilāḥātî’l-fünûn ve’l-‘ulûm*, 191.

¹²⁷ Mecelle, md. 941.

¹²⁸ Mergînānî, *el-Hidāye*, 3: 277.

¹²⁹ Serāḥsî, *el-Mebsût*, 24:157; Mevsilî, *el-İhtiyār*, 2:23; Meydānî, *el-Lübāb*, 3:163.

¹³⁰ Cessās, *Şerḥu Muḥtasari-Ṭaḥavî*, 3:184; Yunus Apaydın, “Hacir,” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 14: 513-517.

2.3.2.1. Çocukluk

Vesâyetin temel sebeplerinden ilki çocukluktur. Çocuk, şer'in muktezâsına göre mahcûrdur. Aklî olarak kişinin tam olarak olgunlaşmadığı bir dönemdir. Bu nedenle, küçük yaştaki bir kişinin velisi bulunmuyorsa vesâyet altına alınması gerekmektedir.¹³¹ İslâm hukukunda çocukluk dönemi iki ayrı devreye ayrılır.

İlk evre, doğumdan temyize kadar olan dönemi içerir ve bu dönem 0-7 yaş arasını kapsar. Bu süreç gayri mümeyyizlik dönemi olarak bilinir. Bu dönemde küçüğün her açıdan kısıtlanması gerekir ve hiçbir tasarrufu geçerli değildir.

İkinci evre ise temyiz çağından büyüme çağına kadar olan süreyi içerir; bu dönem yaklaşık olarak 7-15 yaş arasını kapsar ve mümeyyizlik dönemi olarak adlandırılır. Temyiz dönemi, başlangıcından buluğ yaşına kadar geçen süreci ifade eder. Çocukluk dönemi, bireyin buluğ yaşına gelmesiyle sona erer. Bu yaşa gelindiğinde fiilî tasarrufları geçerli kabul edilir ve hukuken büyümüş sayılırlar.¹³²

2.3.2.2. Cünûn (Akıl Hastalığı)

Cünûn, vesâyet gerektiren bir diğer sebeptir ve bu durum da şer'in muktezâsına göre gerçekleşir. Akıl hastalığı, bireyin kendi çıkarlarını anlamasını engelleyen bir du-

¹³¹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 2: 231; İbn'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 714; Meydânî, *el-Lübâb*, 3: 163.

¹³² Serahsî, *el-Mebsût*, 25: 20; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 2: 232; *el-Fetâvâ'l-Hindîyye*, 5: 54; Mecelle, md. 943; Çelikdemir, "Osmanlı'da Korumaya Muhtaç Çocuklar ve Vesayet Kurumu:Ayıntâb'daki Uygulaması (1750-1806)," 3.

rumdur.¹³³ İslâm hukukunda akıl hastalığı geçici veya sürekli olarak iki şekilde ele alınır: *mcünûn-ı mutbak* ve *mcünûn-ı gayr-i mutbak*.¹³⁴ Sürekli olanı cünun-ı mutbaik olarak adlandırılır.

Mecelle, mecnûn-ı mutbakı “*cünûnu bütün zamanlarda devam eden kişi*”¹³⁵ olarak tanımlar. Bu kişi, kendini kontrol edemeyen bir durumda olduğundan dolayı yetişkin bir birey gibi değerlendirilmez ve bu nedenle, tasarruflarında gayrı mümeyyiz çocuk hükmünü alır.¹³⁶ “*Mecnûn-ı mutbak, gayri mümeyyiz çocuk hükmündedir.*”¹³⁷

Mecelle, mecnûn-ı gayr-i mutbakı da “*kâh mecnun olup kâh ifâkat bulan kimse*”¹³⁸ olarak tanımlar. Bu kişi, akıl sağlığı bozulduğunda gayrı mümeyyiz olarak kabul edilirken akıl sağlığı normale döndüğünde âkil bir birey olarak kabul edilir ve tasarrufları geçerli sayılır.¹³⁹ “*Gayr-i mutbak mecnunun hâl-i ifâkatındaki tasarrufları, sağlıklı bir bireyin tasarrufu gibidir.*”¹⁴⁰

¹³³ Mevsılî, *el-İhtiyâr*, 2: 231.

¹³⁴ Mecnun olarak isim meful haline geldiğinde " Mutabak" olarak okunacağına dair, bkz. Ali Hikmet Berki, *Açıklamalı Mecelle Mecelle-i ahkâm-i adliyye*, s.192.

¹³⁵ Mecelle, md. 944.

¹³⁶ Meydânî, *el-Lübâb*, 3: 163; Kâfi Dönmez, “Cünûn,” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 8: 125-129.

¹³⁷ Mecelle, md. 979.

¹³⁸ Mecelle, md. 944.

¹³⁹ *el-Fetāvâ'l-Hindîyye*, 5: 54; Meydânî, *el-Lübâb*, 3: 163.

¹⁴⁰ Mecelle, md. 980.

2.3.2.3. Ateh (Akıl Zayıflığı)

Ateh vesâyet gerektiren bir diğer sebeptir ve bu durum da şer'ın muktezâsına göre gerçekleşir. İslâm hukukunda “*ateh*” olarak adlandırılan akıl zayıflığı, sözlük anlamıyla “*aklı zayıflamak, sözleri karıştıran, eksilmek, bunamak, işleri idare edememek, bir şeye düşkün olmak*” gibi kavramları içermektedir. Bu durum matûh kişinin hukuki tasarruflarına belirli sınırlamalar getiren bir ehliyet ârızası olarak kabul edilmektedir. Bu durumda olan bireyler için “*ma'tûh*” terimi kullanılmaktadır.¹⁴¹

Mecelle’de “*Matûhun Ma'tûhun anlayışı noksan, söz ve davranışları tutarsız, işlerinde tedbiri eksiktir.*” ifadesiyle tanımlanmaktadır.¹⁴² Matûh kişi, sözlü tasarruflar açısından mümeyyiz bir çocuk olarak kabul edilmektedir. Mecelle’de de “*Matûh mümeyyiz küçük hükmündedir.*” denilmiştir.¹⁴³ Dolayısıyla, eğer matûhun bir vasîsi yoksa, vesâyet altına alınır ve mali tasarruflarını bir vasî üstlenir.¹⁴⁴

2.3.2.4. Sefih ve Tebzîr (Savurganlık)

Sefhlik vesâyet gerektiren bir diğer sebeptir ve bu durumda hacir, mahkeme kararıyla uygulanan bir kısıtlamadır. İslâm hukukunda, hacir gerektiren durumlardan biri sefhliktir. Sefeh, akli melekeleri yerinde olan ancak mali konularda tedbirsizlik gösteren

¹⁴¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, “Ateh,” 1:243; Şeyhîzâde, *Mecma'u'l-Enhur*, 4:72.

¹⁴² Mecelle, md. 945.

¹⁴³ Mecelle, md. 978.

¹⁴⁴ Meydânî, *el-Lübâb*, 3: 163; *el-Fetâvâ'l-Hindîyye*, 5: 54.

ren ve akıl ile şer'in gereğine aykırı davranan kişiler için kullanılan bir terimdir. Bu durumda olan bireylere “sefiḥ” denir.¹⁴⁵

Mecelle’de ise sefiḥ şu şekilde tanımlanmıştır: “*Malını yerinde harcamayan, tebzir ve israf ile iza ve itlaf eden kişi. Aynı zamanda alıp verme işlerinde dikkatsizlik gösteren, ticaret yollarını bilmeyen ve ahmaklıkları yüzünden keyif ve neşe içinde olan, kalpleri boş olanlar da sefiḥ addolunur.*”¹⁴⁶

Hanefî mezhebinde sefehlikten dolayı vesâyet altına alınma konusu tartışmalıdır. Muhammed ve Ebû Yûsuf’a göre, vesâyet kâsır, mahcur, mecnun, sefiḥ, matûḥ olanlar üzerinde olmalıdır. Bu özellikler devam ettiği müddetçe bu kişilerin kısıtlılığının devam edeceğine kanaatindedirler. Çünkü bu kişiler kendi işlerini yönetme yeteneğine sahip değildirler ve başkalarının yardımına ihtiyaç duyarlar.¹⁴⁷

İmâm Ebû Hanîfe ve Züfer’e göre, sefeh hacir sebebi değildir. Hür ve baliğ olan kişi sefiḥ olsa bile yirmi beş yaşından sonra hukuki tasarruftan hacir edilmez. Bu hacir onların hürriyetine, mükellef olmasına ve insan onuruna aykırıdır. Ebû Hanîfe, hâkimin hacir kararı olsa da bu kararın geçersiz olacağı ve sefiḥin tasarruflarının geçerlilik kazanacağı görüşündedir¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Cessâs, *Şerḥu Muḥtasari-Ṭaḥavî*, 3:184; Şeyḥizâde, *Mecma’u l-Enhur*, 4: 75.

¹⁴⁶ Mecelle, md. 946.

¹⁴⁷ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 2: 236; Meydânî, *el-Lübâb*, 3; *el-Fetâvâ l-Hindîyye*, 6: 142.

¹⁴⁸ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 24 :166; Kâsânî, *Badâ’i al-Şanâ’i*, 7: 171; Merğînânî, *el-Hidâye*, 3: 281; İbn Nüceym, *el-Baḥrû r-Raiḳ Şerḥu Kenzi d-Deḳaiḳ*, 8: 92; *el-Fetâvâ l-Hindîyye*, 6: 142.

2.3. Sîga (İrade Beyanı)

Vesâyet klasik akit mantığına göre ele alınır. Vesâyet Hanefilere göre icap ve kabul ile kurulur. Mûsînin isteğini belirten tüm ifadelerle kurulabilir; açık veya dolaylı ifadeler aracılığıyla gerçekleşebilir.

İcap, mûsî tarafından vasîye yöneltilen vesâyet teklifidir. Mûsînin isteği açık ya da dolaylı ifadelerle belirtmesiyle kurulabilir.¹⁴⁹ Örneğin, “*Sen benim vasî msin.*” ya da “*Ben öldükten sonra çocuklarım sana emanet.*” gibi vesâyet içeriğini belirten ifadeler kullanılabilir. Dikkat edilmesi gereken bir nokta da vesâyet akdinin gerçekleşmesi için belirli kelimelerin şart olmadığıdır.

Velinin (mûsî) yaptığı tayini (icap) vasî'nin sözlü kabulü veya kabule delâlet eden bir davranışta bulunması halinde vesâyet kurulmuş olur. Ayrıca, vesâyet akdinde sözlü ve yazılı ifadesi olmayan dilsiz veya dili tutuk kişilerin bilinen ve anlaşılır işaretleriyle de vasiyet geçerli kabul edilebilir.¹⁵⁰

Vesâyet akdinin kuruluşu esnasında vasî'nin mûsînin yanında olması şart değildir. Vasî olarak atandığını bilmesi yeterlidir. Vesâyetin kurulmuş olabilmesi için vasî'nin bunu kabul etmesi şarttır. Kabul, vasî tarafından mûsîye verilen olumlu cevaptır. Bun-

¹⁴⁹ Cessās, *Şerhu Muhtasari't-Tahāvī*, 4:190; Seraḥsī, *el-Mebsūt*, 28: 22; Merḡinānī, *el-Hidāye*, 4: 528; Mevsilī, *el-İhtiyār*, 4: 385; İbn Nüceym, *el-Baḥrū'r-Raiḳ Şerhu Kenzi'd-Deḳaiḳ*, 8: 521.

¹⁵⁰ *el-Fetāvā'l-Hindīyye*, 6: 94; İbn Nüceym, *el-Baḥrū'r-Raiḳ Şerhu Kenzi'd-Deḳaiḳ*, 8: 521.

dan dolayı vasî, mûsînin yanında vesâyeti reddettikten sonra artık kabul yetkisine sahip değildir.¹⁵¹

2.4. Vesâyeti Kabul ve Reddetme Zamanı

2.4.1. Vasî'nin Vesâyeti Kabulü

Hanefî mezhebine göre vesâyetin kabulü, mûsî hayattayken veya ölümünden sonra da olabilir. Vasî, mûsî vefat ettikten sonra vesâyeti kabule dair tasarruflarda bulunursa vesâyeti kabul etmiş sayılmaktadır. Bununla birlikte vasî kendisine verilen yetkiyi mûsînin ölümünden sonra kullanmaya başlar.¹⁵²

2.4.2. Vasî'nin Vesâyeti Reddi

Hanefî mezhebine göre, vasî, mûsî hayatta iken vesâyeti reddedebilir; fakat vesâyeti kabul etmesi durumunda mûsînin vefatından sonra veya mûsînin bulunmadığı bir yerde vesâyetten ayrılamaz. Çünkü mûsî, vasîye olan güveniyle başka bir vasî atamaya ihtiyaç duymamıştır.

Dolayısıyla, vasî'nin vesâyetten çekilmesi durumunda mûsînin geride bıraktığı çocukları açısından zarar ve olumsuz sonuçlar doğabilir. Bu nedenle vesâyet vasî için bağ-

¹⁵¹ İbn 'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 700.

¹⁵² Mergînânî, *el-Hidāye*, 4: 528; Mevslî, *el-İhtiyār*, 4: 385; Zeyl'eî, *Tabyînü'l-Hakāik*, 6: 206; İbn 'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 700.

layıcı olur.¹⁵³ Eğer vasî, mûsînin yanında vesâyeti kabul eder ve daha sonra mûsînin yanında vesâyeti reddederse bu reddi geçerli kabul edilir. Benzer şekilde, vasî, vesâyet teklifi sırasında cevap vermez ve daha sonra vesâyeti reddederse ve mûsî'nin vefatından sonra kabul ederse, vesâyet kabul edilir. Çünkü vesâyet mûsî tarafından tamamlanmıştır ve kabulü vasîye bağlıdır.¹⁵⁴ Eğer vasî, mûsî'nin vesâyet teklifini ilk başta reddederse ve Kâdî vasî'nin reddini geçerli kabul ederse vasî artık vesâyeti kabul etme hakkına sahip olmayacaktır. Bu durumda Kâdî, ölen kişinin yerine geçerek vesâyete ilişkin kararlar alabilir ve vasî'nin üzerinde bu konuda yetkiye sahip olur.¹⁵⁵

¹⁵³ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahāvî*, 4: 192; Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 22; Merḡinānî, *el-Hidāye*, 4: 528.

¹⁵⁴ Mevsilî, *el-İhtiyār*, 4: 384; Zeyl'eî, *Tabyînü'l-Hakāik*, 6: 206.

¹⁵⁵ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahāvî*, 4: 192; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Deḡaik*, 8: 521; İbn 'Ābidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 700.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VASÎ'NİN TASARRUF YETKİSİ SORUMLULUĞU VE VESÂYE- TİN SONA ERMESİ

Velâyetin bir türü ve devamı niteliğinde olan vesâyet, mal üzerinde güçlü bir yetkiye sahipken kişisel haklar açısından daha zayıf ve sınırlı bir velâyet olarak kabul edilir. vesâyet, yetim çocukların korunması ve onların maddi-manevi haklarının gözetilmesi amacıyla tesis edilmiştir. Vasîler, vesâyetleri altında bulunan kâsır durumundaki yetim çocukların reşit olana kadar tüm maddi ve kişisel ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumludur. Bu sorumluluklar arasında mirasın temini, malların yönetimi ve idaresi, yetimlerin eğitim ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanması gibi hususlar bulunmaktadır. Bu bölümde öncelikle vasî'nin hangi tasarruflara yetkili olduğu ve bu yetkilerin sınırları detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Vasîlerin yetkileri ve sorumlulukları, vesâyetin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda vasî, yetimlerin mal varlığını korumak ve artırmak için belirli tasarruf yetkilerine sahiptir. Bu yetkiler, yetimlerin menfaatine en uygun şekilde kullanılmalıdır. Vasî, yetimin malını satabilir, kiraya verebilir veya yatırım yapabilir. Ancak bu tasarruflar, yetimin menfaatlerine uygun olmalı ve mal varlığının azalmasına neden olmamalıdır.

Kur'an-ı Kerim, yetimlerin malının korunması konusunda açık hükümler içermektedir. En'âm suresinin 152. ayetinde *“Rüşd çağına erişinceye kadar, yetimin malına*

sadece en iyi tutumla yaklaşın; ölçü ve tartıyı adaletle yapın.” buyurularak yetimin malının korunması ve onun gelir getirici şekilde işletilmesi emredilmiştir. Bu ayet, yetimlerin mallarının kötüye kullanılmaması ve aksine, bu malların onların menfaatine uygun şekilde yönetilmesi gerektiğini emretmektedir. Yetimlerin mallarının giderek tükenmesi için bu malların gelir getirici şekilde işletilmesi önemlidir.

3.1. Vasî'nin Tasarruf Yetkisi ve Sınırı

Vasî'nin tasarruf yetkisi ve sorumluluğu mutlak veya sınırlı olabilir. Vasî, mûsînin belli menfaatleri gerçekleştirmesi veya belli zararlara engel olması amacıyla atadığı kişidir. Bu açıdan vasî, tasarruf yetkisini mûsîden almaktadır. Eğer yetki mutlak ise, belirli bir konu ile sınırlanmayan, geniş kapsamlı bir vesâyet şeklidir. Bu, vasî'nin, vasiyet edilen kişinin mallarını korumak, artırmak ve onlara uygun şekilde harcamayı içermektedir. Eğer yetki sınırlı ise, bu sınırlama belirli bir konuya bağlı olacaktır ve tasarruf yetkisini mûsîden aldığı için, vasî üzerindeki yetki sınırlamasına ve kısıtlamasına gidebilecek ilk kişi mûsîdir.¹⁵⁶

İmâm Ebû Hanîfe ve Muhammed Şeybânî'ye göre, vasî bir kişi tarafından belli konularda atanabilir, ancak bu vasîyi muayyen bir konuyla sınırlandırmak geçersizdir. Onların görüşüne göre, bir kişi birini yalnızca belirli bir konuda vasî olarak tayin etse dahi, bu vasî sadece o belirli konuda değil, aynı zamanda vesâyetin sorumlu olduğu

¹⁵⁶ Serâhsî, *el-Mebsût*, 28: 25; Zeydân, *el-Mufasssal*, 10: 116.

tüm konularda vasî olur. Buna karşılık, Ebû Yûsuf'a göre vasîyi belli bir alanla sınırlandırmak caizdir.¹⁵⁷

Vasî üzerindeki yetki sınırlamasına ve kısıtlamasına gidebilecek ikinci kişi olarak Kâdî gelir. Çünkü hâkimin, tayin ettiği vasî üzerinde her türlü kısıtlama ve sınırlandırma hakkı vardır. Vasîyyul-Kâdî, vekil olarak belirli ve muayyen konularda atanabilir. Hâkimin tayin ettiği vasî üzerinde her türlü kısıtlama ve sınırlandırma hakkı olduğu genel olarak kabul edilir.¹⁵⁸

Vasî'nin tasarruf yetkisi ve sorumluluğu bağlamında değerlendirilebilecek bir diğer konu ise birden fazla vasî atanması durumudur. İmâm Ebû Hanîfe ve İmâm Muhammed'e göre, iki vasî atanması durumunda her biri diğerinden habersiz, bazı istisnalar dışında tasarrufta bulunamaz. Bu tasarruf, satım akdi olabileceği gibi alacakların tahsili ve malın taksimi gibi durumları da içerebilir. Dolayısıyla her vasî, Ebû Hanîfe ve Muhammed Şeybânî'ye göre diğer vasî'nin onayını almalıdır ve birlikte tasarrufta bulunmaları gerekir.¹⁵⁹

Vasî'nin yetki sınırlarının bir kısmı da yetime ait malları içerir. Çünkü vasî, vefat edenin yerini alarak onun yetkilerine sahip olur. Mûsî, vasîye mutlak tasarruf yetkisi verse de vesâyetin temel amacı küçüğün canını ve malını korumaktır. Bu nedenle vasî her türlü tasarrufa yetkili değildir. Vasî'nin tasarrufa yetkili olmadığı konular arasında

¹⁵⁷ Cessās, *Şerhu Muhtasari't-Tahāvî*, 4:187; Serahsî, *el-Mebsût*, 28: 25; Merğînânî, *el-Hidāye*, 4: 531; *el-Fetāvā'l-Hindīyye*, 6: 142.

¹⁵⁸ İbn 'Ābidîn, *Reddū'l-Muhtâr*, 6: 722.

¹⁵⁹ Cessās, *Şerhu Muhtasari't-Tahāvî*, 4: 187; Merğînânî, *el-Hidāye*, 4: 531; *el-Fetāvā'l-Hindīyye*, 6: 142.

yetimin malını hibe etme ve onun alacaklarından lehine olan haklardan vazgeçme gibi durumlar gelir.¹⁶⁰

Vasî'nin yapamadığı bir diğer tasarruf ise yetimin malını kendisi için satın alamaması ya da kendi malını yetime satamamasıdır. Ancak yetime açık bir menfaat sağlayacaksa yani vasî kendisine satın alırken bir misli fazla değeriyle yetime satarken de yarı değerine satarsa geçerli olacağı kabul edilmiştir. Bu, Ebû Hanîfe'ye göredir. Ebû Yûsuf ve Muhammed Şeybânî'ye göre ise vasî'nin yaptığı bu akit bütünüyle geçersizdir.¹⁶¹

Vasîler, yetimlerin tüm maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür. Bu kapsamda, yetimlerin eğitim, sağlık ve günlük yaşam ihtiyaçlarını karşılamak vasî'nin başlıca sorumlulukları arasındadır. Yetimlerin mallarının korunması ve artırılması için gereken her türlü tedbiri almak da vasî'nin görevidir. Daha önce belirtildiği gibi, vesâyet, yetimin reşit olmasıyla sona erer. Reşit olan yetim, kendi mal varlığı üzerinde tam tasarruf yetkisine sahip olur.

Vesâyetin sona ermesiyle birlikte, vasî yetimin mal varlığını eksiksiz ve doğru bir şekilde teslim etmek zorundadır. Ayrıca, vasî'nin görev süresi boyunca yaptığı tüm işlemler, yetim reşit olduktan sonra denetlenebilir ve vasî, hesap vermekle yükümlüdür. Bu düzenlemeler, yetimlerin haklarının korunması ve mallarının güvence altına alınması için büyük önem taşır. vesâyet sürecinin sonunda yetimlerin mallarını devralırken her-

¹⁶⁰ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 20: 80.

¹⁶¹ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 14: 40; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4: 389; İbn Nüceym, *el-Eşbâḥ ve'n-Nezâ'ir*, 270; Şeyḥizâde, *Mecma'u'l-Enhur*, 4: 623.

hangi bir zarara uğramamış olmaları, vesâyetin amacına uygun bir şekilde yürütüldüğünün göstergesidir.

3.2. Vasî'nin Mûsîye Yönelik Sorumlulukları

Vasî'nin tasarruflarının bir kısmı kendisini belirleyen kişiye bağlıdır. Kimi sorumluluklar mûsînin ölümüyle başlar ve genellikle cenaze işlemleriyle ilgilidir. Vasî mûsînin cenaze masraflarını karşılamakla sorumludur. Eğer vasî'nin eline henüz miras geçmemişse cenaze ve tekfin masraflarını kendi bütçesinden öder ve daha sonra mirastan harcadığı miktarı alır.¹⁶²

Vasî'nin bir diğer görevi ise mûsînin borçlarını ödemektir, çünkü, borçların ödemesi için vasî tayini yapılabilir. Vasî, bu borçları kendi ödeyebileceği gibi vekil de tayin edebilir. Şer'î açıdan vasî'nin bu borcunu şahit tutarak kendi cebinden ödemesi ve daha sonra mirastan bunu alabilmesi mümkündür.¹⁶³ Bu noktada vasî'nin adil olması şarttır, çünkü vasî, alacaklılar arasında kimseyi öncelikli göremez ve diğer alacaklıların haberi olmadan bir alacaklıya ödeme yapamaz. Ayrıca, diğer alacaklıların izni olmadan bir alacaklıya rehin veremez, çünkü bu durumda geride kalan malın diğer alacaklılara yetmeme riski vardır. Dolayısıyla, adil vasî hiçbir alacaklıyı öncelikli göstermemelidir.¹⁶⁴

¹⁶² Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 29; İbn 'Ābidîn, *Reddū'l-Muḥtâr*, 6: 710.

¹⁶³ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 15: 37; Mergîṇānî, *el-Hidāye*, 4: 301.

¹⁶⁴ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 19: 80.

Vasî'nin mûsînin vefatı sonrası yerine getirmesi gereken diğer bir görevi ise mûsînin vefatından önce verdiği borçların ve alacakların toplanmasıdır. Ayrıca vasî, mûsî tarafından alınmış olan emanetleri sahiplerine iade etmekle sorumludur.¹⁶⁵

3.3. Vasî'nin Mûsâ Aleyh Yönelik Tasarrufları

Vesâyet, velâyetin bulunmadığı durumlarda kısıtlının canını ve varlığını korumayı hedefleyen bir sözleşmedir. Kısıtlının reşit olmaması durumunda vasî'nin görevleri ve sorumlulukları daha da artar. Vesâyet, velâyete benzer yetkiler içerir, çünkü velâyet, küçük ya da kısıtlı bir bireyin yaşamı ve mal varlığı üzerinde yetki sağlarken, vesâyet genellikle mal varlığına odaklanır. Ancak, bazı durumlarda vesâyet, bireyin yaşamıyla ilgili konularda da yetkilendirilebilir. Bu nedenle vesâyet mal varlığına güçlü bir koruma sağlarken yaşamla ilgili konularda daha sınırlı bir yetkiye sahiptir. Yani, mal varlığının korunması ve yönetilmesi, bu varlıkla ilişkili küçük yada kısıtlı bireyin menfaatine odaklanır. Bu sebeple küçük ya da kısıtlı bireyin yaşamıyla ilgili bazı konularda da vasî yetkilidir.¹⁶⁶

Vesâyetin temel amacı, mûsâ aleyhin sağlığını ve güvenliğini sağlamaktır. Eğer terekenin taksimi henüz yapılmamışsa, vasî kendi malından mûsâ aleyh için harcama yapabilir. Bu harcamaları yaparken şahit tutarsa, mal taksimi yapıldığında bu harcamaları mûsâ aleyhin malından geri alabilir. Fakihler, vasî'nin yiyecek tedarikinde cömert davranması gerektiğini ve tutumlu olmaması gerektiğini vurgulamışlardır. Benzer şekil-

¹⁶⁵ Mergînânî, *el-Hidāye*, 4: 302.

¹⁶⁶ Bardakoğlu, “Vesâyet,” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43: 66-70.

de, vasî mûsâ aleyhin barınma koşullarıyla ilgili gerekli tedbirleri almalı ve onun için uygun bir mesken sağlamalıdır[.¹⁶⁷

Vasî'nin, mûsâ aleyh üzerindeki sorumluluklarından biri de onun eğitimidir. Özellikle çocuğun küçük yaşta olması ve vesâyete tabi olması, diğer kısıtlılık durumlarından daha önceliklidir. Bu noktada küçüğün eğitimi büyük önem taşır çünkü henüz hayata hazır değildir. Mûsâ aleyhin dinî, sosyal ve mesleki yönden eğitimi için erken yaşlarda önlem almak gereklidir. Vasî, mûsâ aleyhin eğitimi konusunda eğer mûsâ aleyh Kuran ve ahlak eğitimine istidadı varsa o yönde çocuğun malından harcama yapabilir. Eğer mûsâ aleyh bu konuda yeterli istidada sahip değilse dinî hayatı için gerekli miktarda eğitim harcaması yapar.¹⁶⁸

Vasî-yi muhtar, mûsâ aleyhin geleceğiyle ilgili önemli kararlar alma yetkisine sahiptir. Örneğin, çocuğun meslek edinmesini desteklemek amacıyla bir usta ile çıraklık yapmasına izin verebilir veya ücret karşılığı onu çalıştırabilir. Vasî aynı zamanda mûsâ aleyhe ticaret yapma izni verebilir. Bu yetki, vasî'nin babanın yerini alarak küçüğe ticaret yapma izni verme yetkisini içerir.

Benzer şekilde vasî küçüğün menfaatine olan bir anlaşmayı da geçerli kabul edebilir. Vasî aynı zamanda mûsâ aleyhin lehine veya aleyhine olan davalarda mahkemede onu temsil etme yetkisine sahiptir. Mûsâ aleyh adına dava açabilir veya onun aleyhine

¹⁶⁷ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 29; Merḡinānî, *el-Hidāye*, 3: 586; İbn 'Ābidîn, *Reddū'l-Muḥtār*, 6: 717.

¹⁶⁸ Velvalici, *Fetāvā'l-Velvaliciyye*, 5: 349; Merḡinānî, *Muḥtārâtü'n-Nevāzil*, 717; İbn Nüceym, *el-Eşbāḥ ve'n-Nezā'ir*, 253; İbn 'Ābidîn, *Reddū'l-Muḥtār*, 6:725.

açılan davalarda onu savunabilir. Vasî-yi muhtar, bir davada yetimin malını mahkeme kararıyla kabzetme yetkisine de sahiptir.¹⁶⁹

3.4. Vasî'nin Mali İbadetler Konusundaki Tasarrufları

Tasarruf ehliyetine sahip olmayan küçük veya kısıtlı bireyler, genellikle şahsî ve malî tasarruflarında sınırlı kabul edilirler. Bu bireyler, kendi maslahatlarına uygun kararlar alamayabilirler ve çoğu zaman bu hususta acziyet içindedirler. Bu sebeple, hukukî temsilciler olanlar adına yetkilendirilmişlerdir. Öncelikli hukukî temsilci çocuğun velisidir; eğer veli mevcut değilse, vasî bu rolü üstlenir. Çocuğun şahsî haklarındaki velâyet ergenlik dönemine kadar devam ederken, malî haklarındaki velâyet rüşd dönemine kadar sürer.

Küçük veya kısıtlı bireylerin mali ibadetlerini yerine getirme sorumluluğu, hukuki temsilcilerine aittir. Dolayısıyla veli, vasî veya vekil gibi hukuki temsilciler, bu bireylerin mali ibadetlerini yerine getirmekle yükümlüdürler. Bu bakış açısına göre, küçük veya kısıtlı bireylerin mali ibadetlerini yerine getirme sorumluluğu doğrudan kendilerine değil, temsilcilerine aitti

¹⁶⁹ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 16: 38; Mergîṇānî, *el-Hidāye*, 3: 151; Mevslî, *el-İḥtiyār*, 2: 214; İbn Nüceym, *el-Eşbāḥ ve 'n-Nezā'ir*, 253; Meydānî, *el-Lübāb*, 5: 200.

3.4.1. Mûsâ Aleyhin Malının Zekâtı

Fıkıh âlimleri, bâliğ, akıllı başında ve nisap miktarına sahip olan her Müslümanın tam mülkiyeti altında bulunan malları üzerinden zekât ödemesi gerektiği konusunda hemfikirdirler. Ancak çocuklar, akıl hastaları ve mûsâ aleyhin malının zekâtını ödeme hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. İmâm Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre, küçüklerin ve akıl hastalarının malları zekâta tabi değildir; Fakat tarımsal ürünler zekâta tabi tutulmalıdır. Bir vasî, kendi parasından yetim için öşrü¹⁷⁰ ödeyebilir ve daha sonra bu miktarı yetimin malından geri alabilir.¹⁷¹

İmâm Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf, mâlî bakımdan kısıtlı kimselerin tarımsal ürünlerinin zekâtının gerekli olduğunu savunmuşlardır. Diğer mallardan farklı olarak bu konuda farklı bir görüşleri vardır. Onlar, mallar ile ziraat ve mahsuller arasında ayırım yaparak bu görüşlerini şöyle desteklemişlerdir. Ziraat ve mahsuller, aslen mülkiyet unsurlarıdır. Bu yüzden altın ve gümüşün zekâtı gibi ibadet niteliği taşımazlar. Dolayısıyla, akıl ve erginlik, bu malların zekâtının gerekli olması için şart değildir. Bu nedenle küçükler ve akıl hastaları için ziraat ve mahsullerin zekâtı gereklidir, ancak diğer mallar için değildir.¹⁷²

3.4.2. Mûsâ Aleyhin Fitre Zekâtı

Hanefî âlimleri, mûsâ aleyhin fitre zekâtı konusunda iki görüş arasında ayrılığa düşmüşlerdir. Bu ayrılığın temeli, fitre zekâtının niteliği ve amacı hakkındaki tartışma-

¹⁷⁰ Öşür, fıkıhta toprak ürünlerinden tahsil edilen zekâtı ifade eder.

¹⁷¹ İbn 'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 717; *el-Fetâvâ'l-Hindîyye*, 1: 172.

¹⁷² Kāsānî, *Badā'i 'al-Şanā'i'*, 2: 56.

lardır. Fitre zekâtı, ihtiyaç sahiplerinin temel ihtiyaçlarını karşılamak için mi tahsis edilmelidir, yoksa fitre zekâtı nafaka benzeri bir yardım mıdır, mûsâ aleyhin malından çıkarılabilir mi? Ayrıca, fitre zekâtının bir ibadet mi yoksa mülkiyet unsuru içermeyen bir sosyal yardım mı olduğu konusunda da görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

İmâm Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf, mûsâ aleyhin yetimler ve akıl hastalarının malı varsa fitre zekâtının bu kişilerin kendi malından verilebileceğini savunmuşlardır. Bu anlayışa göre, fitre zekâtı, nafaka benzeri bir yardımdır ve mülkiyet unsuru içermez. Dolayısıyla, Mûsâ aleyhin malından çıkarılarak vasî tarafından verilebilir.¹⁷³

Diğer yandan Muhammed Şeybânî ve Züfer'e göre fitre zekâtı, mûsâ aleyhin malında farz olmayan bir yükümlülüktür, ancak vasî tarafından verilirse makbuldür. Bu görüşe göre, fitre zekâtı malın zekâtı gibi bir mülkiyet sorumluluğu değildir; aksine, sosyal yardım amacı güden bir ibadettir. Küçüklerin ve akıl hastalarının fitre zekâtı ödemesi ise gerekli değildir, çünkü küçükler ve akıl hastaları ibadetle yükümlü tutulmazlar. Dolayısıyla, fitre zekâtı da onlardan talep edilmez.¹⁷⁴

¹⁷³ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 3: 105; Velvalici, *Fetâvâ'l-Velvaliciyye*, 5: 351; Bâbartî, *el-İnaye*, 2: 286; İbn Hümam, *Şerḥu Fethü'l-Kadîr*, 2: 285; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, 10: 142.

¹⁷⁴ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 3: 61; 22. 22; Samarḳandî, *Tuḥfetu'l-Fukah*, 3: 82; Burhānüddîn el-Buḥārî, *Zaḥîretü'l-Burhāniyye el-Maüsemma Zahiretül Fetâvâ Fil Fıkh Alel Mezhebil Haneḫî*, 2: 41; Bâbartî, *el-İnaye*, 2: 286; İbn Hümam, *Şerḥu Fethü'l-Kadîr*, 2: 285.

3.4.3. Mûsâ Aleyh Adına Kurban Kesimi

Hanefî âlimleri arasında mûsâ aleyhin adına kurban kesimi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. İmâm Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre, çocuğun velisi yada vasîsi istihsanen, yani uygun gördüğü şekilde, onun malından adına kurban kesebilir. Eğer vasî küçük bir çocuğun malından kurban keserse çocuğun kurbanın etinden yememesi gerektiği, kalan kısmından faydalanabileceği şekilde tazmin etmesi gerektiğini düşünürler.¹⁷⁵

Öte yandan Muhammed ve Züfer'e göre, baba veya vasî çocuğun malından kurban kesmemelidir. Eğer böyle bir durum yaşanırsa çocuğun malından adına kurban kesilmesi durumunda tazmin etmeleri gerektiğini savunurlar. Bu farklı görüşler, fitre zekâtı konusunda da görüş ayrılıklarının benzerlik göstermesinden kaynaklanır. Zira onlar, kurbanın bir ibadet olduğunu ve çocuğun bu ibadetle doğrudan sorumlu tutulmayacağını, ayrıca etin tamamının tüketilemeyeceğini ve dolayısıyla kurban sorumluluğunun çocuğa ait olmadığını ifade etmişlerdir.¹⁷⁶

3.4.4. Mûsâ Aleyh Adına Sadaka Vermek

Vasî'nin mûsâ aleyh adına malından sadaka vermesi, onun menfaati açısından uygun değildir. Çünkü sadaka verme eyleminin temelde bir bireyin kendi malından yapıl-

¹⁷⁵ Mergînânî, *el-Hidāye*, 4: 111; Samarkandî, *Tuhfetü'l-fukahā*, 3: 82;

Burhānüddīn el-Buhārī, *el-Muḥiṭü'l-Burhanī*, 6: 86.

¹⁷⁶ Mevsilî, *el-İhtiyār*, 4: 257; Burhānüddīn el-Buhārī, *el-Muḥiṭü'l-Burhanī*, 6: 86;

Şeyḫizāde, *Mecma'u'l-Enhur*, 4: 213.

ması gerekir. Kur'an'da Allah, “Yetimlere mallarını verin, bu onların en güzeli ve temiz olanıdır.” şeklinde buyurarak yetimlerin haklarının korunması ve mallarının adaletle yönetilmesini emretmiştir.

Vasî'nin atanmasının temel amacı, yetimlerin menfaatlerini gözetmek ve onların haklarını korumaktır. Dolayısıyla vasî tarafından yetimin malından sadaka vermek, aslında yetimin menfaatlerini zedeleyecek bir davranıştır ve bu tür bir eylemden kaçınılmalıdır.¹⁷⁷

3.5. Vasî'nin Mali Muameleler Hakındaki Tasarrufları

Bu bölümde yetimin veya kısıtlının malının vasî tarafından işletilmesi ve çoğaltılması ele alınacaktır. Vasî'nin bu görevi yerine getirirken, adil, şeffaf ve sorumlu bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Ayrıca, vasî'nin mal yönetimi konusundaki yetkileri ve sınırları da belirgin bir şekilde İslâm hukukunda ortaya konulmuştur. Bu sayede hem vesâyet altındaki kişinin mal varlığı korunmuş hem de vasî'nin sorumlulukları net bir şekilde belirlenmiştir. Vesâyet akdindeki en önemli konulardan biri, vasî ile vesâyet altındaki kişinin malı arasındaki ilişkidir. İslâm hukukuna göre, vasî'nin hangi ticari işlemleri hangi şartlar altında gerçekleştirebileceği ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Vasî'nin görevi, vesâyet altındaki kişinin mallarını yönetmek, korumak ve artırmaktır.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 13: 38.

¹⁷⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 28: 26; Kârî, *Fetḥu Babi'l- 'Înaye bi-Şerḥi'n-Nikāye*, 3: 441;

İbn 'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 712.

İslâm hukukunda yetimlerin mal varlıklarının korunması konusunda şer'an babadan sonra en yetkili hak sahibi vasî dir. Babanın vefatı durumunda ise yetki dedeleri ya da atanmış vasîleri olarak belirlenmiştir. Hanefî mezhebine göre, küçük çocukların mal varlıklarının yönetiminde babanın atadığı vasî, dededen daha fazla yetkiye sahiptir.¹⁷⁹

Mecelle'de açıkça belirtilmiştir: “Çocukların malları hususunda birinci sorumlu babadır, baba vefat etmişse onun vasî tâyin ettiği kişi, vasî de vefat ederse dededir, dede de vefat ederse onun tâyin ettiği vasî dir, o da vefat ederse hâkimin tâyin ettiği vasî dir.”¹⁸⁰ Bu nedenle, çocukların mallarını koruma konusunda vasîler diğer herkesten daha fazla yetkiye sahiptirler.

Babanın hayatta olması durumunda ise başka bir kişinin bu yetkilere sahip olması mümkün değildir ve babanın atadığı vasî, bu yetkilerini koruduğu sürece en yetkili kişi konumundadır. Vasî'nin en önemli tasarruflarından biri vesâyeti altındaki kişinin maliyla ticaret yapmasıdır. Vasî, vefat eden velinin yerini aldığından genel olarak velinin sahip olduğu yetkilere de sahiptir. Bu yetkilerden biri de ticaret yapmasıdır.¹⁸¹

İslâm hukukuna göre, bir vasî çocuğun malını korumada kusurlu davranışlar sergilerse yani “sûi ihtiyar” olarak biliniyorsa, vasîlik hakkı düşer. Aynı şekilde, başlangıçta emin yani güvenilir olduğu düşünülen bir kişi, sonradan çocuğun malını muhafaza

¹⁷⁹ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahavî*, 4: 197; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5: 69; Şeyhzâde, *Mecmaü'l-Enhur*, 2: 725.

¹⁸⁰ Mecelle, md. 974.

¹⁸¹ Suğdî, *Nütef fi'l-Fetāvā*, 2: 327; Velvalici, *Fetāvā'l-Velvaliciyye*, 5: 348; İbn 'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 708.

hususunda güvenilir sorumluluk sahibi olmadığı anlaşılan bir duruma düşerse, vesâyet-ten azledilir.

3.5.1. Vasî'nin Alım Satım İşlemlerindeki Tasarrufları

Vasî'nin yapacağı ticaret, ilk olarak alım ve satımı içermektedir. vesâyet, onların mal varlıklarını koruma ve maksimum düzeyde büyütme amacıyla oluşturulmuştur. Bu nedenle, vasîler genellikle çocuğun mal varlığını koruma ve artırma amacıyla alım-satım yapma yetkisine sahiptirler.¹⁸²

Vasî, çocuğun mal varlığından alım-satım yapabileceği gibi, aynı zamanda vasî yetkisi kapsamında çocuğun malını işleterek artırma yetkisine de sahiptir. Bu bağlamda, vasî mûsâ aleyhin malını örneğin mudârebe yoluyla bizzat kendisi işletebileceği gibi mudârebe sermayesi olarak işletmek üzere bir başkasına da verebilir.

Hız. Ömer yetimin malını mudârebe sermayesi olarak vermiştir. Çünkü vasî, çocuğun babası makamındadır ve baba bu gibi tasarruflarda bulunabileceğine göre, vasî de bulunabilir. Eğer vasî, mudârabede kendi işletmesi durumunda ve bu mudâraibe ortaklığında kendi şahsı için bir miktar malı almak isterse töhmeti bertaraf etmek için buna başkalarını şahit tutmalıdır. Muhammed Şeybânî'ye göre, şahit tutulmaması durumunda elde edilen kazanç mirasçılara geçer.¹⁸³

¹⁸² Serahsî, *el-Mebsût*, 28: 26; İbn 'Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6: 712.

¹⁸³ Şeybânî, *el-Asl*, 4: 120; Suğdî, *Nütef'î'l-Fetâvâ*, 2: 317; Sadrüşşer'îa, *Metnü'n-Nkâye Muhtasarü'l-Vikâye*, 201.

Hanefî mezhebine göre, vasî'nin miras içindeki bir şeyi satışında yetkileri şartlara göre değişebilir. Bu değişim, mirasın borçlardan ve vasiyetten arındırılmış olmasına, varislerin yaşları ve varislerin varlığı yada yokluğu gibi faktörlere bağlı olarak gerçekleşebilir. Bu faktörler, vasî'nin yetkisinin ne kadar olacağını belirlemede önemli bir rol oynar. Dolayısıyla vasî'nin yetkisi, mirasın koşullarına ve varislerin durumlarına göre değişkenlik gösterebilir.

Vasî'nin alımnsatım işlemlerindeki yetkileri, İslâm hukukunda menkul (taşınabilir) ve gayrimenkul (taşınmaz) mallar arasındaki ayrım nedeniyle büyük önem taşır. Bu ayrım, vasîye verilen yetkilerin kapsamını belirler. Vasî, menkul mallar üzerinde geniş yetkilere sahipken, gayrimenkul malların satışı gibi işlemlerde bu yetkilere sahip değildir. Bu farklılık, gayrimenkul malların uzun süre dayanabilmesi ve kendini koruyabilmesi nedeniyledir.

Mirasın borçlardan ve vasiyetten arınmış olması durumunda mirasçılar küçük yaşta ise, vasî, menkul malları eşdeğer karşılığında satış yapmayı veya makul bir miktar indirimle satmayı serbestçe gerçekleştirebilir. Bu makul indirim, standartların altında olmamalıdır. Vasî'nin menkul malın satışı konusundaki serbestliği, malın satışının gerekliliğiyle sınırlı değildir; yani, malın satışının gerekip gerekmediğine bakılmaksızın vasî malı satabilir.¹⁸⁴

Hanefî mezhebi fakihlerine göre, menkul malın değerini korumak, malın kendisini korumaktan daha kolaydır. Eğer mûsâ aleyhin malı bir gayrimenkul ise, Hanefî mezhebi mütekaddim fakihleri gayrimenkulün vasî tarafından satılmasına cevaz verirler. Eğer miras borçla meşgul değilse ve mirasçıların hepsi küçükse, vasî bu malın bedelini

¹⁸⁴ Samarqandî, *Tuhfetu'l-Fukahâ*, 3: 220.

alır ve onunla işlem yapar. Bu durumda satılanın taşınır mı yoksa gayrimenkul mü olduğu önemli değildir. Ancak, Hanefî mezhebi müteahhirin fakihleri vasî'nin gayrimenkul satma hakkının sadece bu malın borcu ödemek için satılması gerektiğinde olduğunu savunmuşlardır. Bu nedenle, eğer zorunluluk malın satılmasını gerektiriyorsa, vasî tüm malı veya borçları karşılamak için bir kısmını satabilir.¹⁸⁵

Ayrıca, eğer gayrimenkul artık onarılamayacak şekilde terk edilmişse, gelir ve masrafları arasında büyük bir fark varsa, paylaşılmasını gerektiren bir zorunluluk varsa veya satış mûsâ aleyhe açıkça bir fayda sağlıyorsa, o zaman vasî malı eşdeğer karşılığında satış yapabilir veya makul bir miktar indirimle satabilir.¹⁸⁶ Eğer mûsînin varisleri büyükse ve hazır bulunuyorlarsa, vasî'nin hiçbir satış yetkisi yoktur. Ancak, varisler büyükse ve hazır bulunmuyorsa, vasî menkul malları satabilir, çünkü paranın korunması malın korunmasından daha kolaydır. Gayrimenkul malların satış yetkisi ise Vasî nin hiçbir şekilde sahip olmadığı bir yetkidir.

Bazı görüşlere göre, eğer bir malın kaybolma tehlikesi varsa, o zaman bu mal satılabilir ve elde edilen bedel korunabilir. Eğer varislerden bazıları büyük, bazıları küçükse, İmâm Ebû Hanîfe'nin görüşüne göre, vasî miras üzerinde menkul veya gayrimenkul fark etmeksizin satma yetkisine sahiptir. Muhammed Şeybânî ve Ebû Yûsuf'a göre ise, büyük varisler eğer hazır bulunmuyorlarsa menkul hisselerini satabilir, ancak taşınmaz

¹⁸⁵ Cessâs, *ŞerhuMuhtasari't-Tahavî*, 4:197; Merğînânî, *el-Hidāye*, 4: 539; Mev-silî, *el-İhtiyār*, 3: 295; İbn 'Ābidîn, *Reddū'l-Muhtār*, 4: 183.

¹⁸⁶ Samarkandî, *Tuhfetu'l-Fukahā*, 3: 320; İbn Nüceym, *el-Eşbāh ve'n-Nezā'ir*, 270; Şeyhîzāde, *Mecma'u'l-Enhur*, 4: 624.

mallar satılamaz.¹⁸⁷ İbn Abidin, *Reddū'l-Muhtār* Haşiyesi'nde bu konuda şöyle der:
“Bu görüş, ölçüdür ve bu yöntemi benimseriz.”¹⁸⁸

Eğer bir mirasın içinde borçlar bulunuyorsa ve bu borçlar mirasın tamamını kapsıyorsa, ayrıca varisler bu borçları ödeyemeyecek durumdaysa, vasî mirası satmakla yükümlüdür. Bu satış, menkul veya gayrimenkul varlık şeklinde olabilir ve borçları ödemek için malları eşdeğer karşılığında ya da makul bir indirimle satabilir.¹⁸⁹ Mirasın içinde bir vasiyet varsa ve varisler bu vasiyeti yerine getirmezse, vasî bu vasiyeti de yerine getirebilir. Eğer borçlar mirasın tamamını kapsamıyorsa ve varisler bu borçları ödeyemeyecek durumdaysa, vasî borçları ödemek için mirasın bir kısmını satabilir.

Vasî, sadece mûsâ aleyhin mirasıyla tasarruf etme yetkisine sahip olduğu için, mûsâ aleyhin mirasıyla ilgili işlemleri gerçekleştirebilir. Bu durumlar, vasî tarafından mûsâ aleyhin malının satılması veya başka bir kişiden satın alınması durumunda geçerlidir.¹⁹⁰

Hanefî mezhebinde vasî'nin mûsâ aleyhin malını kendine satması veya kendi malını ona satması durumunda vasî-yi muhtar ile vasîyyul-Kâdî arasında bir ayrım yapılır.

¹⁸⁷ Cessās, *Şerhu Muhtasari't-Ṭahavî*, 4:198; Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28:32; Samarkandî, *Tuhfetu'l-Fukahā*, 3:320; Sadrüşşer'îa, *Metnü'n-Nkâye Muhtasarü'l-Vikāye*, 3: 598.

¹⁸⁸ İbn 'Ābidīn, *Reddū'l-Muhtār*, 4: 183.

¹⁸⁹ Cessās, *Şerhu Muhtasari't-Ṭahavî*, 4:192; Merğīnānī, *el-Hidāye*, 4: 537.

¹⁹⁰ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 32; Samarkandî, *Tuhfetu'l-Fukahā*, 3: 320; Şeyḥizāde, *Mecma'u'l-Enhur*, 4: 625.

Vasîyyul-Kâdî, mûsâ aleyhin malından kendi çıkarına bir şey satın almak veya mûsâ aleyhin malını kendi adına satmak yetkisine sahip değildir. Çünkü vasîyyul-Kâdî, Kâdînin vekili hükmünde olduğu için mûsâ aleyhin malını kendisine satamadığı gibi kendi malını da ona satamaz.¹⁹¹

İmâm Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre, vasî-yi muhtarın eğer yetime faydalıysa ve açık bir menfaat söz konusuysa, bu tür bir alışverişi caiz olabilir. Vasî kendi malını değerinin yarı fazlasıyla alabilirken, yetimden yarı değere satması da mümkündür. Ancak, Muhammed Şeybânî'ye göre vasî, mûsâ aleyh ile bu tür bir alışveriş yapamaz.¹⁹²

3.5.2. Vasî'nin Mûsâ Aleyhin Mallarını Kiraya Verme Tasarrufları

Vasî'nin mûsâ aleyhin mallarını kiraya verme tasarrufları, mali muamelelerinde önemli bir yer işgal eder. Bu tasarruf yetkisi, ticari açıdan değerlendirilebilecek olan Mûsâ aleyhin mallarını kiraya verme hakkını içerir.¹⁹³ Vasî, bu yetki çerçevesinde hem kendi çıkarları için hem de başkalarının yararına olarak mal kiralamakta serbesttir.

Ancak bu hak, Mûsâ aleyhin menfaatiyle uyumlu olduğu sürece geçerlidir. Mûsâ aleyhin malının kiralanmasıyla ilgili menfaatinin korunması için kiralama genellikle piyasa koşullarının üzerinde bir ücretle gerçekleştirilmelidir. Bu ücret eşdeğer olabilir veya makul bir indirim içerebilir, ancak bu indirim, standartların altında olmamalıdır.

¹⁹¹ İbn 'Ābidīn, *Reddū'l-Muhtār*, 6:708; Şeyhîzāde, *Mecma'u'l-Enhur*, 4: 624.

¹⁹² Şeybânî, *el-Camiul Kebîr*, 303; Serahsî, *el-Mebsût*, 14: 37; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4: 389; Şeyhîzāde, *Mecma'u'l-Enhur*, 4: 623.

¹⁹³ Serahsî, *el-Mebsût*, 19: 134.

Vasî'nin mûsâ aleyhin mallarını kendisi için kiraya vermesi de mümkündür; bu durumda kiralama ücreti eşdeğer veya bir miktar üstünde belirlenebilir.¹⁹⁴

Vasî, mûsâ aleyhin malını akid yaparak belirli bir süre için kiralamışsa ve bu süre sona ermişse, mal üzerindeki tasarruf yetkisi yetime geçer. Ancak bu işlem, vasî tarafından yetkili olduğu dönemde gerçekleştirilmiş olmalıdır. Kiralama süresi tamamlandığında yetimin tasarruf yetkisi başlamış olur.¹⁹⁵

3.5.3. Vasî'nin Mûsâ Aleyhin Malından Hibe (Bağış) Vermesi

Vasî'nin mûsâ aleyhin malından sadaka vermesi konusunu daha önce ele almıştık. Sadaka verme, ibadetler kategorisine girerken mûsâ aleyhin malından teberru (bağış) yapma, mali muamelat kategorisine dâhildir. Her iki durumda da mûsâ aleyhin malından veya bir kısmından karşılıksız olarak çıkarılan bir miktar söz konusudur. Bu bölümde vasî'nin mûsâ aleyhin malından hibe vermesi hususu incelenmiştir.

Hanefî mezhebi âlimleri, vasî'nin mûsâ aleyhin malını bağışlamasının caiz olmadığı konusunda ittifak hâlinedir.¹⁹⁶ Kur'an-ı Kerim'de bu durum şu şekilde ifade edilmiştir: “Rüştüne erişinceye kadar yetimin malına, onun iyiliğine olmadıkça el sür-

¹⁹⁴ Kāsānī, *Badā'i al-Şanā'i*, 5: 153; İbn'Âbidîn, *Reddū'l-Muhtâr*, 4: 407; *el-Fetāvā'l-Hindīyye*, 4: 449.

¹⁹⁵ Kāsānī, *Badā'i al-Şanā'i*, 5: 153.

¹⁹⁶ Serāḥsī, *el-Mebsūt*, 14: 142; Kādizāde, *Netaicü'l-Efkâr fi Şerhi'l-İzhar*, 9: 510.

meyin. Ölçü ve tartıyı adaletle yapın. Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz.”¹⁹⁷

Allah Teala, yetimin malına en iyi şekilde muamele edilmesini emretmiştir, zira bu, yetimin menfaatini korumak için elzemdır. Bu emrin amacı, yetimin malının haksız yere harcanmasını önlemektir. Yetimin malının korunması ve artırılması esastır. Bu sebeple yetimin malı üzerinde yapılacak her türlü işlem onun iyiliği ve çıkarları doğrultusunda olmalıdır. Bu bağlamda Allah’ın bu emri, yetimin malından bağışta bulunmanın caiz olmadığını açıkça belirtir.

Bağışta bulunmak, yetimin malını karşılıksız olarak başkalarına vermek anlamına gelir ki, bu durum yetimin çıkarlarına aykırıdır. Yetimin malının bağışlanması, onun gelecekteki ihtiyaçlarının ve güvenliğinin tehlikeye atılması anlamına gelir. Dolayısıyla, yetimin malını koruma sorumluluğunu üstlenen kişi, bu malı yalnızca yetimin doğrudan yararına olacak şekilde kullanılmalıdır. Bu nedenle, yetimin malından bağışta bulunmak caiz değildir.

3.5.4. Vasî'nin Mûsâ Aleyhin Malından Rehin Vermesi

Hanefî mezhebine göre, bir vasî'nin mûsâ aleyhin malını rehin vermesi veya rehin alması mümkündür. Vasî'nin yetimin gıda ve giyim ihtiyaçlarını karşılamak için malını rehin vermesi caizdir. Vesâyet altındaki kişinin malını rehin vermesi vasî'nin onayına tabidir. Ebû Hanîfe ve Muhammed Şeybânî'ye göre, eğer yetimin birden fazla vasîsi varsa bu vasîler birbirlerinden habersiz rehin veremezler, çünkü rehin işlemi diğer

¹⁹⁷ 6/ *el-En'âm Sûresi*: 152.

vasî'nin rızasını gerektirir. Ebû Yûsuf ise diğ er vasî'nin rızasını almadan rehin verilebileceğini düşünmektedir. vasî'nin kendi borcu nedeniyle yetimin malını rehin verme hakkı bulunmaktadır. Ancak, vasî yetimin malını kendisine rehin olarak veremez.¹⁹⁸

Vasî'nin mûsâ aleyhin malını rehin vermesi veya rehin alması mûsâ aleyhin menfaatine uygun hareket etme yükümlülüğüne dayanmaktadır. Malın rehin verilmesi, mûsâ aleyhe borç sağlanması veya onunla anlaşma yapılması anlamına gelir. Rehin verme işlemi, küçüğün menfaatine uygun olarak yapıldığında gelecekteki ekonomik güvenliğini sağlama amacı taşır. Örneğin, küçüğün mal varlığını korumak veya artırmak için yatırım yapmak amacıyla rehin verme işlemine başvurulabilir.

Ancak bu işlem, sadece küçüğün menfaatine olacak şekilde ve onların mal varlığını koruma amacıyla gerçekleştirilmelidir.¹⁹⁹ Bununla birlikte, vasî, varislere ait ortak bir malı rehin veremez. vesâyet yalnızca küçükler için geçerli olduğundan vesâyet altında bulunmayan varislerle ilgili malın rehin edilmesine izin verilmemektedir. Vasî, küçüğün mallarını yönetirken onların haklarını ve menfaatlerini koruma yükümlülüğü altındadır ve bu nedenle ortak malların rehin verilmesi gibi işlemleri gerçekleştiremez.²⁰⁰

¹⁹⁸ Sera sî, *el-Mebsût*, 21: 103; Merg n n , *el-Hid ye*, 4: 421; Zeyl'e , *Taby n 'l-Hak ik*, 6: 212;  bn'  bid n, *Redd 'l-Mu t r*, 6: 496.

¹⁹⁹ Sera s , *el-Mebs t*, 21: 103; Merg n n , *el-Hid ye*, 4: 421; Zeyl'e , *Taby n 'l-Hak ik*, 6: 212;  bn'  bid n, *Redd 'l-Mu t r*, 6: 496.

²⁰⁰ Sera s , *el-Mebs t*, 21: 103; Merg n n , *el-Hid ye*, 4: 421;  bn'  bid n, *Redd 'l-Mu t r*, 6: 496.

3.5. Vasî'nin Mûsâ Aleyhin Tasarrufları İçin Vekil Tayin Etmesi

Vasî, kendi adına bir işi yapmak üzere bir vekil görevlendirerek vekil tayin edebilir. Mûsâ aleyhin işleriyle ilgili olarak vasî, yetkileri kapsamında her konuda vekil atayabilir. Bu vekil, vasî adına mûsâ aleyhin borçlarını ödeme, emanetleri teslim alma veya yapılan vasiyetin yerine getirilmesi gibi görevleri ifa edebilir. Ayrıca, vasî, mûsâ aleyhi temsil edemeyeceği hukuki süreçlerde vekil tayin edebilir.

Vasî tarafından görevlendirilen vekil, yetkilendirildiği konularda vasî adına hareket eder.²⁰¹ Vekalet süresinde mûsâ aleyh buluş çağına ulaşırsa vasî'nin görevi sona erdiği için vekilin de görevi sona erer. Hanefî mezhebine göre, vasî ile vekil arasında bazı farklar bulunmakla birlikte, temel prensipler aynıdır. İmâm Serahsî, *el-Mebsût* adlı eserinde bu durumu şöyle ifade etmektedir:

*“Vasîye genel olarak işlerin yürütülmesi yetkisi verilmiştir. Eğer bir kişiye ‘Ne yaparsan kabuldür’ şeklinde vekalet verilirse, bu caizdir ve o kişinin başka birini vekil tayin etmesi de mümkündür. Aynı hüküm vasî için de geçerlidir. Şayet vekil, bu işlemleri gerçekleştirmeden önce yetim buluş çağına ulaşırsa, vekilin bu işlemleri gerçekleştirmesi caiz olmaz. Zira vekilin tasarruf hakkı, vasî'nin tasarruf hakkına bağlıdır. Yetimin buluş çağına ulaşması ile birlikte Vasî nin yetkisi sona erer ve aynı şekilde vekilin de yetkisi sona erer.”*²⁰²

Mûsînin iki vasî ataması yaptığı durumda her vasî'nin kendi vekilini tayin etmesi durumunda da iki vekilin de tasarrufu geçerlidir. Mûsâ aleyh, herhangi bir işini yürütmek üzere bir vekil tayin etmesi durumunda ise bu vekaletin geçerliliği vasî sinin ona-

²⁰¹ Şeybânî, *el-Asl*, 11: 245; Bābartî, *el-‘Inaye Şerhü'l-Hidaye*, 10: 160; İbn Hümam, *Şerhu Fetḥü'l-Ḳadîr*, 10: 160.

²⁰² Serahsî, *el-Mebsût*, 19: 30.

yıyla geçerlik kazanır. Yetimin kendi başına gerçekleştireceği işlemlerde olduğu gibi, vekaletin geçerli olabilmesi için vasî'nin onayı gereklidir. Çünkü vekalet anlaşması, olumlu sonuçlarının yanı sıra olumsuz sonuçlar da doğurabilir.²⁰³

3.6. Vasî'nin Şahitliği

Fakihler arasında genel bir mutabakat bulunan konulardan biri, vasî'nin mûsâ aleyh veya mûsî üzerinde bir hakkın var olduğunu doğrulamak amacıyla şahitlik yapabilmesidir. Bu, vasî'nin diğer bireylerle aynı koşullarda şahitlik yapabileceği anlamına gelir. Şahitlikteki tarafsızlık ve objektiflik, vasî'nin kişisel menfaatlerine bağlı değildir. Dolayısıyla, bir vasî'nin, mûsâ aleyh veya mûsî üzerinde bir başkasının hakkı olduğunu beyan etmesi durumunda bu şahitlik geçerli kabul edilir.²⁰⁴

3.6.1. Vasî'nin Mûsâ Aleyh Lehine Şahitliği

Fakihler, vasî'nin mûsâ aleyh lehinde şahitliğinin kabul edilmemesi konusunda hemfikirdirler. Çünkü böyle bir durumda vasî, kendi lehine bir hak elde etmiş olur. vasiyet edilen kişi adına hak iddia ederek aslında kendi adına da tasarruf yetkisini ispatlamış olur ve ihtiyaç hâlinde varislerin malından talepte bulunabilir. Vasîlerin küçük bir vârise adına ait bir malın varlığını ispat etmek için yaptıkları şahitlikleri kabul edilmez.

²⁰³ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 19: 30.

²⁰⁴ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 16: 176; Kāsānî, *Badā'i 'al-Şanā'i'*, 6: 272; *el-Fetāwā 'l-Hindīyye*, 3: 477.

Bu kural, malın kaynağına bakılmaksızın geçerlidir. Yani mal, ölen kişinin mirasından olabilir veya başka bir yerden gelmiş olabilir.

Bu tür şahitlikler, vasîlerin çıkarlarına yönelik bir tasarruf hakkını ispat eder ve şahitliklerinin tarafsızlığını zedeler, bu da onları itham altında bırakabilir. Bu kural, vasîlerin çıkar çatışmasına girmesini engellemek içindir. Ancak varis büyükse varise ait bir malın varlığını ispat etmek için lehine yapılan şahitliklerin kabul edilebileceğini belirtmişlerdir, bu durumda şüphe bulunmamaktadır. Büyük bir vârisin mallarında tasarruf yetkisine sahip değildir, bu nedenle büyük bir vârisin lehine yapılan bu tür şahitlikler kabul edilir.²⁰⁵

3.6.2. Vasîlerin Üçüncü Bir Vasî'nin Tayini Hakkında Şahitlikleri

İki vasî'nin, ölen kimsenin kendileriyle birlikte üçüncü bir kişiyi (örneğin Zeyd'i) de vasî tayin ettiğine dair şahitlik yapmaları ve bu üçüncü kişinin (Zeyd'in) de kendisinin vasî tayin edildiğini iddia etmesi durumunda, bu şahitlik kabul edilir. Kıyas bakımından böyle bir şahitliğin kabul edilmemesi gerekirdi; zira vasîlerin menfaat çatışması içinde olabilecekleri düşünülür. Ancak, istihsan prensibi uyarınca bu tür bir şahitlik kabul edilmektedir.

Ayrıca, ölen kimsenin iki oğlu, babalarının iki vasîile beraber Zeyd'i de vasî tayin ettiğine şahitlik yapsalar, Zeyd vasî olduğunu kabul etmedikçe bu şahitlikler kabul

²⁰⁵ Seraḥsī, *el-Mebsūt*, 16: 176; İbn 'Ābidīn, *Reddū'l-Muḥtār*, 3: 484; *el-Fetāvā 'l-Hindīyye*, 3: 477.

edilmez. Bu hüküm, vasî tayin edilmesinde üçüncü şahısların şahitliğine dair bir güvence mekanizması olarak değerlendirilir.²⁰⁶

3.6.3. Vasî'nin Azledildikten Sonra Şahitliği

Vasîlerin, dava açılmadan önce veya vasîlik görevlerinden azledildikten sonra, kendilerini vasî tayin eden ölen kimsenin aleyhine yaptıkları şahitlik caizdir. Ancak, ölen kimsenin lehine yaptıkları şahitlik caiz değildir. Örneğin, bir vasî'nin “*Ölmüş kimse falan şahsa borçludur.*” şeklindeki şahitliği caiz kabul edilirken “*Falan şahıs, ölmüş kimseye borçludur.*” şeklindeki şahitliği caiz değildir.

Bu durum, vasîlerin lehine şahitlik yaparken vesâyet döneminde kendileri için menfaat sağlamış olma ihtimalleri nedeniyle ortaya çıkabilecek töhmetten kaynaklanmaktadır. Vasî, vesâyet sırasında elde ettiği menfaatlerin korunması amacıyla taraflı şahitlik yapmış olabilir. Bu nedenle, aleyhte yapılan şahitlikler kabul edilirken lehine yapılan şahitlikler kabul edilmez. Bu hüküm, vasîlerin objektifliğini ve güvenilirliğini korumak amacıyla oluşturulmuştur.²⁰⁷

Vasîlerin şahitlikleri, çeşitli menfaat çatışmalarını ve taraflılık ihtimallerini bertaraf etmek amacıyla sıkı kurallara tabidir. Üçüncü bir vasî'nin tayini, küçük vârisin malları ve ölen kimsenin borçları konularındaki şahitlikler, belirli şartlara bağlanmış olup, vasîlerin tarafsızlığını ve güvenilirliğini sağlama amacı güdülmüştür. Bu kurallar, İslâm

²⁰⁶ *el-Fetāvā'l-Hindīyye*, 3: 478.

²⁰⁷ İbn 'Ābidīn, *Reddū'l-Muhtār*, 3: 484. *el-Fetāvā'l-Hindīyye*, 3: 477.

hukukunda şahitliğin güvenilirliğini koruma ve menfaat çatışmalarını önleme prensipleri doğrultusunda şekillendirilmiştir.

3.7. Vesâyet Akdinin Sona Ermesi ve Sonuçları

Sözleşmelerin sona erme süreçleri olduğu gibi, vesâyetin de bir sona erme süreci bulunmaktadır. vesâyet, vasî tarafından kabul edilmesiyle birlikte yürürlüğe girer ve vesâyet akdinin sona ermesi çeşitli sebeplere bağlı olabilir. Örneğin, vesâyet altındaki bir çocuğun reşitlik çağına erişmesi, vesâyetin sona ermesi için bir neden teşkil eder. Diğer bir durum ise, kısıtlılık durumunun kalkmasıyla vesâyet sona erebilir. Ayrıca, vesâyetin temel amacı olan çocuğun menfaati ve mal varlığının korunması ilkesini etkileyen herhangi bir durum, vesâyetin sona ermesine ve vasî'nin görevden alınmasına sebep olabilir.

Vasîlerin sorumluluklarını yerine getirmesi, vesâyet altındaki kişinin haklarının korunması açısından önemlidir ve bu süreçte vasîlerin hesap vermesi gerekmektedir. Bu, vesâyet altındaki kişinin haklarının eksiksiz bir şekilde korunmasını ve mal varlığının güvenli bir şekilde yönetilmesini sağlar. Vasîlerin hesap vermesi, onları suçlamak veya güvensiz bulmak anlamına gelmez; çünkü vasîler, ellerindeki varlıklardan sorumludur. Hesap verme süreci, vesâyet altındaki kişinin haklarının ve yükümlülüklerinin net bir şekilde tanımlanmasına yardımcı olur ve vasî görevini başarıyla tamamlamış olur.

3.7.1. Vasî'nin Azledilmesi ve İstifası

Fukahâ, mûsînin vasîsini azletme yetkisine sahip olduğu konusunda ittifak hâlinde-
dedir. vesâyet, câiz yani bağlayıcı olmayan bir akit olarak kabul edilmektedir. Vesâyet
akdi, vekâlet akdi gibi bağlayıcı olmayan bir nitelik taşıdığı için mûsî, dilediği zaman
vasîsini azletme hakkına sahiptir. Bu bağlamda, müvekkilin vekilini azletmesi gibi,
mûsî de vasîsini herhangi bir hıyanet veya fîsk belirtisi olmasa dahi azledebilir. Azil
işlemi, mûsî tarafından tek taraflı olarak gerçekleştirilebilir. Bu durumda, vesâyet akdi
mûsînin vasîsini azletmesiyle sona erer.²⁰⁸

Hanefî mezhebinde Vasî'nin azledilmesi konusunda iki durum vardır: vasî-yi
muhtar ve vasîyyul-Kâdî arasında ayrım yapılır. Eğer vasî-yi muhtar vesâyete ehil de-
ğilse veya ihanet ederse, Kâdî bu vasîyi azletme yetkisine sahiptir. Vasîyyul-Kâdî ise
herhangi bir sebeple Kâdî tarafından görevden azledilebilir. Vasînin adil ve ehliyetli
olması gerekmektedir. Adil ama ehil olmayan bir vasî için Kâdî, eksiklikleri gidermek
için ikinci bir vasî atayabilir veya mevcut vasî'nin yerine daha ehil bir vasî tayin edebi-
lir.²⁰⁹

Eğer vasî, vesâyet görevlerini yerine getirecek yetenekte ve güvenilir biri ise, mi-
rasçılar veya bazıları ondan şikayetçi olsa bile, vasî'nin ihanet ettiği bir durum ortaya
çıkmadıkça, Kâdî'nin onu azletmesi doğru olmaz. Çünkü vasî, mûsînin seçimiyle bu

²⁰⁸ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 24.

²⁰⁹ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 24; Bābartî, *el- 'Inaye Şerhü'l-Hidaye*, 10: 499; İbn Nü-
ceym, *el-Eşbāḥve'n-Nezā'ir*, 8: 522; Molla Hüsrev, *Durerul Hükkām* , 2: 448;
Bağdādî, *Mecmaü'd-Damanat*, 407.

göreve getirilmiştir. Ancak vasî'nin ihanet ettiği kanıtlanırsa, bu durumda güvenilirliği kaybolur ve ölen kişi onu bu güvenilirlik nedeniyle seçmiştir. Güvenilirliğini kaybettikten sonra, onu görevde bırakmak uygun değildir. Dolayısıyla Kâdî, vasîyi azleder ve yerine başka bir vasî tayin edebilir.²¹⁰

Hanefî mezhebi âlimleri arasında, Kâdî'nın yetkisi dahilinde olmaksızın adil ve ehil olan mûsîn'in tercih ettiği vasîyi azletme konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu iki görüşün önde gelen isimleri şu şekildedir:

1. Vasî'nin Azledilmesinin Mümkün Olduğunu Savunanlar:

- Kâdîhân, Hâfızuddîn el-Bezzâzî ve Ebû Bekr Hâherzâde gibi âlimler, adil ve ehil olduğuna inanılan vasî'nin görevden alınmasının mümkün olduğunu savunmaktadır.²¹¹ Kâdîhân fetvalarında, *"Ölen kişinin vasîsi adil ve ehil ise, Kâdî'nın onu azletmesi doğru değildir. Eğer adil değilse, Kâdî onu azleder ve başka bir vasî tayin eder. Adil olup ehil değilse, Kâdî onu azletmez, ancak yanına ehil birini ekler. Vasî azledilirse, azledilmiş olur. Aynı şekilde, Kâdî adil ve ehil olanı azlederse, azledilmiş olur."*²¹²

²¹⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 28: 24; Bezzazî, *el-Fetāvā 'l-Bezzāzīyye*, 2:566; Şeyhîzâde, *Mecma 'u'l-Enhur*, 2: 720.

²¹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 28: 24; Zeyl'eî, *Tabyînü'l-Haķāik*, 6: 208; Şeyhîzâde, *Mecma 'u'l-Enhur*, 2: 720; .

²¹² Kâdîhân, *Fetāvā Kâdîhân*, 3: 447.

2. Vasî'nin Azledilmesinin Mümkün Olmadığını Savunanlar:

- Kudûrî, Seraḥsî, Burhānuddīn el-Buhārî, Zeyl'eî ve 'Ubeydullah Sadrüşşer'îa, gibi alimler ise, Kâdî'nın yetkisi dışında hareket ederek adil ve ehil olan mûsînin tercih ettiği vasîyi görevden azletmenin mümkün olmadığını ileri sürmektedirler.²¹³

Vasî-yi muhtar, vesâyeti kabul ettikten sonra mûsî vefat ederse haklı bir neden olmaksızın kendisini vesâyetten çıkaramaz. Ancak, vasiyyul-Kâdî ise Kâdî'nın haberi olduğu durumlarda ve uygun bir sebep varsa, kendisini vesâyetten çıkarabilir. Mûsâ aleyh veya vasî'nin vefat etmesi durumunda da vesâyet akdi sona erer.²¹⁴

3.7.2. Vesâyet Sebebinin Kalkması

Vesâyet nedeninin kalkmasının temel nedenlerinden biri, çocukluk halinin sona ermesi, çocuğun baliğ ve reşit olması, yani bedensel ve zihinsel olgunlukta olmasıyla ilgilidir. Bu durum, çocuğun yetişkinlik düzeyinde sorumlu davranışlar sergileyebilmesi ve kendi mal varlığını etkin bir şekilde yönetebilmesi anlamına gelir. Bu durumda vesâyet yetkisi sona erer.²¹⁵

²¹³ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 28: 24; Kâdîhân, *Fetāvā Kâdîhân*, 3: 447; Zeyl'eî, *Tabyînü'l-Hakâik*, 6: 208; Şeyhîzâde, *Mecma'u'l-Enhur*, 2: 720.

²¹⁴ Kâdîhân, *Fetāvā Kâdîhân*, 3: 447; İbn 'Âbidîn, *Reddî'l-Muhtâr*, 6: 705.

²¹⁵ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Taḥavî*, 3:183; Kāsânî, *Badâ'i' al-Şanâ'i'*, 7: 171; *el-Fetāvā'l-Hindîyye*, 6: 142.

Hanefî mezhebine göre, bireyin baliğ ve reşit olması kısıtlılık durumunu sona erdirir ve vesâyete gerek kalmaz.²¹⁶

Fakihler, vesâyetin sona erdiği belirli bir yaş sınırı koymamışlardır.²¹⁷ Ancak, bireyin baliğ olmasının yanı sıra mal varlığını etkin bir şekilde yönetebilmesi gereklidir. Rüşt durumunun değerlendirilmesi için kişinin sınanması gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle ifade edilir: *“Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri deneyin; eğer onların yeterli fikrî olgunluk düzeyine eriştiklerini tespit ederseniz hemen mallarını kendilerine verin.”*²¹⁸ Bu ayet, bireyin baliğ olmasının yanı sıra rüşt sahibi olduğunun da sınanması gerektiğini belirtir.²¹⁹ Eğer birey, buluğa ermekle birlikte rüşt sahibi değilse kısıtlılık hâli devam eder ve vesâyet devam ettiği sürece malları kendisine verilmez.

Vesâyet nedeninin kalkması için bir diğer temel sebeplerden biri kısıtlılık hâlinin kalkmasıdır. Kısıtlılık, bireyin zihinsel veya fiziksel kapasitesinin belirli bir düzeyde sınırlı olduğu durumlarda ortaya çıkar. Hanefî fıkıh literatüründe kısıtlılık hâlini oluşturan unsurlar genellikle küçüklük, akıl hastalığı, akıl zayıflığı ve sefeh olarak tanımlanır. Küçüklük durumu, bireyin erginlik çağına ulaşmamış olmasıdır. Yasal olarak reşitlik yaşına ulaştığında kısıtlılık nedeni kalkar ve dolayısıyla vesâyet sona erer.²²⁰ Akıl hastalığı, bireyin zihinsel sağlığının ciddi şekilde bozulduğu ve bunun teşhis edildiği durumu

²¹⁶ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 19: 27; Kāsānî, *Badā'î 'al-Şanā'î*, 7: 171.

²¹⁷ Cessās, *Şerḥu Muḥtasari't-Tahavî*, 3:183.

²¹⁸ 4 /*el-Nisâ*: 6.

²¹⁹ Cessās, *Şerḥu Muḥtasari't-Tahavî*, 3:183.

²²⁰ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 25:20; Mevsilî, *el-İhtiyār*, 2: 232; *el-Fetāvā'l-Hindīyye*, 5: 54.

ifade eder. Bireyin sağılığı düzeldiğinde veya iyileşme sürecine girdiğinde kısıtlılık hâlinin sona ermesi ve vesâyetin sonlanması mümkündür.²²¹

Akıl zayıflığı, bireyin karar alma yeteneğinin yeterli düzeyde olmamasıdır. Bu durumda kişinin zihinsel kapasitesinin gelişmesi veya iyileşmesi durumunda kısıtlılık hâlinin sona ermesi ve vesâyetin sonlanması mümkündür. Akıl zayıflığı durumu ise, bireyin karar alma yeteneğinin yeterli düzeyde olmaması hâlidir. Bu durumda da kişinin zihinsel kapasitesinin zamanla gelişmesi veya iyileşmesi durumunda kısıtlılık hâlinin sona ermesi ve vesâyetin sonlanması söz konusu olabilir.²²² Sefeh ise, akli melekeleri yerinde olan ancak mali konularda tedbirsizlik gösteren kişileri tanımlar. Bu durumun düzelmesi ve kişinin rüş sahibi olması durumunda kısıtlılık sona erer.²²³

Sonuç olarak bu unsurların ortadan kalkmasıyla birlikte, bireyin vesâyet altında olma durumu sona erer.

3.7.3. Vesâyetin Sona Ermesinin Sonuçları ve Vasî'nin Muhasebesi

Vesâyet sona erdiğinde vasî'nin mûsâ aleyhe ait malları iade etme yükümlülüğü doğar. vesâyet altındaki kişi, hukuki ehliyetine ulaşmış yani baliğ ve rüş sahibi olmuşsa vasî malları devreder ve vesâyet ilişkisi sona erer. Bu noktada malların mülkiyet ve sorumluluğu vesâyet altındaki kişiye geçer ve vasî'nin yükümlülükleri son bulur.²²⁴ An-

²²¹ Meydānī, *el-Lübāb*, 3: 163.

²²² Şeyhizāde, *Mecma 'u'l-Enhur*, 4: 72.

²²³ Mergīnānī, *el-Hidāye*, 3: 281; İbn Nüceym, *el-Baḥrū'r-Raiḳ*, 8: 92.

²²⁴ Kāsānī, *Badā'i 'al-Şanā'i*, 7: 170.

cak, vesâyet altındaki kiři henüz baliğ ve rüşť sahibi değılse ve mallarını ona iade ederse ve bu nedenle malları kaybederse, vasî bu zararı tazmin etmek zorundadır. Bu durum, vesâyet altındaki kişinin yeterli olgunluğa erişmeden malları teslim almış olmasından kaynaklanmaktadır ve bu durumda ortaya çıkan zararın telafisi ačíısından vasî sorumluluk taşır.²²⁵

Vesâyetin sona ermesi ile birlikte, vasî'nin hesap verme yükümlölüğü de doğar. Vasî, vesâyet süresi boyunca yönettiği mallarla ilgili ayrıntılı hesap vermek zorundadır. Vasî ile mûsâ aleyh arasında malların değeri veya satışı konusunda bir anlaşmazlık söz konusu olduğunda yada vasî'nin dürüstlüğü konusunda şüpheler doğduğunda hesap verme bir gereklilik hâline gelir.

Vesâyetin sona ermesi sonrasında vasî ve vesâyet altındaki kişi arasında malların değeri veya mali hesaplar konusunda anlaşmazlıklar ortaya çıkabilir. Bu tür durumlarda Hanefî mezhebine göre, genellikle vasî'nin beyanlarına güvenilir. Ancak mûsâ aleyhin somut kanıtlar sunması durumunda vasî'nin dürüstlüğü sorgulanabilir ve bu durumda vasî detaylı bir hesap vermek zorunda kalır.²²⁶

Hanefî mezhebinde sorumluluk hukuku alanında ortaya konulan ilk eserlerden biri olan Gıyâseddin el-Bağdâdi'nin (ö. 1032/1623?) *Mecmau'd-Damanat* eserinde vasîlerin hesap vermesinin önemi vurgulanarak şunlar belirtilmiştir: Küçükler büyüdüklerinde ve vasîlerinin kendileri için ne harcadığını öğrenmek istediklerinde harcamaların makul olup olmadığını kontrol etmek amacıyla bunu talep edebilirler.

²²⁵ Meydâni, *el-Lübâb*, 3: 257.

²²⁶ İbn 'Ābidīn, *Reddū'l-Muhtār*, 6: 719.

Kâdîdan vasî'nin hesap vermesini isteyebilirler ve Kâdî da vasîyi hesap vermeye zorlayabilir. Küçükler, vasî den hesap sorma hakkına sahiptir ancak bu zorlama yapılırken dikkatli olunmalıdır. Vasî, israf etmediği sürece yaptığı makul harcamalar konusunda güvenilirdir; çünkü tayin edilen vasî, Kâdî tarafından da güvenilir bir vasî olarak kabul edilir.²²⁷

Muhasebe süreci, vesâyetin sona ermesi sonrasında taraflar arasında adil ve şeffaf bir ilişki kurulabilmesi için büyük önem taşır. Bu süreçlerin doğru bir şekilde işletilmesi, vesâyetin sona ermesinin ardından tarafların haklarının korunmasını ve adil bir işleğin devamını temin eder. Bu bağlamda vasî'nin hesap verme yükümlülüğü, vesâyet altındaki kişinin haklarının eksiksiz bir şekilde korunması açısından kritik öneme sahiptir.

SONUÇ

²²⁷ Bağdādî, *Mecmaü'd-Damanat*, 416.

İslam hukukunda vesâyet, fiil ehliyeti bulunmayan veya kısıtlı olan bireylerin hak ve çıkarlarını koruma amacı taşıyan önemli bir hukuki kurumdur. Bu kavram, özellikle Hanefî mezhebinde, bir kişinin vefatından sonra mal varlığı üzerinde tasarrufta bulunma yetkisini ve sorumluluğunu ifade eder. Vesâyetin uygulanmasında bireyin akıl sağlığı ve erginlik durumu dikkate alınır. Reşit olmayan çocuklar, yetimler veya kısıtlı haklara sahip bireyler vesâyet kapsamına girebilir.

Vesâyetin temel unsurları dört ana başlık altında incelenir: Mûsî, vasî, mûsâ bih ve sîga. Hanefî mezhebine göre, vesâyet klasik akit mantığına dayanır ve icap ve kabul esasları ile kurulur. Mûsî vesâyeti başlatan kişidir, vasî ise vesâyeti kabul eden kişidir. Mûsâ bihi vesâyetin konusunu teşkil ederken, sîga ise vesâyet akdinin geçerliliğini sağlayan irade beyanını ifade eder.

Vesâyetin meşruiyeti, Kur'an'daki ayetler ve Peygamber'in hadislerine dayanmaktadır. Kur'an'da yetimlerin korunması ve haklarının verilmesi vurgulanırken, hadislerde de yetimlerin bakımı ve mallarının korunması konusunda detaylı talimatlar bulunmaktadır.

Vesâyet altındaki kişinin Müslüman olması durumunda, vasîsinin de Müslüman olması gerekmektedir. Vasî olarak atanabilmek için bireyin buluğ çağına erişmiş ve akıl sağlığı yerinde olması şarttır. Ergin olmayan veya zihinsel yetileri yerinde olmayan bireyler vasî olamazlar. Ayrıca, vasînin adaletli olması ve özgürlük statüsünde olması da gereklidir.

Vesâyet genellikle vesâyet altındaki kişinin reşit olmasına kadar devam eder. Ancak geçerli bir neden olmadıkça bu süre uzatılmaz. Vesâyet süresi boyunca vesâyeti üstlenen kişinin adaletli olması ve gerekli yetkinliklere sahip olması da önem taşır.

Sonuç olarak, İslam hukukunda vesâyet, bireylerin mal varlığını koruma ve geleceğini güvence altına alma amacıyla yürütölen bu hukuki kurum, sağlam bir hukuki çerçeve içinde uygulanır.

KAYNAKÇA

- ‘Ali Haydar, Hâce Emîn Efendîzâde Küçük. *Dürer’ül-Hükkâm Şerh-u Mecellet’il-’Ahkâm*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 2003.
- ‘Aynî, Ebû Muhammed Bedreddîn Mahmud b. Aḥmed b. Musa. *el-Bînye fî Şerhi’l-Hidaye*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 2015.
- Apaydın, H. Yunus. “Hacir.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 14: 513-517. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Apaydın, H. Yunus. “Velâyet.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43: 15-19. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Arı, Abdüsselam, “Vasiyet.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 42: 552-555. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Bābartî, Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmūd. *el-’Înye Şerhul Hidaye ve huve Şerh Alel Hidaye Şerhu Bidayetul Mübtedi Fî Furu’ul Fikhul Haneft*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 2003.
- Bağdādî, Ebû Muhammed Ġıyāseddin Ġānim. *Me’cmaü’l-Damanat fî Mezhebi’l-İmami’l-A’zam Ebî Hanîfe En-Nu’mān. Kahire: Darü’s-Selam.2009.*
- Bağhît, Mahmut Ebû dallah. *Mefhum al-Vasiyah wa Arkanuha fî al-Fiqh al-Islami*. ‘Umman: Me’cmua el-‘İlmu el-Ḳānūniyye ve el-Siyāsiyye, 2012.
- Bardakoğlu, Ali. “Hadâne.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 17: 467-471. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Bardakoğlu, Ali. “Vesâyet.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43: 66-70. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Berki, 'Ali Himmət. *Açıklamalı Mecelle: (Mecelle-i 'ahkam-ı 'adliye)*. İstanbul: Hikmet Yayınları, 1990.

Bezzazî, Hafızüddîn Muhammed b. Muhammed b. Şîhab el-kerderî el-Ĥarizmî. *el-Fetāvā 'l-Bezzaziyye el-Ca'miü'l-Veciz fî Mezhebi'l-İmâm el-A'zam Ebi Hanîfe En-Nu'man*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, t.y.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, t.y.

Buĥârî, Ebû 'Abdillâh Muĥammed b. İsmâîl. *el-Câmi 'u's-şahîh*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, t.y.

Burhânüddîn el-Buĥârî, Maĥmud b. Aĥmed b. 'Abdülazîz. *eż-Zahîretü'l-Burhâniyye el-Maüsemma Zahiretü'l Fetāvā Fil Fıkh 'Alel Mezhebi'l Hanefî*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998.

Burhânüddîn, Mahmûd b. Ahmed b. 'Abdilazîz el-Buĥârî el-Mergînânî. *el-Muĥiţü'l-Burhani fî'l-Fıkhî'n-Nu'mani*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004.

Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. 'Alî er-Râzî. *Ahkâmü'l-Kur'an*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996.

Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. 'Alî er-Râzî. *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*. Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslâm iyye, t.y.

Cezîrî, 'Abdurrahmân b. Muhammed b. İvaz. *el-Fıkh 'ale'l-meżâhibi'l-erba'a*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001.

Çelikdemir, Murat, "Osmanlı'da Korumaya Muhtaç Çocuklar ve Vesayet Kurumu: Ayıntâb'daki Uygulaması(1750-1806)," *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 5:1, (2022): 46-73.

Dönmez , İbrahim Kâfi, "Cünûn." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 8: 125-129. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Ebū Zehre, Muhammed. *el-Ahvalü's-Şahsiyye*. Kahire: Darü'l-Fikri'l-'Arabi, 2012.

Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019.

Feyyūmī, Ebū 'l-Abbās Ahmed b. Muhammed b. Alī el-Hamevī. *el-Misbahül Münir Fi Garibiş Şerhil Kebir*. Dimaşk: Darü'l-Feyha, 2016.

Genç, Mustafa. "İslâm Hukukunda Velâyetin Mahiyeti." *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2020, 7: 204.

Hacı Şerif, Ahmed Reşid Paşa. *Rûhu'l-Mecelle*. İstanbul: Dāru'l-Hilāfeti'l-'Aliyye.

Haddād, Radiyyüddīn Ebū Bekr b. Alī b. Muhammed. *el-Cevheretü'n-Nire 'Ala Muhtasari'l-Ḳudurīft'l-Furu'ü'l-Haneftiyye*. Beyrut:Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2015.

Haskefî, Alāüddīn Muhammed b. Alī b. Muhammed. *el-Dürrü'l-Muhtār Şerhu Tenviri'l-Ebsar ve Camii'l-Bihar*. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2002.

Heyet; *el-Fetāva'l-Hindiyye*. Daru'l-Fikr, 1991.

Heyet; *el-Mevsuatü'l-Fıkhıyye*. Kuveyt: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, 2004.

Hindî, Alim b. el-Alâ el-Ensârî ed-Dihlevî. *el-Fetâva't-Tatarhâniyye*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, t.y.

İbn 'Âbidîn, Muhammed Emîn. *Reddû'l-muhtâr'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. Beyrut: Daru Fikr, 1992.

İbn Hümâm, Kemaleddîn Muhammed b. Abdülvaḥîd. *Şerḥu Fethü'l-ḳadîr*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.

İbn Manzûr, Ebû 'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Daru Sadr, ty.

İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî. *el-Baḥrû'r-râ'ik Şerhu Kenzü'd-deḳâ'ik*. Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999.

İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî. *el-Eşbâḥ ve'n-nezâ'ir*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999.

Ḳādîḥân, Ebû 'l-Meḥâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Maḥmûd el-Özkendî el-Fergânî. *Fetâvâ Ḳādîḥân*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.

Ḳādîzâde, Ahmed Şemseddîn. *Netâicü'l-efkâr tekmiyetü Fethü'l-ḳadîr*. Beyrut: Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1998.

Karagöz, İsmail. *Dinî Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.

Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslâm Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2001.

- Ḳārī, Nureddin Ebū 'l-Hasan 'Alī b. Sultân Muḥammed 'Alī, *Fethu Babi'l- 'İnaye bi-Şerhi'n-Nikaye*. Beyrut: Dar'ül Erḳam, 1997.
- Karkutī, Ḥanan. *Ri'ayat al-Yatim fī al-Islam*. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l- 'İlmiyye, 2003.
- Kāsanī, Ebū Bekr 'Alāeddin Ebū Bekr b. Mes'ūd b. Aḥmed el-Ḥaneḫ. *Bedaiü's-Sanai' fī Tertibi's-Şerai'*. Kahire: Darü'l-Hadīs, 2005.
- Ḳonevī, Ḳāsim b. 'Abdullah. *Enīsü 'lfukahā, ü 'l-fukahā fī ta'rîfāti'l-elfāzi'l-mutedāvile beyne'l-fukahā*. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l- 'İlmiyye, 2004.
- Köse, Murtaza. *İslâm Hukukunda Temsil Kavramı ve Vekalet-Temsil İlişkisi*. *Ekev Akademi Dergisi*. 2008, XII: 34, 223-248.
- Ḳudurī, Ebū'l-Ḥüseyn Aḥmed b. Ebī Bekr. *el-Muḥtaşar*. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l- 'İlmiyye, 1997.
- Ḳurtubī, Ebū 'Ābillāh Muḥammed b. Aḥmed b. Ebī Bekr b. Ferh. *el-Cāmi' li-Ahkāmi'l-Ḳur'ān*. Beyrut: Müessesetü'l-Risāle, 2006.
- Kurtulan, Selami, "İslâm Hukuku'nda Vesâyet ve Modern Hukukla Mukayesesi," Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 2022.
- Mergīnānī, Ebū'l-Hasen Burhānuddīn Alī b. Ebī Bekr b. 'Abdilcelīl el-Fergānī. *şerhi'l-Hidāye fī Bidāyetü'l-mübtedī*, Beyrut: Dāru'l-Kütübī'l- 'İlmiyye, 2006.
- Mergīnānī, Ebū'l-Hasen Burhānuddīn Alī b. Ebī Bekr b. 'Abdilcelīl el-Fergānī. *Muḥtārāt ü'n-nevāzil*, İstanbul: İrşad Kitabevi, 2014.

- Mevsilî, Ebû 'l-Fazl Mecdüddîn 'Abdullâh b. Maḥmûd b. Mevdûd. *el-Iḥtiyâr li-ta'îl al-Muḥtâr*. Beyrut: Darü'l-Risaletü'l-Alemiyye, 2010.
- Meydânî, Abdülğani b. Tâlib b. Hammâde el-Dımaşki el-Ḥanefî. *el-Lübab fî Şerhi'l-Kitab*. Riyad: Mektebetü'l-İlmi'l-Hadîs, 1998.
- Molla Hüsrev Muḥammed b. Furamurz. *Dürrü'l-ḥükkâm fî şerhi Ğureri'l-aḥkâm*: Dâr İhyâ'i'l-Kutubi'l-Arabiyye, 1998.
- Muhammed Kadrî Paşa. *el-Aḥkâmü's-şer'iyye fî'l-aḥvâli's-şahşiyye*. Kahire: Dârü's-Selâm, 2006.
- Nesefî, Ebû 'l-Berekât Hafîzüddîn 'Abdullah b. Ahmed b. Mahmud. *Kenzü'd-dekâ'ik*. Beyrut: Darü'l-Beşairi'l-İslâm iyye, 2011.
- Nesefî, Ebû Hafs Necmüddîn Ömer b. Muḥammed b. Aḥmed el-Samarḳandî. *Tılbetü't-talebe fî'l-iştilâḥâti'l-fıkhiyye*. el-Matbaatu'l-Amira.
- Ruba'aba, 'Abdullah Muhammed. *el-Vesayâ Fi'l-Fıkhi'l-İslâmî (Dirâsah Fiqhiyyah Kanûniyyah Muqâranah)*. Beyrut: Dar al-Nafa'is, 2020.
- Sadrüşşer'îa, 'Ubeydullah b. Mes'ud b. Tacüşşer'îa Mahmud el-Mahbubî, *Metnü'n-Nḳāye Muhtasarü'l-Vikāye*. İstanbul: Darü's-Sultan t.y.
- Samarḳandî, Ebû Bekr 'Alâüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed. *Tuḥfetu'l-Fuḳahâ*. Beyrut: Dāru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Seraḥsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, el-Mebsût, Mısır. Beyrut: Darü'l M'arife, 1989.
- Sicistânî, Ebû Dāvûd Süleymân b. İshâk. *el-Sünen*. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Asriye, 2015.

Simāwī, Bedreddin. ‘*Cāmiul’l-Fusūleyn*. 1420. El yazması, Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul.

Suğdī, Ebū 'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Muhammed el-Hanefī . *el-Nütef fi'l-Fetāwā*.

Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y

Şeybānī, Muhammed b. Hasan. *el-ASL*. Beyrut: Dar'ül İbn Hazm, 2012.

Şeybānī, Muhammed Bin Hasan. *el-‘Cāmiul’s-Sağīr*. Beyrut: Dar'ül İbn Hazm, 2011.

Şeybānī, Muhammed Bin Hasan. *el-‘‘Cāmiull Kebir*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.

Şeyhzāde, Damad Efendi. *Mecma‘u’l-enhur fī şerhi Mülteka’l-ebhur*. İstanbul: Şifa Yayınevi, 2023.

Taberī, Ebū Ca’fer Muhammed b. Cerīr b. Yezīd el-Āmülī el- Bağdādī. ‘*Cāmiul’l-Beyān An Te’vili Āyi’l-Ḳur’ān*. Beyrut: Dar’ül Kalem, 2006.

Tehānevī, Muhammed A’lā b. Alī b. Muhammed Hāmid. *Keşşāfū ıstılāhātī’l-fünūn ve’l-‘ulūm*. Beyrut: Mektebetü Lübnan Naşirun, 2000.

Tirmizī, Ebū ‘İsā Muhammed b. ‘İsā b. Sevre, *el-Cāmi‘u’ş-şahih*. Beyrut: Dar’ül İhya Turaş, 1996.

Topal, Şevket, "Korumaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslâm Hukûkunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi." *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VI,sayı: 3, (2006): 250-273.

Topaloğlu, Bekir "Reşîd." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 35: 11. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

Velvālicī, Ebū 'l-Feth Zahirüddin Abdürreşid b. Ebi Hanīfe b. Abdirrezzak el-Hanefi . *Fetāvā 'l-Velvālicīyye*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.

Zeyl'eī, Fahrüddin Osman. *Tabyīnū'l-Haḳāik Şerḥ Kenzū'd Ḳekaiḳ*. Darul Ma'arif.

Zuhaylī, Vehbe. *el-Fıkhū'l-Hanefiyyü'l-Müeyesser*. Dımeşk: Daru'l-Fıkr, 2010.

Zuhaylī, Vehbe. *el-fıkhü'l-İslāmī ve edilletuh*. Beyrut: Darü'l-Fikir el-muasır, 2006.

ÖZET

İBRAHİM, Yalchen Bahjat Ibrahim. Hanefî Mezhebinde Vesâyet. Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hadi Ensar CEYLAN), Ankara Üniversitesi, 2024, 128+12 sayfa.

İslâm hukukuna göre vesâyet, fiil ehliyeti olmayan veya eksik olan kişilerin haklarını ve çıkarlarını koruma amacı taşıyan bir kurumdur. Bu, özellikle küçük çocuklar veya akıl hastalığı nedeniyle fiil ehliyeti bulunmayan bireyler için geçerlidir. Bu çalışma, İslâm hukukundaki vesâyet kavramını Hanefî mezhebi perspektifinden derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda Hanefî fıkıh kaynaklarına odaklanılmıştır. Klasik ve modern literatürde var olan önemli ve muteber eserlerin incelenmesiyle vesâyetin kavramsal çerçevesi daha net bir şekilde ortaya konulmuştur. Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde vesâyet kavramının tanımıyla başlanmış, ardından vesâyetin diğer hukuki tasarruflarla ilişkisi, önemi, amacı ve meşruiyeti üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde vesâyetin unsurları ve şartları detaylı bir şekilde açıklanmış ve incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise vasf'nin tasarruf yetkisi, sorumluluğu, vesâyeti gerektiren sebepler ve vesâyetin sona ermesi gibi konular ele alınarak, vesâyetin işleyişi ve sonlanma süreçleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Eldeki çalışmada Hanefî fikhının vesâyet konusundaki yaklaşımlarının detaylı bir analizi yapılmıştır. Hanefî mezhebi âlimlerinin vesâyet konusundaki görüşleri titizlikle karşılaştırılmış ve ortak noktalar ile farklılıklar vurgulanmıştır. Bu karşılaştırma ve

analiz, Hanefî mezhebinin vesâyet konusundaki genel eğilimlerini ve hukuki yaklaşımlarını daha derinlemesine anlamamıza olanak sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vesâyet, Kısıtlılık, Vasî, İslâm Hukuku, Hanefî Mezhebi.

ABSTRACT

IBRAHIM, Yalchen Bahjat Ibrahim. Guardianship in the Hanafi School, Master Thesis (Supervisor: Assist. Prof. Hadi Ensar CEYLAN) ANKARA University, 2024, 128+12 Pages.

According to Islamic law, guardianship is an institution that is intended to protect the rights and interests of persons who lack or are incapable of acting. This is especially true for young children or individuals who lack the capacity to act due to mental illness. This study aims to examine the concept of guardianship in Islamic law from the perspective of the Hanafi madhhab. In this context, the focus is on Hanafi fiqh sources. The conceptual framework of guardianship has been revealed more clearly by examining important and authoritative works in classical and modern literature. Our study consists of an introduction and three chapters. The first part of the study starts with the definition of the concept of guardianship, then the relationship of guardianship with other legal dispositions, its importance, purpose and legitimacy are emphasised. In the second part, the elements and conditions of guardianship are explained and analysed in detail. In the third and last chapter, the functioning and termination processes of guardianship are examined in detail by addressing issues such as the guardian's authority to dispose, responsibility, reasons requiring guardianship and termination of guardianship. In this study, a detailed analysis of the approaches of Hanafi jurisprudence on guardianship has been made. The views of Hanafi scholars on guardianship have been meticulously compared and the common points and differences have been emphasised. This comparison

and analysis has enabled us to understand the general tendencies and legal approaches of the Hanafi madhhab on guardianship in more depth.

Key Words: Guardianship, Restriction, Guardian, Islamic Law, Hanafi Madhhab.

